

بیت

شرکت چاپ و انتشارات
وابسته به سازمان اوقاف و امور خیریه

آشنایی با نظام مدیریت وقف و امور خیریه در کشور عراق / گردآورنده؛ دفتر نوسازی و تحول معاونت توسعه و پشتیبانی سازمان اوقاف و امور خیریه - تهران: شرکت چاپ و انتشارات؛ سازمان اوقاف و امور خیریه. ۲۱۲ ص.

ISBN: 978 - 964 - 422 -873 -5

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیپا.

چاپ اول: ۱۳۹۶.

۱. وقف - عراق. ۲. خیریه - عراق. الف. دفتر نوسازی و تحول معاونت توسعه و پشتیبانی سازمان اوقاف و امور خیریه. ب. ایران. شرکت چاپ و انتشارات؛ سازمان اوقاف و امور خیریه. ج. آشنایی با نظام مدیریت وقف و امور خیریه در کشور عراق.

۲۹۷/۳۷۲

BP۱۹۳/۲/۶۷

۱۳۹۵

۴۶۳۵۱۱۸

کتابخانه ملی ایران

**آشنایی با نظام مدیریت وقف و امور خیریه در کشور
عراق**

**Management system of endowment and charitable affairs in
Iraq**

تهیه و تألیف: دفترنوسازی و تحول معاونت توسعه و پشتیبانی سازمان اوقاف و امور خیریه

تهران ۱۳۹۶

شرکت چاپ و انتشارات
وابسته به سازمان اوقاف و امور خیریه

آشنایی با نظام مدیریت وقف و امور خیریه در کشور عراق

Management system of endowment and charitable affairs in
Iraq

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: [ای] شرکت چاپ و انتشارات
وابسته به سازمان اوقاف و امور خیریه

چاپ اول: بهار ۱۳۹۶
شمارگان: ۲۰۰ نسخه

تمامی حقوق چاپ و نشر این اثر در انحصار
دفترنوسازی و تحول معاونت توسعه مدیریت و پشتیبانی سازمان اوقاف و امور خیریه است

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۴۲۲-۸۷۳-۵
ISBN: 978 - 964 - 422 - 873 - 5

چاپخانه، انتشارات، پخش و فروشگاه:

کیلومتر ۵ جاده مخصوص کرج، نیش سه راه شیشه مینا، تهران ۱۳۹۷۸۱۵۳۱۱
تلفن: (چهار خط) ۴۴۵۱۳۰۰۲، نمابر: ۴۴۵۱۴۴۲۵، انتشارات و فروشگاه: ۴۴۵۲۹۶۰۱
تلفن پخش: ۴۴۵۱۴۴۱۱، تلفکس پخش: ۴۴۵۱۴۴۲۵

سازمان اوقاف:

تهران، خ نوفل لوشاتو، ساختمان مهر طبقه اول، دفترنوسازی و تحول معاونت توسعه مدیریت و پشتیبانی

شماره تماس: ۶۴۸۷۱۱۴۹ و ۶۴۸۷۱۱۰۸

سایت سازمان: www.mfso.ir

فهرست مطالب

مقدمه	۱۵
پیشگفتار	۱۷

فصل اول

۱- اطلاعات کلی کشور عراق	۲۵
۱-۱- مقدمه	۲۵
۲-۱- اطلاعات جغرافیایی	۲۵
۱-۲-۱- تقسیمات کشوری	۲۷
۳-۱- اطلاعات اقتصادی	۲۸
۴-۱- اطلاعات سیاسی اجتماعی	۳۲
۱-۴-۱- بخش شمال عراق	۳۳
۲-۴-۱- مناطق مرکزی عراق	۳۶
۳-۴-۱- منطقه جنوب عراق	۳۷

فصل دوم

۲- مفهوم وقف و امور خیریه در کشور عراق	۴۳
۱-۲- مقدمه	۴۳
۲-۲- تعریف وقف	۴۳
۱-۲-۲- تعاریف دیوان وقف سنی	۴۴
۲-۲-۲- وقف در کتاب و سنت	۴۴
۳-۲-۲- وقف نزد فقهای شیعه امامیه	۴۵
۳-۲- اقسام وقف	۴۶

- ۴۷..... ۲-۳-۱- عقد اجاره حکر
- ۴۸..... ۲-۳-۲- وقف پول
- ۴۹..... ۲-۴- نتیجه‌گیری

فصل سوم

- ۳- روند توسعه و وضعیت دریافت کمک‌های بشردوستانه در کشور عراق..... ۵۳
- ۳-۱- مقدمه..... ۵۳
- ۳-۲- وقف نزامت‌های پیشین..... ۵۳
- ۳-۳- وقف در ادیان آسمانی..... ۵۵
- ۳-۴- روند توسعه وقف در کشور عراق..... ۵۹
- ۳-۴-۱- از اسلام تا حکومت عباسیان..... ۵۹
- ۳-۴-۲- وقف پس از دوره عباسیان..... ۶۱
- ۳-۴-۳- روند توسعه سازمانی اوقاف در عصر حاضر..... ۶۳
- ۳-۵- وضعیت دریافت کمک‌های بین‌المللی کشور عراق..... ۶۵
- ۳-۶- آشنایی با برخی مساجد و اماکن مذهبی..... ۶۹
- ۳-۶-۱- مسجد ابوحنیفه..... ۶۹
- ۳-۶-۲- مسجد کوفه..... ۷۰
- ۳-۶-۳- مسجد سهله..... ۷۱
- ۳-۶-۴- مسجد جامع سامرا..... ۷۱
- ۳-۶-۵- کاظمین..... ۷۲
- ۳-۶-۶- حرم امام حسین (ع)..... ۷۳
- ۳-۶-۷- حرم علی بن ابی طالب (ع)..... ۷۴

فصل چهارم

- ۴- نگاهت نهادی نظام مدیریت وقف و امور خیریه در کشور عراق..... ۷۹
- ۴-۱- مقدمه..... ۷۹
- ۴-۲- انواع کنشگران فعال در حوزه وقف و امور خیریه..... ۷۹
- ۴-۲-۱- سیاست‌گذار..... ۸۰
- ۴-۲-۲- تنظیم‌گر..... ۸۱
- ۴-۲-۳- تسهیل‌گر..... ۸۴
- ۴-۲-۴- ارائه‌دهنده خدمات..... ۸۴
- ۴-۳- نگاهت نهادی نظام مدیریت وقف و امور خیریه..... ۸۵
- ۴-۳-۱- دیوان وقف شیعی..... ۸۶

- ۸۸ ..... ۴-۳-۱-۱- ساختار سازمانی.
- ۸۸ ..... ۴-۳-۱-۲- دایره بازرسی کل
- ۸۹ ..... ۴-۳-۱-۳- دایره مدیریت و سرمایه‌گذاری اموال وقف شیعی
- ۹۰ ..... ۴-۳-۱-۴- دایره امور اداری و مالی
- ۹۰ ..... ۴-۳-۱-۵- دایره مطالعات دینی و آموزش‌های مذهبی
- ۹۱ ..... ۴-۳-۱-۶- دایره مؤسسات دینی و خیریه‌ها
- ۹۲ ..... ۴-۳-۱-۷- دایره قانون‌گذاری
- ۹۳ ..... ۴-۳-۱-۸- دایره برنامه‌ریزی و پیگیری
- ۹۳ ..... ۴-۳-۱-۹- دایره مهندسی
- ۹۴ ..... ۴-۳-۱-۱۰- دانشگاه علوم اسلامی امام کاظم (ع)
- ۹۵ ..... ۴-۳-۱-۱۱- دایره اوقاف استان‌ها
- ۹۵ ..... ۴-۳-۱-۱۲- دایره احیای آیین‌های حسینی
- ۹۶ ..... ۴-۳-۱-۱۳- دایره تحقیقات و مطالعات
- ۹۶ ..... ۴-۳-۱-۱۴- مرکز ملی علوم قرآنی
- ۹۷ ..... ۴-۳-۱-۱۵- بخش اطلاعات و روابط عمومی
- ۹۸ ..... ۴-۳-۱-۱۶- بخش رادیویی
- ۹۸ ..... ۴-۳-۱-۱۷- بخش قراردادهای دولتی
- ۹۹ ..... ۴-۳-۱-۱۸- بخش فناوری اطلاعات
- ۹۹ ..... ۴-۳-۱-۱۹- بخش امور شهروندان
- ۹۹ ..... ۴-۳-۱-۲۰- بخش حسابرسی و کنترل داخلی
- ۱۰۰ ..... ۴-۳-۱-۲۱- چاپ مطبوعات دیوان
- ۱۰۱ ..... ۴-۳-۲- دیوان وقف سنی
- ۱۰۱ ..... ۴-۳-۱-۲- تأسیس دیوان
- ۱۰۲ ..... ۴-۳-۲- اهداف دیوان
- ۱۰۲ ..... ۴-۳-۲-۳- سازمان‌هایی که تابع دفتر معاون امور مالی و اداری رئیس دیوان می‌باشند:
- ۱۰۴ ..... ۴-۳-۲-۴- دایره قضایی
- ۱۰۴ ..... ۴-۳-۲-۵- دایره اداری و مالی
- ۱۰۵ ..... ۴-۳-۲-۶- دایره آینده‌نگری
- ۱۰۷ ..... ۴-۳-۲-۷- اداره امور مهندسی
- ۱۰۹ ..... ۴-۳-۲-۸- دایره آموزشی دینی و پژوهش‌های اسلامی

- ۱۱۰ ..... دایره مؤسسه‌های دینی و خیریه . ۳-۲-۹-۴
- ۱۱۲ ..... دایره برنامه‌ریزی و پیگیری . ۳-۲-۱۰-۴
- ۱۱۲ ..... دایره ضریح‌ها و مقام‌ها و مرقد‌های سنی . ۳-۲-۱۱-۴
- ۱۱۲ ..... دایره تحقیقات و پژوهش‌ها . ۳-۳-۳-۴
- ۱۱۳ ..... دایره صندوق زکات و صدقات . ۳-۳-۱-۴
- ۱۱۴ ..... دایره جشن‌های دینی و ولادت پیامبر . ۳-۳-۲-۴
- ۱۱۴ ..... مرکز قرآن کریم (مرکز عراقی) . ۳-۳-۳-۴
- ۱۱۵ ..... دانشکده جامع امام اعظم . ۳-۳-۴-۴
- ۱۱۵ ..... هیئت مدیریت و سرمایه‌گذاری اموال اوقاف اهل سنت . ۳-۳-۵-۴
- ۱۱۶ ..... دفتر رئیس دیوان . ۳-۳-۶-۴
- ۱۱۶ ..... دیوان وقف مسیحی و دیگر ادیان . ۳-۴-۴-۴
- ۱۱۶ ..... مقدمه . ۳-۴-۱-۴
- ۱۱۷ ..... ریاست دیوان . ۳-۴-۲-۴
- ۱۱۸ ..... بخش‌های دیوان . ۳-۴-۳-۴
- ۱۱۹ ..... بخش برنامه‌ریزی و توسعه . ۳-۴-۴-۴
- ۱۲۲ ..... پروژه‌های بخش تعمیر و نگهداری در سال ۲۰۱۲-۲۰۱۳ . ۳-۴-۵-۴
- ۱۲۳ ..... پروژه‌های انجام شده برای مسیحیان قبطی . ۳-۴-۶-۴
- ۱۲۵ ..... پروژه ساخت مهمان‌خانه نقوش . ۳-۴-۷-۴
- ۱۲۶ ..... پروژه ساخت کلیسای آشوری جرج سنت . ۳-۴-۸-۴
- ۱۲۶ ..... پروژه ساخت عبادتگاه کلدانی در بابل . ۳-۴-۹-۴
- ۱۲۷ ..... ستاد بازسازی عتبات عالیات ایران . ۳-۵-۵-۴
- ۱۲۷ ..... مقدمه . ۳-۵-۱-۴
- ۱۲۸ ..... اهداف . ۳-۵-۲-۴
- ۱۳۰ ..... ساختار سازمانی . ۳-۵-۳-۴
- ۱۳۱ ..... ستادهای استانی و شهرستانی . ۳-۵-۴-۴
- ۱۳۱ ..... دفاتر بازسازی حرم‌های مطهر . ۳-۵-۵-۴
- ۱۳۱ ..... فعالیت‌ها و طرح‌های ستاد بازسازی عتبات عالیات در نجف اشرف . ۳-۵-۶-۴
- ۱۳۳ ..... فعالیت‌ها و طرح‌های ستاد بازسازی عتبات عالیات در کربلای معلی . ۳-۵-۷-۴
- ۱۳۴ ..... فعالیت‌ها و طرح‌های ستاد بازسازی عتبات عالیات در کاظمین . ۳-۵-۸-۴
- ۱۳۵ ..... فعالیت‌ها و طرح‌های ستاد بازسازی عتبات عالیات در سامرا . ۳-۵-۹-۴

- ۱۳۶-۳-۵-۱۰- معرفی پروژه‌های بهره‌بردار شده در شهر مسیب (حرم طفلان مسلم)..... ۱۳۶
- ۱۳۶-۳-۵-۱۱- فعالیت‌ها و اقدامات شهربلد (امامزاده سید محمد)..... ۱۳۶
- ۱۳۷-۳-۶- ستاد بازسازی عتبات عالیات تهران ۱۳۷
- ۱۳۷-۳-۶-۱- مقدمه ۱۳۷
- ۱۳۷-۳-۶-۲- پروژه ساخت صحن حضرت زهرا (س)..... ۱۳۷
- ۱۴۲-۳-۶-۳- کمک‌های مردمی ۱۴۲
- ۱۴۲-۳-۷- مؤسسه خیریه بارزانی ۱۴۲
- ۱۴۲-۳-۷-۱- مقدمه ۱۴۲
- ۱۴۴-۳-۷-۲- چشم‌انداز مؤسسه ۱۴۴
- ۱۴۴-۳-۷-۳- اهداف مؤسسه ۱۴۴
- ۱۴۵-۳-۷-۴- ویژگی‌های مؤسسه ۱۴۵
- ۱۴۵-۳-۷-۵- فعالیت‌های مؤسسه ۱۴۵
- ۱۴۶-۳-۷-۶- پروژه کمک‌های مالی شش ماهه به ۴۵۰۷ یتیم ۱۴۶
- ۱۴۶-۳-۷-۷- پروژه کمک مالی به ۴۵۵۱ کودک محروم ۱۴۶
- ۱۴۷-۳-۷-۸- حوزه سلامت ۱۴۷
- ۱۴۹-۳-۷-۹- حوزه آموزش ۱۴۹
- ۱۵۰-۳-۸- مؤسسه ایثار ۱۵۰
- ۱۵۰-۳-۸-۱- مقدمه ۱۵۰
- ۱۵۱-۳-۸-۲- حامیان اصلی مؤسسه ۱۵۱
- ۱۵۱-۳-۸-۳- اهداف مؤسسه ۱۵۱
- ۱۵۲-۳-۸-۴- بخش‌های مؤسسه ۱۵۲
- ۱۵۲-۳-۸-۵- پروژه‌های مؤسسه ۱۵۲
- ۱۵۲-۳-۸-۶- پروژه‌های اجتماعی ۱۵۲
- ۱۵۵-۳-۸-۷- پروژه‌های فصلی ۱۵۵
- ۱۵۷-۳-۸-۸- پروژه‌های بهداشت ۱۵۷
- ۱۵۹-۳-۸-۹- پروژه‌های کشاورزی ۱۵۹
- ۱۶۰-۳-۸-۱۰- پروژه‌های حقوق بشری ۱۶۰
- ۱۶۰-۳-۸-۱۱- پروژه‌های آموزش و پرورش ۱۶۰
- ۱۶۲-۳-۸-۱۲- پروژه‌های ورزش و جوانان ۱۶۲
- ۱۶۲-۳-۸-۱۳- پروژه‌های کارگاهی و آموزشی ۱۶۲

- ۱۶۳..... ۴-۳-۸-۱۴- پروژه‌های توسعه انسانی
- ۱۶۳..... ۴-۳-۹- مؤسسه خیریه ماریان
- ۱۶۳..... ۴-۳-۹-۱- مقدمه
- ۱۶۴..... ۴-۳-۹-۲- ویژگی‌های مؤسسه
- ۱۶۵..... ۴-۳-۹-۳- فعالیت‌های مؤسسه
- ۱۶۵..... ۴-۳-۹-۴- حامیان مؤسسه
- ۱۶۷..... ۴-۳-۱۰- مؤسسه یتیم‌خانه عراقی
- ۱۶۷..... ۴-۳-۱۰-۱- مقدمه
- ۱۶۸..... ۴-۳-۱۰-۲- مأموریت
- ۱۶۸..... ۴-۳-۱۰-۳- چشم‌انداز

فصل پنجم

- ۱۷۱..... ۵- جمع‌بندی
- ۱۷۹..... منابع

پیوست

- ۱۸۵..... قوانین وقف شیعی، سنی و دیگر ادیان

فهرست شکل‌ها

- شکل ۱-۱: پرچم کشور عراق ۲۶
- شکل ۱-۲: نقشه جغرافیایی کشور عراق ۲۷
- شکل ۱-۳: استان‌های عراق ۲۸
- شکل ۱-۴: تولید ناخالص داخلی عراق و ایران ۲۹
- شکل ۱-۵: رشد تولید ناخالص داخلی عراق، ایران و جهان ۳۱
- شکل ۱-۶: درآمد ملی سرانه ایران، عراق و جهان ۳۱
- شکل ۱-۷: مردم و اقلیم‌های مختلف عراق ۳۳
- شکل ۱-۸: نمودار رشد جمعیت عراق در سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۵ ..... ۴۰
- شکل ۳-۱: درصد برآورده شدن درخواست‌های کمک کشورهای مختلف ۶۵
- شکل ۳-۲: ۱۰ کشور اول که کمک‌های بین‌المللی به آن‌ها در سال‌های ۲۰۱۳ و ۲۰۱۴ ارسال گردیده ۶۶
- شکل ۳-۳: میزان کمک‌های ارسال شده به کشورهای نیازمند ۶۷
- شکل ۳-۴: میزان کمک‌های ارسال شده به عراق از مناطق مختلف جهان ۶۷
- شکل ۳-۵: کشورهای با بیشترین پیشرفت در میزان بخشندگی ۶۹
- شکل ۳-۶: مسجد ابوحنیفه ۷۰
- شکل ۳-۷: مسجد کوفه ۷۰
- شکل ۳-۸: مسجد سهله ۷۱
- شکل ۳-۹: مسجد جامع سامرا ۷۲
- شکل ۳-۱۰: کاظمین ۷۳

- شکل ۳-۱۱: حرم امام حسین (ع) ۷۴
- شکل ۳-۱۲: حرم علی ابن ابی طالب (ع) ۷۵
- شکل ۴-۱: نگاشت نهادی نظام مدیریت وقف و امور خیریه در کشور عراق ۸۶
- شکل ۴-۲: سایت دیوان وقف شیعی ۸۷
- شکل ۴-۳: ساختار سازمانی دیوان وقف شیعی ۸۸
- شکل ۴-۴: سایت دیوان وقف سنی ۱۰۱
- شکل ۴-۵: سایت دیوان وقف مسیحی و دیگر ادیان ۱۱۷
- شکل ۴-۶: تعداد منابع انسانی دیوان‌ها و وزارتخانه‌ها در سال‌های ۲۰۰۷ تا ۲۰۱۳ ..... ۱۲۰
- شکل ۴-۷: بودجه اختصاص داده شده به دیوان‌ها و وزارتخانه‌ها در سال‌های ۲۰۰۷ تا ۲۰۱۳ ..... ۱۲۰
- شکل ۴-۸: پروژه‌های ساخت کلیسا برای مسیحیان قبطی ۱۲۴
- شکل ۴-۹: پروژه‌های انجام شده برای مسیحیان آشوری ۱۲۴
- شکل ۴-۱۰: تکمیل وسایل ساختمان‌های اوقاف مسیحی ۱۲۵
- شکل ۴-۱۱: پروژه ساخت مهمان‌خانه نقوش ۱۲۵
- شکل ۴-۱۲: پروژه ساخت مهمان‌خانه نقوش ۱۲۶
- شکل ۴-۱۳: پروژه ساخت کلیسای آشوری جرج سنت ۱۲۶
- شکل ۴-۱۴: پروژه ساخت عبادتگاه کلدانی در بابل ۱۲۷
- شکل ۴-۱۵: سایت ستاد بازسازی عتبات عالیات ایران ۱۲۸
- شکل ۴-۱۶: ساختار سازمانی ستاد بازسازی عتبات عالیات ایران ۱۳۰
- شکل ۴-۱۷: سایت ستاد بازسازی عتبات عالیات استان تهران ۱۳۷
- شکل ۴-۱۸: پروژه ساخت صحن حضرت زهرا (س) ۱۳۹
- شکل ۴-۱۹: اجرای پروژه صحن حضرت زهرا (س) ۱۴۱
- شکل ۴-۲۰: منبث‌کاری پروژه صحن حضرت زهرا (س) ۱۴۱
- شکل ۴-۲۱: سایت مؤسسه خیریه بارزانی ۱۴۳
- شکل ۴-۲۲: کمک‌های غذایی مؤسسه خیریه بارزانی برای فقرا و نیازمندان کردستان ۱۴۶
- شکل ۴-۲۳: کمک‌های مؤسسه خیریه بارزانی به فقرا و نیازمندان کردستان (تهیه ویلچر) ۱۴۸
- شکل ۴-۲۴: کمک‌های مؤسسه خیریه بارزانی به فقرا و نیازمندان کردستان (تیم‌های پزشکی) ۱۴۸

- شکل ۴-۲۵: کمک‌های مؤسسه خیریه بارزانی به فقرا و نیازمندان کردستان (تهیه لوازم آموزشی) .. ۱۴۹
- شکل ۴-۲۶: سایت مؤسسه خیریه ایثار .. ۱۵۱
- شکل ۴-۲۷: توزیع کمک‌های مالی مستمری به ۲۰۰۰ کودک یتیم .. ۱۵۳
- شکل ۴-۲۸: توزیع کمک‌های نقدی بین زنان بیوه .. ۱۵۳
- شکل ۴-۲۹: کمک به خانواده‌های نیازمند و آواره .. ۱۵۴
- شکل ۴-۳۰: کمک‌های مالی به دانشجویان .. ۱۵۴
- شکل ۴-۳۱: پروژه‌های فصلی مؤسسه .. ۱۵۵
- شکل ۴-۳۲: پروژه توزیع گوشت قربانی بین فقرا .. ۱۵۵
- شکل ۴-۳۳: تهیه البسه برای کودکان یتیم در مؤسسه .. ۱۵۶
- شکل ۴-۳۴: کمک‌های تابستانی و زمستانی به فقرا .. ۱۵۶
- شکل ۴-۳۵: پروژه بخش پزشکی مؤسسه ایثار .. ۱۵۸
- شکل ۴-۳۶: سایت مؤسسه خیریه ماریان .. ۱۶۴
- شکل ۴-۳۷: کمک‌های مؤسسه خیریه ماریان به دانش‌آموزان .. ۱۶۶
- شکل ۴-۳۸: حامیان مؤسسه خیریه ماریان .. ۱۶۶
- شکل ۴-۳۹: سایت مؤسسه یتیم‌خانه عراقی .. ۱۶۷

فهرست جدول‌ها

- جدول ۴-۱: پروژه‌های انجام‌شده دیوان وقف مسیحی در سال ۲۰۱۲ ..... ۱۲۲
- جدول ۴-۲: پروژه‌های انجام‌شده دیوان وقف مسیحی در سال ۲۰۱۳ ..... ۱۲۳

مقدمه

از دیرباز سنت حسنه وقف در همه ادیان آسمانی و جوامع بشری مورد توجه و اهتمام وافر قرار داشته است. دین مبین اسلام نیز همچون سایر ادیان الهی اهتمام ویژه‌ای به ترویج وقف در بین مسلمین دارد، به گونه‌ای که پیشوایان اسلام ناب همگی از جمله واقفین و متولیان موقوفات بوده‌اند. در طی قرون متمادی نهاد وقف نقطه اتکاء و مهمترین بستر تعالی نهاد دین و یکی از زیرساخت‌های کلیدی فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی اداره جوامع اسلامی بوده است. با توجه به اهداف بلند انقلاب اسلامی در راستای ایجاد جامعه اسلامی ایرانی و تمدن بین‌الملل اسلامی، احیاء نهاد وقف و شکوفایی هر چه بیشتر موقوفات از ضروریات اساسی‌ای است که مورد تاکید مکرر مقام معظم رهبری قرار دارد.

در این راستا سازمان اوقاف و امور خیریه به عنوان حکمران نهاد وقف بر آن شد تا با مطالعه نظام مدیریت وقف و امور خیریه سایر کشورها، مقدمات آشنایی و بهره‌گیری از ظرفیت‌ها و توانمندی‌های سایر ملل، و توسعه ارتباطات بین‌المللی در حوزه وقف، به ویژه ارتباطات با کشورهای و ملت‌های مسلمان را فراهم نماید. لذا از سال گذشته معاونت توسعه مدیریت و پشتیبانی سازمان اقدام به تعریف و راهبری پروژه پژوهشی «شناخت وضعیت نظام مدیریت وقف و امور خیریه پانزده کشور اسلامی و پانزده کشور غیراسلامی» نمود که نتایج آن در قالب بیش از سی کتاب مستقل منتشر شد و در همایش هفته وقف سال جاری توسط جناب آقای دکتر صالحی امیری، وزیر محترم فرهنگ و ارشاد

اسلامی، جناب آقای دکترستاری، معاون محترم علم و فناوری ریاست جمهوری و حجت الاسلام والمسلمین محمدی، نماینده ولی فقیه و ریاست محترم سازمان اوقاف و امور خیریه رونمایی گردید.

اجرای این پروژه مرهون تلاش افراد متعددی است که در اینجا لازم می دانم از زحمات همه آن ها به ویژه مدیرکل دفتر نوسازی و تحول اداری، جناب آقای دکتر غلامعلی رحیمی و کارشناسان این دفتر، آقایان اسماعیل خارستانی و علی علاءالدینی که نقش کارفرمایی این مطالعات را برعهده داشتند، و جناب آقای محمدمهدی جعفری که مدیریت اجرای این پروژه را برعهده داشت، و همکاران ایشان، آقایان علیرضا رحیمی و یوسف پناهی تشکر و قدردانی نمایم.

همچنین مراتب سپاس خود را از زحمات بی دریغ جناب آقای حسین آب نیکی - مشاور عالی ریاست سازمان اوقاف و امور خیریه - که نظارت بر این پروژه را برعهده گرفت و در جهت ارتقاء کیفی آن تلاش نمود اعلام می دارم.

معاون توسعه مدیریت و پشتیبانی

سازمان اوقاف و امور خیریه

زمستان ۱۳۹۵

پیشگفتار

مطالعه نظام مدیریت وقف و امور خیریه کشورهای جهان از شهریورماه سال ۱۳۹۴ به منظور آشنایی با پیشینه، روند توسعه وضعیت و عملکرد فعلی کشورها در این حوزه، نگاشت نهادی مجموعه‌های فعال در بخش وقف (شامل معرفی نهادها و روابط ما بین آن‌ها) و برنامه‌های آتی این کشورها با هدف استفاده از تجربیات موفق و پرهیز از تجربیات ناموفق، با لحاظ اقتضائات منحصربه‌فرد کشورهای مورد مطالعه، در دستور کار قرار گرفت و عملیاتی گردید.

به منظور تحقق اهداف مدنظر، شرح خدمات این پروژه در قالب چهار فاز ذیل طراحی و اجرا گردید:

- فاز صفر: تدوین طرح و چارچوب اولیه
  - فاز اول: تعیین شاخص‌های انتخاب کشورهای مدنظر و انتخاب و نهایی سازی کشورها
  - فاز دوم: گردآوری، تحلیل و جمع‌بندی گزارش مطالعات انجام شده مرتبط
  - فاز سوم: جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل اطلاعات هریک از کشورهای مدنظر
  - فاز چهارم: جمع‌بندی و نتیجه‌گیری کلی مطالعه
- فاز صفر به تدوین چهارچوب کلان، تفصیلی و محدوده پروژه و جزئیات هریک از مراحل و فعالیت‌ها اختصاص یافت. در فاز اول شاخص‌هایی جهت انتخاب کشورهای هدف مطالعه، تعیین گردید و مبتنی بر این شاخص‌ها، کشورهای مدنظر

جهت مطالعه، مشخص شدند. این شاخص‌ها به‌گونه‌ای انتخاب شدند که کشورهای همسایه، کشورهای اسلامی فعال در حوزه وقف و امور خیریه، کشورهای موفق در حوزه وقف و امور خیریه در دنیا و نیز کشورهای مشابه جمهوری اسلامی ایران از جهت وضعیت فرهنگی، اجتماعی و دینی مورد مطالعه قرار گیرند.

فاز دوم با عنوان «گردآوری، تحلیل و جمع‌بندی مطالعات انجام‌شده» به جمع‌آوری و تحلیل مطالعات موجود در کشور در خصوص نظام مدیریت وقف و امور خیریه سایر کشورها اختصاص یافت. هدف این فاز بهره‌برداری از اطلاعات و پژوهش‌های مرتبط انجام‌شده موجود در کشور و همچنین پرهیز از نادیده گرفتن مطالعات پیشین بود.

فاز سوم نیز به ترتیب به جمع‌آوری اطلاعات پیرامون نظام وقف و امور خیریه کشورهای منتخب از منابع مکتوب، اینترنتی و سایر منابع در دسترس، و تجزیه و تحلیل اطلاعات و جمع‌بندی مطالب اختصاص یافت. در نهایت طی فاز چهارم جمع‌بندی و نتایج حاصل از مطالعه همه کشورها و نتیجه‌گیری کلی مطالعه انجام و ارائه گردید.

مجموعه کشورهایایی که در این پروژه هدف مطالعه قرار گرفتند شامل پانزده کشور اسلامی و پانزده کشور غیراسلامی می‌باشد که با توجه به شاخص‌های مدنظر سازمان، همچون همسایگی و ویژگی‌های اجتماعی و فرهنگی مشابه با جمهوری اسلامی ایران، برخورداری از نظام مدیریت و فعالیت‌های درخور تامل در حوزه وقف و امور خیریه، وجود ارتباطات بخش وقف و امور خیریه بین جمهوری اسلامی ایران و کشور مورد مطالعه و مواردی از این دست، انتخاب شدند.

یکی از کشورهای اسلامی منتخب عراق است. ارتباط گسترده سیاسی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و عراق، اهمیت عراق در منطقه و قرابت دینی و مذهبی بین آن کشور با کشور ما، از جمله دلایل انتخاب عراق به عنوان یکی از کشورهای هدف مطالعه می‌باشد.

پژوهش حاضر حاصل گزارش بررسی ساختار و وضعیت نظام وقف و امور خیریه کشور عراق می‌باشد و در آن وضعیت جغرافیایی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و تاریخی کشور عراق، مفهوم وقف و امور خیریه، روند توسعه و وضعیت موجود بخش

وقف و امور خیریه، نگاشت نهادی بخش وقف و امور خیریه و برنامه‌های توسعه‌ای این بخش در کشور عراق طی فصول یک الی پنج به اجمال بررسی شده است.

با توجه به هدف این پروژه که به بررسی وقف و امور خیریه و همچنین ساختار، قوانین، برنامه‌ها و پروژه‌های مربوط به آن‌ها می‌باشد، در ابتدای امر برای دریافت اطلاعات اولیه کلی و مفید و مختصر درباره وقف در عراق و به دست آوردن لینک‌های سودمند و کارا برای جمع‌آوری مطالب، به سراغ نمایندگی دفتر آل‌البیت در قم رفتیم. ایشان مقدماتی را درباره ساختار و تشکیلات وقف و بازیگران فعال در این زمینه بیان نمودند. همچنین درباره امور خیریه و کمک‌های مالی ایران و سازمان عتبات و عالیات بیان کردند.

در ابتدای امر برای آغاز کار به جستجو و مطالعه مقالات و مطالب فارسی پرداخته شد. در این زمینه فقط چند مقاله فارسی یافت شد که این مقالات تنها مطالبی در خصوص معنی و مفهوم وقف و موضوعات تاریخی و دینی وقف را بیان نموده بودند و مطلب مرتبطی در ارتباط با وضعیت کنونی و ساختار و مطالب اساسی بحث را شامل نمی‌شدند. بنابراین به سراغ مطالب ذکر شده توسط نماینده آیت‌الله سیستانی در دفتر آل‌البیت در قم رفته شد و بدان پرداخته شد.

با توجه به مقدماتی که ایشان در اختیار قرار دادند مطالعات تطبیقی موضوع آغاز شد. در ابتدا به بررسی دیوان‌های وقفی سنی و شیعی پرداخته شد. برای مطالعه کامل و دقیق این دیوان‌ها به سراغ سایت رسمی و معتبر این دیوان‌ها رفته و این سایت‌ها به دقت بررسی شدند.

پس از مطالعه دقیق این سایت‌ها، ساختار، قوانین و فعالیت‌های مربوط به این دو اولین بررسی شدند. پس از بررسی این سایت‌ها برای جمع‌آوری اطلاعات کلی کشور عراق، جستجویی در اینترنت و سایت‌های معتبر انجام شد و اطلاعاتی از فرهنگ، جغرافیا، اقتصاد، سیاست و تغییرات و دگرگونی‌های سال‌های اخیر در کشور عراق به دست آمد. پس از کسب اطلاعات کلی در زمینه کشور عراق، به جستجوی مقالات انگلیسی مرتبط با بحث پرداخته شد. در این جستجوها مقالات بسیار اندکی با ارتباطات

غیرمستقیم و لینک‌های ضعیف یافت شد. البته با مطالعه چند مقاله این موضوع روشن شد که علاوه بر دیوان‌های وقف سنی و شیعی در عراق، دیوان دیگری نیز به نام دیوان وقف مسیحی و دیگر ادیان وجود دارد.

پس از اطلاع از این موضوع جهت یافتن اطلاعاتی دربارهٔ این دیوان جستجوهای با کلیدواژه‌های انگلیسی انجام شد ولی نتیجه‌ای یافت می‌نشود. سپس در جهت اطمینان از فقدان اطلاعات دربارهٔ دیوان وقف مسیحی، این جستجو با زبان عربی نیز ادامه یافت و خوشبختانه سایت این دیوان نیز هویدا گشت. به جاست این نکته نیز ذکر گردد که اکثر قریب به یقین اطلاعات مهم و کاربردی این نوشتار از منابع عربی زبان بیان شده و برای ترجمهٔ این مطالب تلاش‌هایی بس طاقت فرسا کشیده شده است و این موضوع سختی مطالعات رو دوچندان می‌نمود.

The screenshot shows the official website of the Islamic Consultative Assembly of Iraq. The header includes the name in Arabic and English, along with a search bar. The main content area features a banner with the Iraqi flag and the text 'Notizie'. Below this, there are navigation tabs for various services and news. A prominent article titled 'وفا من الوقف الشيعي برئاسة الامين العام للامانة الشيعية بمحافظه ديالى وبمروء الفاضل' is visible, accompanied by a photograph of a meeting. The page also includes a sidebar with social media links and a 'رسالتنا' (Our Message) section.

بعد از پایان یافتن مطالعات مربوط به دیوان‌ها، به بررسی وضعیت بقاع متبرکه و مساجد و عبادتگاه‌ها در عراق پرداخته شد. با توجه به اطلاعات اولیه‌ای که در زمینه فعالیت‌های ایران در کمک به عراق در این زمینه داشت به جستجوی لینک‌هایی در این جهت پرداخته شد. پس از چندی جستجو در ارتباط با این موضوع، نشانه‌هایی از آن پدیدار گشت و نشانه‌هایی از وجود سازمانی به نام سازمان عتبات و عالیات ایران به دست آمد. پس سایت این ستاد مورد بررسی قرار گرفت و اطلاعات دقیق و کاملی از این موضوع به دست آمده و در همین مقاله مطالب مفید آن ذکر شد.

پس از بررسی سازمان‌های کلان فعال در حوزه وقف و بقاع، نوبت به مطالعه و بررسی نهادهای فعال در زمینه امور خیریه در عراق رسید. طبق معمول پس از جستجو در مطالب و مقالات فارسی و انگلیسی و یافت نشدن هیچ مطلب مرتبط مناسب به جستجو با کلیدواژه‌های عربی پرداخته شد و مؤسسات خیریه اصلی و تأثیرگذار در عراق یافت شدند و سایت این مؤسسات به دقت بررسی و مطالب مرتبط به مقاله افزوده شدند. در نهایت با بررسی کامل این سایت‌ها، مطالب گردآوری شده به صورت منظم و دقیق ویراستاری شدند و ریزه‌کاری و جزئیات مرتبط با ظاهر نوشتار مورد اصلاح قرار گرفته و آماده چاپ و مطالعه گشت.

در مجموع تلاش برای این بوده است که در تدوین این گزارش از مراجع معتبر و به روز دنیا بهره گرفته شود و با برقراری ارتباط با نهادهای مربوطه داخلی و خارجی، محتوای گزارش از دقت بالایی برخوردار گردد لکن وقوع جنگ‌های اخیر و حضور داعش در عراق سبب گردید دسترسی به برخی از مراجع و سایت‌ها با مشکل روبرو گردد. انشاء الله با نقد و نظرات متخصصین مرتبط و تعریف و اجرای مطالعات و پژوهش‌های تکمیلی مثمرتر واقع گردد.

در پایان لازم می‌دانم از محضر همه خوانندگان گرامی استدعا نمایم تا با ارائه دیدگاه‌های ارزشمندشان ما را در ادامه این روند و تکمیل مطالعات انجام شده یاری فرمایند.

مشاور عالی سازمان اوقاف و امور خیریه
و ناظر پروژه

افصل اول |

اطلاعات کلی کشور عراق

الله أكبر

۱- اطلاعات کلی کشور عراق

۱-۱- مقدمه

در خصوص مطالعه تطبیقی کشور عراق در ارتباط با وقف و امور خیریه بهتر است با اطلاعات کلی این کشور اعم از موقعیت جغرافیایی، وضعیت اقتصادی، دین رسمی، میزان جمعیت و سایر اطلاعات کلی مرتبط استخراج شود و مورد مطالعه قرار گیرد. بدین منظور در فصل حاضر به مطالبی مختصر در ارتباط با عناوین ذکر شده در بالا پرداخته شده است.

۱-۲- اطلاعات جغرافیایی

عراق با نام رسمی جمهوری عراق (به عربی: الجمهورية العراقية) کشوری در شرق میانه و جنوب غربی آسیا است. پایتخت عراق شهر بغداد است. این کشور از جنوب با عربستان سعودی و کویت، از غرب با اردن و سوریه، از شرق با ایران و از شمال با ترکیه همسایه است. عراق در بخش جنوبی خود، مرز آبی کوچکی با خلیج فارس دارد و دو رود مشهور دجله و فرات که سرآغاز تمدن‌های باستانی میان دو رود اند نماد تاریخ کهن این کشورند که از شمال کشور به جنوب آن روان هستند و با پیوستن به رود کارون، اروندرود را تشکیل می‌دهند و به خلیج فارس می‌ریزند (۱).

گستره عراق ۳۱۷، ۴۳۸ کیلومتر مربع (۱۵۸م، نزدیک به یک چهارم ایران) است. بیشتر سرزمین عراق پست و هموار و گرمسیری است. غرب عراق کویر است و شرق آن جلگه‌های حاصلخیز. ولی بخشی از کردستان عراق (شمال شرق) کوهستانی و

شکل ۱-۱: پرچم کشور عراق

سردسیر می باشد. همچنین عراق یکی از بزرگترین کشورهای دارای منابع نفت می باشد. این کشور دارای ۱۴۳ میلیارد بشکه ذخایر تأیید شده نفتی می باشد (۱). عراق مابین مدار ۲۹ و ۳۸ درجه شمالی و مدار ۳۹ و ۴۹ درجه شرقی قرار گرفته است (بخش کوچکی از آن در غرب مدار ۳۹ درجه شرقی واقع شده). این کشور با ۴۳۷,۰۷۲ کیلومتر مربع ۵۸ امین کشور از حیث بزرگی است. اندازه آن را می توان با ایالت کالیفرنیا در ایالات متحده مقایسه کرد. همچنین این کشور کمی از پاراگوئه بزرگ تر است.

بخش بزرگ عراق صحرا است اما مناطق مابین دو رود دجله و فرات حاصلخیز است. این رودها سالانه ۶۰ میلیون متر مکعب لای را به دلتا حمل می کنند. قسمت های شمالی کشور عمدتاً کوهستانی است و بلندترین قله آن حاجی عمران هم مرز با بلندی های پیرانشهر ایران با ارتفاع ۳۶۱۱ متر است. عراق مرز ساحلی کوچکی به طول ۵۸ کیلومتر با خلیج فارس دارد. در مجاورت شط العرب که نزد ایرانیان بانام اروندرود شناخته می شود، مرداب هایی قرار داشتند که بیشترشان طی دهه ۱۳۷۰ خشکانده شدند (۱). آب وهوای کشور (به جز شمال) عمدتاً صحرايي است با زمستان های خنک و گاه سرد و تابستان های خشک و گرم و آفتابی. دمای هوا در تابستان در بیشتر جاهای این کشور به ۴۰ درجه سانتی گراد و در برخی مناطق به ۴۸ درجه می رسد. دمای هوا به ندرت

در زمستان بالای ۲۱ درجه می‌رود و در شرایط سخت بین ۱۵ تا ۱۹ درجه و در شب‌ها تا حد ۲ تا ۵ درجه قرار می‌گیرد. مناطق کوهستانی شمال اغلب از زمستان‌های سرد با بارش برف و باران برخوردار است که گاهی موجب طغیان رودخانه‌ها می‌شود. به‌طور معمول بارندگی در این کشور کم است. در بیشتر مناطق سالانه کمتر از ۲۵۰ میلی‌لیتر بارش وجود دارد. این بارش‌ها هم بیشتر در زمستان رخ می‌دهد. باران‌های تابستانی به‌جز در شمال بسیار به ندرت اتفاق می‌افتند (۱).

شکل ۱-۲: نقشه جغرافیایی کشور عراق

۱-۲-۱- تقسیمات کشوری

عراق دارای هجده استان می‌باشد. هراستان به چند شهرستان تقسیم شده است.
 ۱. بغداد ۲. ذی قار ۳. انبار ۴. صلاح‌الدین ۵. مثنی ۶. نینوا ۷. دیاله ۸. قادسیه ۹.
 دهوک ۱۰. واسط ۱۱. بابل ۱۲. اربیل ۱۳. میسان ۱۴. کربلا ۱۵. کرکوک ۱۶- بصره ۱۷.
 نجف ۱۸. سلیمانیه

کردستان عراق تنها ناحیه تعریف شده در قانون عراق است که برای خود دولت و ارتش نیمه رسمی به نام پیشمرگه دارد.

در ۲۵ اسفند ۱۳۹۲ مسعود بارزانی بخشنامه‌ای برای تبدیل شهرستان حلبچه به استان ابلاغ کرد(۱).

عراق کشوری است با قومیت‌های گوناگون و ساکنان آن را عرب، کرد، لر، ترکمن، آشوری، کلدانی، مندایی و صابئین و غیره تشکیل می‌دهند. کردها در نواحی شمال و شمال شرقی عراق که به کردستان عراق مشهور است زندگی می‌کنند و از لحاظ فرهنگی، زبانی و طرز پوشش با عرب‌ها متفاوت‌اند و لرها در شرق کشور در استان‌های واسط، دیاله و میسان سکونت دارند.

شکل ۱-۳: استان‌های عراق

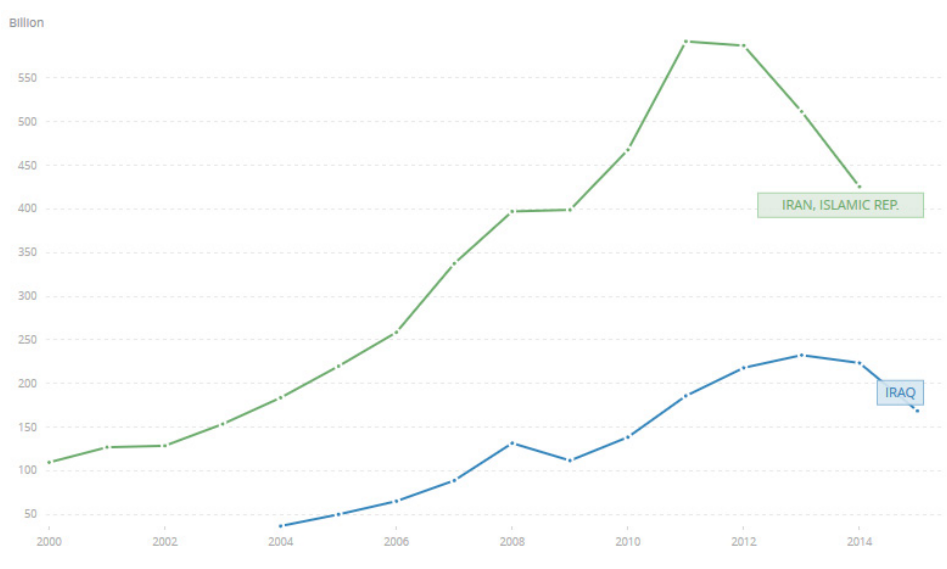
۳-۱- اطلاعات اقتصادی

صادرات نفت از گذشته نقش اصلی را در اقتصاد عراق برعهده داشته به طوری که

۹۵٪ از درآمد خارجی این کشور را تشکیل می‌دهد. عدم توسعه در سایر زمینه‌ها باعث بروز بیکاری ۱۸ تا ۳۰ درصدی و درآمد سرانه ۴۰۰۰ دلاری شده است. در سال ۲۰۱۱ استخدام تمام وقت در بخش عمومی نزدیک به ۶۰ درصد از کل استخدام‌ها را شامل می‌شد. بخش صادرات نفت شغل‌های بسیار کمی برای عراقی‌ها ایجاد کرده است. در حال حاضر درصد پایینی از خانم‌ها (بالاترین تخمین‌ها در سال ۲۰۱۱ حدود ۲۲٪ بوده) به طور رسمی کار می‌کنند.

اقتصاد دستوری عراق پیش از اشغال این کشور توسط آمریکا، هرگونه مالکیت تجاری در عراق توسط خارجی‌ها را ممنوع کرده بود، بسیاری از صنایع بزرگ را به شکل دولتی اداره می‌کرد و تعرفه‌های شدیدی بر کالاهای خارجی وارد می‌ساخت. اما بعد از اشغال عراق در سال ۲۰۰۳ حکومت ائتلاف موقت عراق به سرعت دستورات الزام‌آوری پیرامون خصوصی‌سازی اقتصاد عراق و گشایش آن به روی سرمایه‌گذاران خارجی صادر کرد.

شکل ۱-۴: تولید ناخالص داخلی عراق و ایران

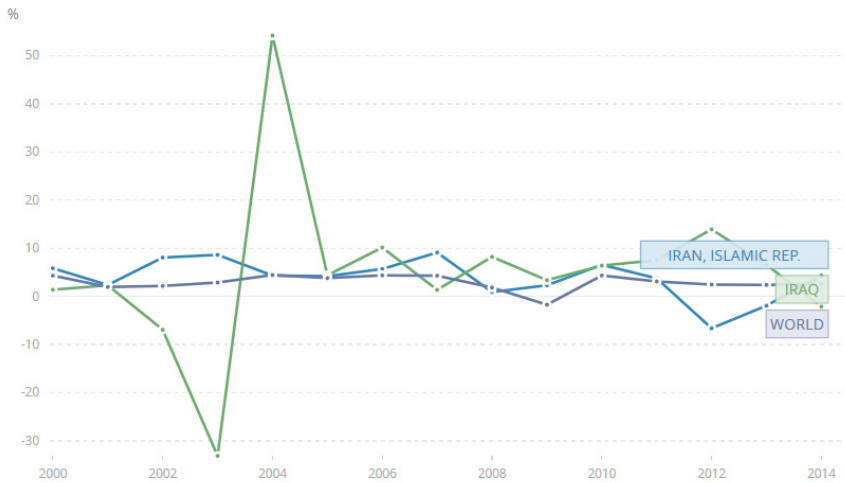
واحد پول رسمی عراق دینار است. حکومت ائتلاف موقت با کمک شرکت دلارو

اسکناس و سکه‌های جدیدی بر اساس آخرین فنون ضد جعل چاپ و ضرب کرد(۱). تخمین‌ها حاکی از آن است که چهار سال بعد از حمله به عراق ۲,۴ میلیون عراقی همچنان آواره بودند و دو میلیون پناه‌جو خارج از عراق وجود داشتند. چهار میلیون عراقی از امنیت غذایی برخوردار نبوده و یک چهارم کودکان دچار سوء تغذیه بودند. تنها یک سوم کودکان عراقی به آب آشامیدنی سالم دسترسی داشتند.

بنابراین پژوهش مؤسسه توسعه فرامرزی، سازمان‌های مردم‌نهاد بین‌المللی برای انجام فعالیت در عراق دچار چالش هستند. آن‌ها کمک‌های خود را اغلب به صورت پراکنده، مخفیانه و تحت شرایط ناامن انجام می‌دهند. تأمین مالی به صورت هماهنگ شده انجام نمی‌شود و ظرفیت عملیاتی پایین و اطلاعات ناقص آن‌ها را می‌آزارد. این سازمان‌ها مورد تهاجم گروه‌های پیکارجو قرار می‌گیرند و تا سال ۲۰۱۳، ۹۴ نفر از مددکاران آن‌ها کشته، ۲۴۸ نفر زخمی، ۲۴ نفر دستگیر یا بازداشت و ۸۹ نفر گروگان یا مفقود شده‌اند.

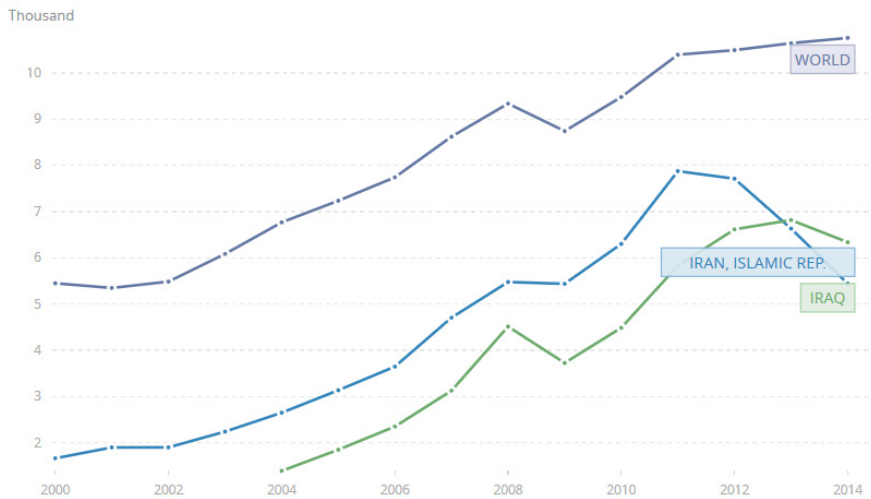
صنعت گردشگری در عراق نیز به خاطر وجود برخی اماکن مهم مذهبی شیعیان، نقش قابل توجهی را در اقتصاد عراق بر عهده دارد. سازمان حج و زیارت ایران در سال ۲۰۱۲ میلادی، با ذکر آمار گردشگران و زائران ایرانی اعلام کرد که هر ساله بیش از یک میلیون و دویست هزار ایرانی، از طریق مرز زمینی و هوایی به کشور عراق اعزام می‌شوند(۱).

در شکل زیر رشد تولید ناخالص داخلی ایران، عراق و جهان نشان داده شده است. همانطور که مشخص است این شاخص برای عراق در سال‌های اخیر تقریباً ثابت بوده است.

شکل ۱-۵: رشد تولید ناخالص داخلی عراق، ایران و جهان

در شکل زیر درآمد ملی سرانه برای ایران، عراق و جهان آورده شده است.

شکل ۱-۶: درآمد ملی سرانه ایران، عراق و جهان

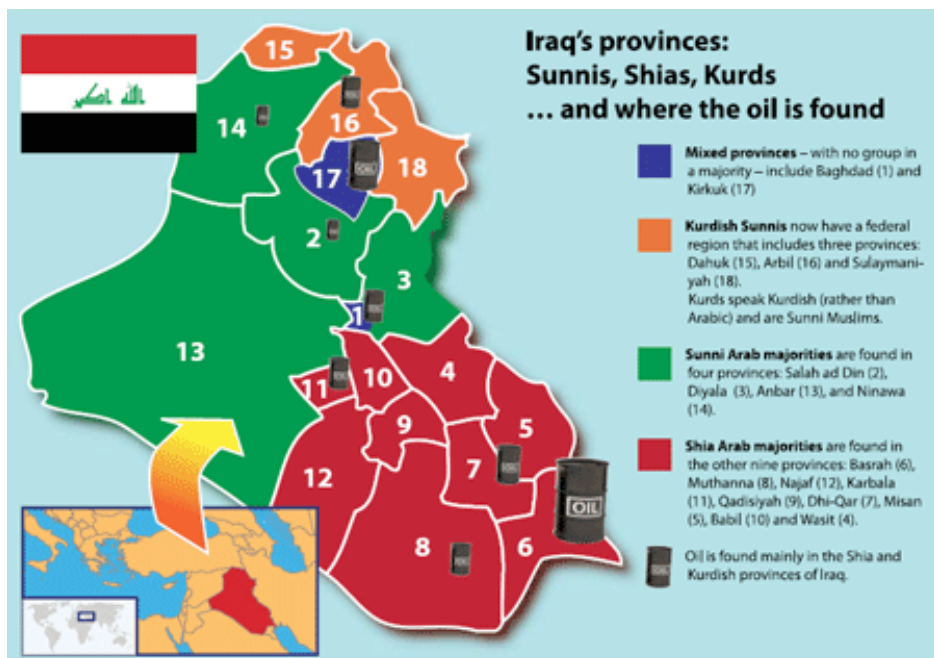
۴-۱- اطلاعات سیاسی اجتماعی

کشور عراق از نظر ساختار اجتماعی فرهنگی به سه حوزه کاملاً متفاوت قابل تقسیم است. در حوزه مرکزی عراق اعراب سنی، در شمال کردها و در جنوب شیعیان سکونت دارند و هر کدام از این گروه‌ها دارای شاخصه‌های فرهنگی و اجتماعی خاص خود هستند. البته در کنار این سه گروه اصلی، هویت‌های فرهنگی اجتماعی کوچک‌تری نظیر ترکمن‌ها، آشوری‌ها و یزیدی‌ها نیز وجود دارند که دارای فرهنگ و عقاید متمایزی می‌باشند.

شیعیان که اکثریت جمعیت عراق را تشکیل می‌دهند، بیشتر در مناطق جنوبی و مرکزی عراق سکونت دارند. وجود مقبره امامان شیعی در شهرهای مقدس عراق همچون کربلا و نجف، و همچنین وجود حوزه علمیه نجف و در نتیجه حضور دایمی علمای شیعی در این شهرها باعث تقویت فرهنگ شیعی شده است و این امر شیعیان عراق را از نظر فرهنگی به ایرانیان شیعی مذهب نزدیک ساخته است.

اعراب سنی بخش دیگری از ساختار فرهنگی اجتماعی عراق را تشکیل می‌دهند. این بخش از ساختار فرهنگی عراق بر اساس قومیت عربی و مذهب سنی ایجاد شده و به دلیل حاکمیت اقلیت اعراب سنی در طول دهه‌های گذشته در عراق تقویت شده است. گرایش‌ها و عصبیت عربی این بخش از فرهنگ عراق بسیار قدرتمند بوده پان عربیسم به عنوان یک ایدئولوژی سیاسی فعال در عراق و حتی جهان عرب در این فرهنگ ریشه داشته است. این بخش از ساختار فرهنگی عراق به دلیل حمایت‌های نظام سیاسی در پی تسلط بر سایر بخش‌ها و همسان‌سازی فرهنگی بوده است.

کردها عموماً در مناطق بلند شمالی، دره‌های مجاور آن و در چهار استان سلیمانیه، اربیل، دهوک و کرکوک (تمیم) زندگی می‌کنند. به غیر از این مناطق که اکثریت قریب کردها عموماً در مناطق بلند شمالی، دره‌های مجاور آن و در چهار استان سلیمانیه، اربیل، دهوک و کرکوک (تمیم) زندگی می‌کنند. به غیر از این مناطق که اکثریت قریب به اتفاق کرد هستند، کردها در مناطق مجاور نیز پراکنده‌اند و جمعیت انبوهی از آنان تا حدود خانقین هم پخش شده‌اند. اصولاً پیوند و همبستگی کردها، قبیله‌ای است (۱).

شکل ۱-۷: مردم و اقلیم‌های مختلف عراق

قبایلی چون هرکی، سورچی و زیباری توانسته‌اند هنوز پیوستگی بدوی سنتی خود را حفظ کنند. اکثر کردها سنی مذهب هستند و تنها بخشی از آن‌ها تحت عنوان کردهای فیلی، که در اطراف خانقین سکونت دارند، شیعی مذهب هستند. پس از جنگ کویت و عراق و وضع ممنوعیت پرواز عراق به بالای خط ۲۳ درجه در سال ۱۹۹۱ کردهای عراق عملاً توانستند حکومت خود را تأسیس نمایند و با حل اختلافات گروهی و قیام علیه حکومت بعث حکومت منطقه را به عهده گرفتند که کردها این خیزش را «راپه‌رین» می‌نامند. پس از ده سال و با حمله مجدد آمریکا به عراق در شمال و شمال شرقی عراق که به کردستان عراق معروف است کردها حکومت خود مختار در جمهوری فدرال عراق به طور رسمی تشکیل دادند. در سال ۲۰۰۵ و ۲۰۰۶ نیز ریاست جمهوری و وزارت امور خارجه عراق توسط کردها اداره می‌گردید (۱).

۱-۴-۱- بخش شمال عراق

حکومت اقلیم کردستان عراق با مرکزیت اربیل، منطقه‌ای خودمختار است که در

بخش شمالی عراق واقع شده؛ این منطقه از شمال با ترکیه، از شرق با ایران و از غرب با سوریه دارای مرزهای مشترک زمینی است. منطقه‌ای که جمعیت آن براساس آخرین برآوردها حدود ۶ میلیون و ۲۰۰ هزار نفر تخمین زده می‌شود (۳).

کردها که حدود ۱۹ تا ۲۵ درصد جمعیت کل عراق را شامل می‌شوند، اکثریت بافت اقلیم کردستان عراق را تشکیل داده‌اند. براساس آمار غیررسمی ترکمنان از لحاظ جمعیتی در ردهٔ دوم قرار گرفته و پس از آن‌ها، گروه‌های قومی چون ایزدی‌ها، مسیحیان از جمله آشوریان، کلدانی‌ها و سورانی‌ها بافت جمعیتی کردستان عراق را تشکیل می‌دهند (۳).

دیرینگی، کهن سالی و قدمت کردستان سبب شده که این منطقه در طول تاریخ میزبان فرهنگ‌ها و اقوام متعددی باشد و از همین رو با گستردگی، تنوع و غنای فرهنگی بالایی روبرو باشد. منطقه‌ای که به‌رغم مواجهه با سال‌ها جنگ، بوی باروت، خون و بمب‌های شیمیایی، روحیه صلح‌جویانه و زندگی مسالمت‌آمیز میان اقوام، زبان‌ها و فرهنگ‌های مختلف را فراموش نکرده و امروز کردها در صلح و احترام با اقوامی مانند ترکمن‌ها، آشوری‌ها، ارمنی‌ها، عرب‌ها، ایزدی‌ها، شبک‌ها و مندائی‌ها با ویژگی‌های جدای فرهنگی زندگی می‌کنند.

در زمان رژیم بعث عراق، حکومت صدام در پی عملیاتی به نام انفال به منظور ایجاد منطقه‌ای حائل در مرزهای شمالی خود با ایران از سال ۱۹۸۳ تا پایان جنگ هشت‌ساله در سال ۱۹۸۸ حدود چهار هزار روستای کردنشین را ویران نمود و ساکنان این مناطق را به اجبار به نقاط دیگر عراق تبعید کرد که در طول این روند غیرانسانی و دردناک حدود ۱۸۰ هزار کرد جان خود را از دست دادند. یکی از دردناک‌ترین این عملیات، حمله شیمیایی به حلبچه بود که از آن می‌توان به‌عنوان یک نسل‌کشی تمام‌عیار مردم کردستان از سوی حکومت بعث عراق یاد کرد؛ این حمله شیمیایی نزدیک به ۵۰۰۰ نفر کشته بر جای گذاشت و نزدیک به ۷۰۰۰ تا ۱۰۰۰۰ غیرنظامی را زخمی کرد؛ صدها تن از آن‌ها بر اثر عواقب، بیماری‌ها و نقص جسم در هنگام تولد، سال‌ها پس از حمله کشته شدند. حادثه‌ای که هنوز به‌عنوان بزرگ‌ترین حمله شیمیایی مستقیم به یک منطقه شهرنشین در تاریخ

باقی مانده است.

کردهای این منطقه که به رغم سپری کردن سال‌ها درد و رنج پس از سقوط رژیم بعث عراق، حکومت اقلیم کردستان را تشکیل دادند، و حالا آن روستاها و مناطق مخروب شده را به یکی از امن‌ترین، باثبات‌ترین و پررونق‌ترین مناطق خاورمیانه از حیث سیاسی، اقتصادی و فرهنگی تبدیل کرده‌اند. مسعود بارزانی رهبر حزب دموکرات و رئیس حکومت اقلیم کردستان عراق در انتخابات اخیر دولت با کسب آرای ۴۲/۷۵ درصد پیروز شد (۳).

این منطقه غالباً تحت نظارت حکومت کردستان و دارای امنیت بیشتری باشد. در این بخش واحدهای تولیدی به چشم نمی‌خورد و بیشتر سرمایه به شکل پول نقد جریان دارد. بازار آن کاملاً مصرفی و عمده کالاهای آن از کشورهای همسایه همچون ترکیه تأمین می‌شود. این بخش با استان آذربایجان غربی ایران مرز مشترک و فاصله زمینی نسبتاً کوتاهی دارد و زمینه فراوانی جهت افزایش سهم کالاهای ایرانی در بازار مصرف آن موجود است (۲).

ناحیه کردستان عراق بین شش استان تقسیم شده است که از این میان حکومت کردستان بر سه استان اربیل، سلیمانیه، دیهوک و بخش‌هایی از نینوا و دیاله تسلط دارد. همچنین حکومت کردستان، تقاضای الحاق استان‌های کرکوک و قسمت‌های بزرگ‌تری از استان‌های دیاله و نینوا را کرده است.

ایران در منطقه آذربایجان غربی، با مناطق شمال عراق مرز مشترک داشته و فاصله زمینی بین پیرانشهر تا شهر اربیل و مرکز کردستان عراق، نسبتاً کوتاه می‌باشد. بازار کردستان عراق مملو از جنس و کالا است و در همه جای این ناحیه، ساخت و ساز به چشم می‌خورد.

امنیت کردستان عراق موجب گردیده است تا صدها شرکت خارجی حاضر در عراق، در این منطقه شعبه بزنند. از سوی دیگر برخی از خانواده‌های عرب نیز از سایر مناطق به این ناحیه مهاجرت می‌کنند. در این مناطق قیمت ملک در شهرها و اطراف آن روز به روز بالا می‌رود، به طوری که طی سه سال اخیر قیمت املاک چند برابر شده است.

منطقه کردستان عراق به عنوان یک منطقه مهم و استراتژیک در راستای دسترسی به بازار مصرف عراق و بازار مصرف بعضی از همسایه‌های مطرح و مورد نظر می‌باشد. مردم منطقه شمال عراق به لحاظ مشترکات فرهنگی و قومی، به توسعه روابط اقتصادی و فرهنگی با ایران علاقه دارند و همچنین علاقه مند به مصرف کالاهای ایرانی هستند. به طوری که در این منطقه از عراق کالاهای ایرانی با کمترین مانع و بیشترین استقبال مواجه می‌باشند.

در حال حاضر منطقه شمال عراق به دلیل عدم وجود واحدهای تولیدی در آن، یک جامعه کاملاً مصرفی است. در این منطقه عمده کالاهای مورد نیاز مردم از کشورهای دیگر و به ویژه کشورهای همسایه تأمین می‌شود. سهم منطقه شمال عراق از کل بودجه کشور رقم قابل توجهی است و درآمد و قدرت خرید مردم نیز به همان نسبت به میزان چشمگیری افزایش یافته و بازار منطقه را از رونق خاصی برخوردار است.

از سوی دیگر با توجه به بازسازی در شمال عراق و استعداد ساخت و ساز فراوان در این ناحیه، فرصت‌های قابل ملاحظه‌ای برای فعالیت بخش خدمات خصوصاً شرکت‌های ارائه دهنده خدمات فنی و مهندسی ایران فراهم آمده است.

منطقه کردستان عراق، شرکت‌های نمایشگاهی ایران، من جمله شرکت نمایشگاه‌های بین‌المللی آذربایجان غربی طی مهر و موم‌های اخیر چند نمایشگاه اختصاصی جمهوری اسلامی ایران را در این منطقه برگزار نموده است و آخرین نمایشگاه جمهوری اسلامی ایران نیز در تاریخ ۷ الی ۱۱ خرداد ماه ۱۳۸۷ در شهر اربیل برگزار گردید (۲).

۱-۴-۲- مناطق مرکزی عراق

شامل چند استان از جمله استان مرکزی بغداد و شهر بغداد به عنوان پایتخت و مقر حکومت مرکزی است. در حال حاضر مرجع خرید و کانال توزیع اکثر کالاهای مصرفی مردم، حکومت مرکزی بغداد است که پس از خرید کالاها را به صورت کوپنی بین شهرها و روستاها سهمیه بندی و توزیع می‌نماید (۲).

۱-۴-۳- منطقه جنوب عراق

شامل ۹ استان می باشند که به لحاظ موقعیت جغرافیایی و قرابت های فرهنگی و... به بیانی، "گنج پنهان در ویرانه های عراق" محسوب می شوند. در میان این ۹ استان، استان بصره به عنوان جنوبی ترین استان عراق و تنها شاهراه دسترسی عراق به آب های آزاد است که به سبب جنگ های متوالی آسیب های فراوان دیده و ویرانی های فراوانی دارد. این استان به دلیل ارتباط با خلیج فارس و همسایگی با سه کشور ایران، کویت و عربستان از قدیم الایام، مرکز تجارت عراق قلمداد می شده است (۲).

بخش زیادی از مرزهای نوین عراق توسط جامعه ملل در سال ۱۹۲۰ پس از تقسیم امپراتوری عثمانی بر اساس معاهده سور تعیین شد. در این زمان عراق زیر سرپرستی پادشاهی متحد بریتانیا درآمد. در سال ۱۹۲۱ پادشاهی عراق تشکیل شد و در سال ۱۹۳۲ این حکومت از بریتانیا استقلال یافت. در ۱۹۵۸ این پادشاهی از میان رفت و جمهوری عراق تأسیس گشت. عراق از سال ۱۹۶۸ تا ۲۰۰۳ به دست حزب سوسیالیست بعث عراق اداره می شد. پس از حمله ایالات متحده و هم پیمانانش به عراق، حکومت حزب بعث صدام حسین برچیده شد و نظام چند حزبی پارلمانی در این کشور برقرار شد. آمریکایی ها در سال ۲۰۱۱ از عراق بیرون رفتند اما پیکارجویان به جنگ ادامه دادند. بعدها با سرریز شدن جنگ داخلی سوریه به عراق، درگیری ها بسیار شدت گرفت (۱).

حکومت های پی در پی عراق از آغاز پایه گذاری عراق جدید در ۱۹۲۱ همسان کشورهای همسایه در پی ایجاد هویتی ناسیونالیستی برای آن بر پایه قومیت عربی برآمدند. این شیوه در عراق ناکام ماند و تنها به گرایش های جدایی خواهانه اقوام غیر عرب و سرکوب یا بیرون راندن شوونیستی آنان انجامید.

دولت فدرال عراق تحت قانون اساسی فعلی به شکل یک جمهوری فدرالی دموکراتیک پارلمانی اسلامی تعریف می شود. دولت فدرال مشتمل بر قوای مجریه، مقننه و قضاییه و کمیسیون های مستقل متعدد دیگر است. جدای از دولت فدرال مناطق (مشتمل بر چند استان)، استان ها و بخش هایی وجود دارند که طبق قانون دارای اختیاراتی هستند.

• سیاستمداران قدرتمند در عراق

حکومت عراق از یک مجلس نیابتی و یک دولت فدرالی تشکیل شده است. بعد از سقوط حکومت دیکتاتوری صدام حسین و تشکیل جمهوری عراق در سال ۲۰۰۳، نخستین قانون اساسی دموکراتیک این کشور در ۱۵ اکتبر ۲۰۰۵ به تصویب رسید. در این نوع از قدرت‌مداری که در زمره نظام‌های مردم‌سالار دسته‌بندی می‌شود، نخست‌وزیر قدرتمندترین در میان تمام سیاستمداران است. مردم با آرای مستقیم نمایندگان مجلس را تعیین می‌کنند و آن‌ها هستند که موظف‌اند رئیس‌جمهور و نخست‌وزیر را معرفی و تأیید صلاحیت کنند (۳۵).

• نخست‌وزیر

این نوع حکومت از نوع دموکراسی است که در آن قوه مجریه در اختیار نخست‌وزیر عراق بوده که توسط نمایندگان ائتلاف اکثریت مجلس نمایندگان عراق برای یک دوره ۴ ساله انتخاب می‌شود. شورای نخست‌وزیری متشکل از نخست‌وزیر، دو جانشین و ۳۷ وزیر کابینه است. برای تشکیل دولت، نخست‌وزیر و کابینه‌اش باید بتواند رأی حداقل دوسوم نمایندگان مجلس را کسب بکند. عمر هر دولت در عراق ۴ سال می‌باشد (۳۵).

• رئیس‌جمهور

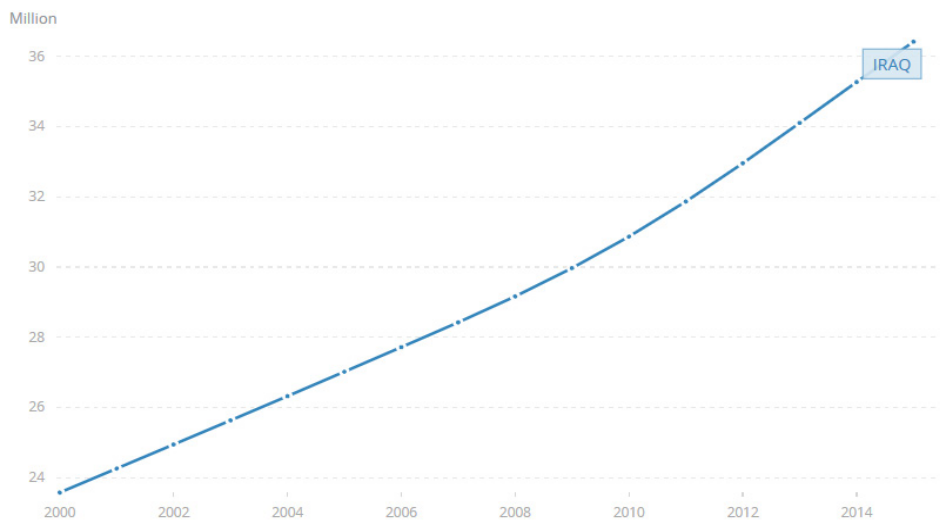
رئیس‌جمهور عراق نیز توسط مجلس نواب عراق تعیین می‌شود و حداکثر می‌تواند دو دوره ۴ ساله ریاست دولت را بر عهده داشته باشد. از وظایف رئیس‌جمهور تصویب معاهده‌ها و قوانینی است که توسط مجلس نمایندگان تصویب شده و یا برگشت آن‌ها به مجلس جهت تجدید نظر؛ و همچنین عفو و تخفیف مجازات‌های مجرمان جزایی که توسط نخست‌وزیر پیشنهاد می‌شود. همچنین رئیس‌جمهور به‌طور تشریفاتی و افتخاری، فرمانده نیروهای مسلح عراق نیز می‌باشد. شورای ریاست جمهوری عراق متشکل از رئیس‌جمهور و دو معاون وی است.

در حقیقت قدرت اصلی دولت در دست نخست‌وزیر است و رئیس‌جمهور یک مقام تشریفاتی به حساب می‌آید (۳۵).

عراق در سال ۲۰۱۵، ۳۷ میلیون نفر داشته است. عرب‌ها ۷۵٪-۸۰٪، کردها ۱۵٪-۲۰٪، ترکمنان، آشوریان و غیره نزدیک ۵٪ از جمعیت عراق را تشکیل می‌دهند. همچنین حدود ۶۰٪-۶۵٪ درصد مردم عراق شیعه، ۳۲٪-۳۷٪ درصد سنی و ۳ درصد مسیحی و پیروان دیگر ادیان هستند. عراق محل زندگی و خاک سپاری ۶ امام شیعه است و شهرهای نجف، کربلا، کاظمین و سامرا زیارتگاه شیعیان جهان است (۱).

عراق دارای تمدن و فرهنگ دیرینه و پربراری است. سومریان، اکدی‌ها و آشوری‌ها نخستین تمدن‌های باستانی عراق را چند هزار سال پیش از میلاد بنیان نهادند. پس از آن این منطقه بخشی از قلمرو هخامنشیان، سلوکیان، اشکانیان، ساسانیان و امپراتوری روم بود. پس از سرنگونی امویان و روی کار آمدن عباسیان پایتخت خلافت اسلامی از شام به عراق (شهر بغداد) آورده شد. بعدها این حکومت با حمله مغولان از هم پاشید. از میانه سده دهم تا پایان سده سیزدهم هجری خورشیدی، عراق بارها میان ایران و عثمانی دست به دست شد. عراق در سال ۱۹۱۹ به سرپرستی بریتانیا درآمد و در سال ۱۹۳۲ استقلال یافت.

جمعیت کشور عراق در سال ۲۰۱۳ در حدود ۳۲ میلیون نفر بوده است که در از سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۵ با رشد قابل توجهی روبرو بوده است و در نمودار ۱-۸ روند تغییرات جمعیت عراق نشان داده شده است.

شکل ۸-۱: نمودار رشد جمعیت عراق در سال های ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۵

افصل دوم |

مفهوم وقف و امور خيريه در کشور عراق

الله اكبر

۲- مفهوم وقف و امور خیریه در کشور عراق

۲-۱- مقدمه

نیاز قشرهایی از مردم به منبع درآمدی که تا اندازه‌ای نیازمندی‌های ضروری آن‌ها را برآورده نماید، فلسفه وضع قانون وقف در اسلام است. تاریخ گذشته نشان می‌دهد که پدیده وقف، خیلی وقت پیش از اسلام نیز وجود داشته است، از این رو یکی از افرادی که در زمینه وقف نوشته‌ای دارد، ادعا می‌کند که این مسئله در شرایع آسمانی زمان حضرت ابراهیم نیز شناخته بوده است.

بامطالعه برخی مباحث مربوط به وقف، ملاحظه می‌شود که همگی از گذشته‌های دور اتفاق نظر دارند که انگیزه وقف کمک به مردم مستمند و مستضعف جامعه است و معنای واژه وقف نیز همین را می‌رساند چراکه در لغت مقصود از «وقف» اختصاص دادن یا قرار دادن غلات یا زمین یا ملک برای نفع و مصلحت گروهی از مردم است (۳۷).

۲-۲- تعریف وقف

«وقف» مصدر «وقف» است و معنای آن اختصاص دادن است، مثلاً می‌گویند: «حبست الدار علی المساکین» یعنی خانه را به مستمندان اختصاص دادم و «الحبس» جمع «الحبیس» است و این شامل همه چیز از قبیل زمین و نخل و تاکستان و مستغلات می‌شود که اصل آن‌ها برای همیشه وقف و سود بهره آن برای تقرب به خدا در راه خیر مصرف می‌شود.

ابن منظور معنای «تحبیس» را این‌گونه توضیح می‌دهد که به ارث گذاشته نمی‌شود و بخشوده نمی‌شود اما اصل آن را نگه می‌دارند و بهره‌اش در راه خیر مصرف می‌شود.

۲-۲-۱- تعاریف دیوان وقف سنی

دیوان وقف سنی تعاریفی را در خصوص وقف و امور مربوط به آن تبیین نموده است که در ذیل به آن‌ها اشاره شده است.

• تعریف وقف

وقف چشم پوشیدن از مالی است که امکان استفاده از آن وجود دارد و گذاشتن آن در راه امور خیریه است (۸).

• ایجاد وقف

وقف هنگامی ایجاد می‌شود که شخص واقف احساس کند به کمک او نیاز است و این احساس التزام باعث شود که شخص از منافع دارایی‌های خود چشم‌پوشد و آن را در جهت امور خیریه صرف کند (۹).

• واقف

قبول موقوفات به شرطی است که واقف آن شخصی عاقل و بالغ باشد و وقف او از روی آگاهی و هوشیاری و نه بر اساس حماقت فرد باشد (۹).

۲-۲-۲- وقف در کتاب و سنت

در قرآن اصطلاح وقف صریحاً نیامده است و فقط با اصطلاح صدقه در آیه شریفه «انما الصدقات للفقراء» و دیگر آیات هم معنا به آن اشاره شده است، البته بنا به قولی که می‌گوید وقف نیز نوعی صدقه است.

همین‌طور اصطلاح رایج «وقف» در احادیث پیامبر نیز نیامده است و صرفاً به نام «التحبیس» و «التسبیل» وارد شده است، مانند حدیث «حبس و سبل الثمرة».

و معنی «تحبیس الأصل»، به ارث نگذاشتن آن و عدم تصرف در عین وقف، مثل فروختن یا بخشیدن آن و یا رهن و اجاره و عاریه دادن شیء موقوفه و از این قبیل است و «تسبیل المنفعة» مصرف کردن سود و بهره وقف به صورت بلاعوض در موردی است که

واقف تعیین کرده است.

براین اساس سبب ضیعته یعنی آن را در راه خدا مصرف کردن؛ و این با معنای لغوی که نگه داشتن (اختصاص دادن) اصل و بخشیدن بهره است تفاوتی ندارد (۳۷).

۲-۲-۳- وقف نزد فقهای شیعه امامیه

فقهای شیعه وقف را اینگونه تعریف کرده‌اند: «وقف عقدی است که نتیجه آن، نگه داشتن اصل و اطلاق بهره است»

صاحب جواهر از فقیهان بزرگ امامیه (متوفای ۱۲۶۶) به استناد حدیث نبوی یاد شده تبدیل کلمه «الاطلاق» را به «التسبیل» شایسته ترمی داند. وانگهی تعبیر «تسبیل» مبنای بهتری برای اراده مفهوم وقف است تا اطلاق، زیرا تسبیل که از صدقات است مفهوم قربت را نیز در خود دارد.

گاهی نیز وقف با اصطلاحاتی همچون حبس اختصاص دادم و سبب بهره را بخشیدم و تصدقت صدقه دادم، می‌آید و کسانی که قائل به تحبیس (اختصاص دادن) و تسبیل (بخشیدن بهره) هستند به حدیث پیامبر (ص) که پیش ازین ذکر شده استناد می‌کنند.

و کسانی که قائل به «صدقه» هستند نیز به روایت پیامبر در این باره استشهاد می‌جویند که فرموده است: «اذا مات ابن آدم انقطع عمله الا من ثلاث: صدقة جاریة أو علم ینتفع به او ولد صالح یدعوله» یعنی: وقتی آدمیزاد می‌میرد همه اعمالش جز سه عمل پایان می‌یابد: صدقه جاریه، دانشی که از آن بهره گرفته شود و فرزند نیکوکاری که برایش دعا کند و نیز به این فرمایش امام علی (ع) استشهاد می‌کنند که فرمود «الصدقة والحبس ذخیرتان، فدعهما لیومهما» یعنی: صدقه و حبس (نگه داشتن اصل چیزی برای رسانیدن سود آن به نیازمندان) دو ذخیره هستند، آن دورا برای روز خودش واگذارید. همین‌طور روایات چندی از امامان معصوم رسیده که در آن‌ها وقف به معنی صدقه آمده است، از جمله آن‌ها روایتی است از امام جعفر صادق (ع) که می‌فرماید: «تصدق رسول الله (ص) بأموال جعلها وقفا و کان ینفق منها علی أضيافه» یعنی: رسول اکرم (ص) اموالی را که وقف کرده بود، صدقه دادند و از آن برای میهمانانش خرج می‌کردند. در هر صورت واژه صریح و روشن مربوط به وقف «وقف» است و سایر نام‌ها به قرینه بر آن

دلالت دارند (۳۷).

۲-۳- اقسام وقف

از آنچه در بررسی مسئله وقف در دوره پیامبر اکرم (ص) و خلفای راشدین گذشت به روشنی معلوم می‌شود که وقف برای امور خیریه و وقف فرزندان در زمان پیامبر (ص) و در صدر اسلام وجود داشته است، گرچه وقف در آن زمان به صورت صدقه خالص و اختصاص کامل چیزی برای خیرات بوده است، اما با مراجعه به روایات دوران پیامبر و صدر اسلام - که در بحث پیشین گذشت - می‌بینیم که آن روایات به روشنی به وجود وقف خیریه اشاره دارند، همانند وقف رسول الله (ص) که از آن برای میهمانانش هزینه می‌کرد و نیز همان طور که عمر با زمین خود موسوم به ثمغ عمل کرد و آن را برای بهره‌برداری نیازمندان و خویشان و آزاد کردن بنده و میهمانان و همین طور در راه خدا وقف کرد. امام علی (ع) نیز چنین عمل کرد، آنگاه که تصریح نمود زمینش «ینبع» صدقه جاریه‌ای برای حاجیان خانه خدا و رهگذران باشد و فروخته یا بخشیده نشود.

همین طور درباره وقف بر فرزندان پیش از این اشاره شد که رسول الله (ص) زمینی را وقف فاطمه (ع) کرد که ملک‌های هفت‌گانه نامیده شد و عبارت بودند از العراف، البرقة الصافیه، مشربه ام ابراهیم، الحسنی، الزلال و المنبت... و فاطمه (ع) وصیت کردند که این ملک‌ها را که از پدرش محمد (ص) به دست آورده‌اند برای علی بن ابی طالب و پس از او برای حسن و سپس برای حسین و نهایتاً برای فرزند ارشد از اولاد رسول الله (ص) باشد (۳۷). همین طور وصیت امام علی (ع) که پیش از این به آن اشاره رفت به روشنی این نوع وقف را مورد تأکید قرار می‌دهد.

به هر حال می‌توان از این روایات این‌گونه استفاده کرد که وقف بر فرزندان در صدر اسلام وجود داشته است و این نظریه را که این نوع وقف بعد از دوره صحابه و در سرآغاز حکومت بنی‌امیه پدید آمده است، رد می‌کند و عایشه نیز این تحول را دریافت و آن را ناپسند دانست. همان طور که شریح قاضی نیز آن را نادرست شمرده و مانع فرایض الهی در ارت می‌داند.

از آنچه گذشت معلوم می‌شود که وقف به معنای دقیق خود با این هدف در اسلام

وضع شده است که ثمره آن «صدقۀ جاریه» به نفع مسلمانان باشد و نیازهای ضروری ایشان را برطرف کند و نیز برای مصون داشتن فرزندان از تنگدستی و به منزله تأمین اجتماعی آن هاست (۳۷).

۲-۳-۱- عقد اجاره حکر

یکی از ابزارهای بهره‌وری وقف اجاره با «عقد حکر» در کشورهایمانند عراق است. منظور از حکر نوعی اجاره درازمدت زمین وقفی است به صورتی که مستأجر حق برپا نمودن ساختمان یا استفاده مزروعی روی آن داشته باشد. در عقد حکر مستأجر علاوه بر پرداخت معادل قیمت روز زمین در برابر حق بهره‌وری از زمین وقفی، سالانه مبلغی را به عنوان اجاره می‌دهند. مشابه آن در ایران علاوه بر دریافت اجاره بها، مبلغی به عنوان «حق پذیره» دریافت می‌شود (۴).

حق حکر قابل واگذاری به غیر است، چه ورثه باشد یا خریدار. تولیت وقف می‌تواند با این پول، موقوفات جدیدی را ایجاد کند و درآمد را افزایش دهد. پس «عقد حکر» می‌تواند علاوه بر عدم فروش زمین وقفی، مبلغی معادل قیمت فروش زمین را به دست آورد و آن مبلغ قابل سرمایه‌گذاری در طرح‌های جدید سود ده است. البته این روش فقط در صورتی مناسب است که نهاد وقف نیاز به نقدینگی مالی برای طرح‌های خود داشته باشد مانند احیای یک موقوفه دیگر. فقها سه شرط را برای صحت عقد حکر در وقف وضع نموده‌اند.

- شرط اول: مدت و اجرت آن محدود و معین باشد.
- شرط دوم: بودن مصلحت و ضرورت برای وقف.
- شرط سوم: داشتن اجازه از قاضی یا مسؤولان رسمی.

حقوق عینی که برای مستأجر به وجود می‌آید: حق ساختمان‌سازی یا زراعت روی زمین، آنچه را که اضافه می‌کنند مالک آن می‌شوند و در نتیجه حق واگذاری یا هر تصرف دیگری را بر آن دارند، حق وی تا زمانی که اجاره می‌پردازد ادامه دارد. طرف قرارداد نیز موظف است که اجرت المثل را بپردازد و همیشه منافع و مصلحت وقف را طبق

شرایط مدنظر گیرد و حق ضرر به وقف را ندارد. این عقد با انتهای مدت حکر یا درخواست فسخ، یا صدور حکم قضایی یا عدم پرداخت اجاره بها قابل فسخ است. معمولاً عقد اجاره حکر برای درازمدت منعقد می شود و مستأجر باید معادل قیمت روز زمین را به موقوف علیهم بدهد، به علاوه پرداخت اجاره ناچیز سالانه (مشابه سرقفلی اماکن تجاری).

پس حکر: واگذاری حق انتفاع از وقف به مدت دراز در برابر گرفتن حق حکراست. این نوع از ابزارهای بهره‌وری فقط در حالت‌های استثنایی نیاز موقوفه به نقدینگی اجرا می شود. لذا باید با این پول یا مشکل موقوفه را حل کرد یا وقف جدیدی را خریداری نمود. هزینه کردن حق حکر در هزینه‌های جاری به صلاح وقف نیست (۴).

۲-۳-۲- وقف پول

ریشه‌های نخستین وقف پول در اسلام به قرن دوم می‌رسد، زمانی که از زفرین هذیل (۱۵۸ هـ-ق.) وظیفه چنین وقف‌هایی پرسیده شد او پاسخ داد که: مجموعه اوقاف باید به صورت مضاربه به پیمانکاران واگذار شود و آن نشان‌دهنده وجود چنین اوقافی در آن زمان بوده است. نیز پس از فتح قسطنطنیه (۱۴۵۳ م) وقف به سرعت در سرزمین‌های عثمانی و آناتولی گسترش یافت تا جایی که وقف پول در دولت عثمانی بر سایر انواع غلبه پیدا نمود.

وقف پول به شکل دقیق در بسیاری از کشورهای اسلامی در میان حنفیه و مالکیه، که آن را مجزا می‌دانند وجود داشته است مانند ترکیه و مصر در شرق اسلامی و در مغرب و اندلس در غرب اسلامی، ولی در کشورهای عراق، شام، عربستان و ایران به علت مخالفت فقهای حنبلی و شافعی و نیز امامیه کمتر به آن عمل شده است مگر به استثناء. ایشان روش سرمایه‌گذاری وقف پول را با نام «استغلال» به کار می‌برند بدین صورت که مبلغ وقفی به شخصی به صورت اجاره با ۱۰ درصد بهره به مدت یک سال داده می‌شد به شرط اینکه پس از یک سال اصل مبلغ و سود توافق شده به عنوان «استغلال» برگردانده شود، وام‌گیرندگان اغلب مصرف‌کنندگان کوچک بودند نه تجار بزرگ (۴).

اگر میان تحبیس اصل و تحبیس عین فرق بگذاریم، وقف پول می‌تواند به عنوان

«تحبیس اصل» باشد. در وقفنامه‌ای که به حدود یک صد سال پیش در استان خراسان مربوط می‌شود، واقعی دو تومان را وقف کرد و گفته با این پول استرباح (سودآوری و مضاربه) شود و سود آن هزینه حمام‌های عمومی گردد. نیز در وقفنامه‌ای دیگر که به وزیر خزانه داری شاه سلطان حسین صفوی مربوط می‌شود، متولی ۱۵۰ سکه زر در اختیار تاجری قرار می‌دهد تا درآمد حاصل از آن صرف مدرسه علمیه‌ای در اصفهان شود.

محمد ارناؤط استاد تاریخ دانشگاه آل البیت اردن معتقد است: گسترش وقف پول مختص به مناطق ترک‌نشین عثمانی در آناتولی بوده است نه عرب‌نشین، از این رو پس از فتح شام توسط دولت عثمانی در سال (۱۵۱۶ م) با وجود فرمان حکومتی به قضات شام مبنی بر جواز وقف نقد، وقف آن در این سرزمین به دلیل مخالفت فقهای حنبلی و شافعی با آن، گسترش چندانی پیدا نکرد. تنها در حلب به طور محدود و در قدس به دلیل مهاجرت عده‌ای از مردمان مناطق رومی، وقف پول رواج یافت (۴).

۲-۴- نتیجه‌گیری

این بود سیری کوتاه در ابعاد وقف در عراق - از جنبه تاریخی و اداری - به هر حال [این سرزمین] به جهت داشتن آثار مهم دینی، تاریخی و باستانی ثروت انبوهی دارد که اولاً از رهگذر وقف خیریه و ثانیاً از رهگذر وقف بر فرزندان حاصل شده است و به طور کلی اهتمام و عنایت وقف‌کنندگان این بوده است که وقف وسیله‌ای برای کمک به توسعه برنامه‌های خیریه و ذخیره‌ای برای حفظ مراکز دینی و باستانی از تباه شدن و از بین رفتن باشد و به علاوه نوعی تأمین اجتماعی قشرهای نیازمند همچون اولاً واقف و همین‌طور نیازمندان و در راه ماندگان و مستضعفان جامعه باشد و با اینکه اداره امور اوقاف در گذشته شرایط دشوار و سختی را پشت سر نهاد و این شرایط آسیب‌هایی به آن رسانید که در برخی مراحل به اختلال کلی انجامید، اما باز این امید وجود دارد که این تشکیلات بشردوستانه که منفعت عمومی دارد از خرابی و تباهی ناشی از هرسببی، مصون بماند (۳۷).

از این جهت رسالت وقف بس عظیم است و وظیفه و کار آن نظارت و سرپرستی مؤسسات و بنیادهای نیکوکاری و نظام خانواده و مصون داشتن کیان آن از خطر ازهم‌پاشیدگی است، از این رو اسلام به آن اهمیت خاصی داده است و با احکام دین

خود و با واجب کردن زکات و جزآن بر ثروتمندان از یک سو و ترغیب به انجام عمل خیر و نیکوکاری و صدقه دادن به ویژه به دو قشر مستمند و مستضعف از سوی دیگر مردم را به انجام آن واداشته است «و این رسیدگی و توجه در اعیاد و مناسبت‌ها - و به ویژه در ماه مبارک رمضان - فزونی می‌یابد به نحوی که طی آن‌ها وقف کنندگان سعی می‌کنند به مستمندان و افراد نادر و یتیمان و جویندگان علم رسیدگی کنند» (۳۷)

فصل سوم |

روند توسعه و وضعیت دریافت کمک‌های بشردوستانه در کشور عراق

الله أكبر

۳- روند توسعه و وضعیت دریافت کمک‌های بشردوستانه در کشور عراق

۳-۱- مقدمه

پس از بررسی وضعیت عمومی کشور عراق و آشکار شدن مفهوم وقف و امور خیریه، در این فصل به بررسی روند تاریخی توسعه و تکامل وقف و امور خیریه در کشور عراق پرداخته می‌شود و پس از آن به بررسی وضعیت موجود و آمارهای مربوط به نهادها و درآمدهای آن‌ها پرداخته خواهد شد.

در بخش روند تاریخی توسعه، مطالبی درباره تغییر و تحولات مدیریت مربوط به امور اوقاف، قانون‌ها و دستورالعمل‌های تنظیم امور اوقاف و تغییر و تحولات مدیریت امور مربوط به مساجد بیان شده است.

۳-۲- وقف نزد امت‌های پیشین

برخی منابع ذکر می‌کنند که وقف نزد امت‌های گذشته شناخته شده بوده است، یعنی از زمانی که پرستش و عبادت وجود داشته است، مردم املاکی را وقف می‌کردند و پرستش‌گاه قرار می‌دادند.

مسئله وقف به پرستش‌گاه‌ها محدود نشده است، زیرا ملاحظه می‌کنیم «بنوت» یکی از حکام نوبی‌ها (نوبه) در روزگار رامسس چهارم زمینی را اختصاص داده بود تا هرسال از ثمره و محصول آن گوساله‌ای بخرند و برای روح او قربانی کنند. پژوهش‌هایی که در رابطه با شناخت امور خیریه در تاریخ گذشته صورت گرفته

است نشانگران است که وقف نزد یونانیان باستان نیز وجود داشته و آن‌ها در برخی شهرهایشان زمینی را برای برپایی مراسم دینی و مذهبی وقف می‌کرده‌اند (۳۷).

همین طور رومی‌ها در دوران جمهوریت و پس از پیدایش آیین مسیحیت، تشکیلات مترقی‌تری یافتند، بدین ترتیب که دولت روم فردی را مأمور کرد تا پیوسته بر اجرای شرایط تعیین شده از سوی وقف کنندگان نظارت داشته باشد؛ و از اینجا معلوم می‌شود که وقف نزد رومی‌ها نیز وجود داشته است اما پس از پیدایش مسیحیت سازمان و اداره کامل‌تری یافته است.

در دوره جاهلیت نیز عرب‌ها پرستش‌گاه‌ها و معابدی داشته‌اند و در آن‌ها جای مخصوصی وجود داشته است که هدایا و نذورات پرستش‌گاه و معبد و غلات موقوفه آنجا را در آن اماکن و جاهای مخصوص انبار می‌کرده‌اند.

اما درباره وقف بر فرزندان (ذری) گفته شده است که در مصر باستان وقف از نوع نگهداری عین مال و غیرقابل تملیک و تملک بودن آن وجود داشت که بهره عین مال را برای خانواده و فرزندان و پس از ایشان برای فرزندان آن‌ها در نظر می‌گرفته تا ایشان از سود آن بهره ببرند بی آنکه یکی از آن‌ها بتواند در آن عین چنان تصرفی داشته باشد که مالکیت او را بر آن ثابت کند. همچنین شرط می‌کرده‌اند که اداره عین مال وقف شده را پسر بزرگ هر طبقه بر عهده داشته باشد، همین‌طور این موقوفات ضمن عقدها (قراردادهایی) برقرار می‌شد که در آن به عدم جواز تصرف در عین تصریح می‌شده است. رومی‌ها نیز به نظام نگهداری اصل مال (وقف) برای فرزندان (الحبس الذری) از طریق وصیت پایبند بودند. گرچه این نظام مربوط به یک طبقه (نسل) بود اما این طبقات (نسل‌ها) بیشتر شدند تا اینکه کار این نوع وقف به فلج شدن وضع اقتصادی و اجتماعی انجامید و زمانی که امپراتور کنستانتین - امپراتور روم شرقی که پایتختش بیزانس یا همان آستانه بود - در قرن ششم میلادی یعنی پیش از ظهور اسلام به قدرت رسید، قوانین او در سراسر امپراتوری که مصر و شام را نیز شامل می‌شد اجرا می‌گردید. سرانجام امپراتوری روم از این وقف برای فرزندان (وقف ذری) آسیب دید، لذا مقرر شد محدود به زمان خاص و چهار طبقه (نسل) معین باشد تا پس از آن ملک آزادشده نسل‌های بعدی شود (۳۷).

این نوع وقف (وقف فرزندان) برای چند نسل در اروپا ادامه یافت، گاهی به نام «استخلاف» یعنی بر مال خویش جانشین قرار دادن و زمانی به نام «ارشدیت» یعنی وقف بخشی از دارایی اشراف برای بزرگ خاندان به منظور تأمین هزینه‌ای که سمت بزرگ خاندان بودن در برداشت. این سمتی بود که بزرگ خاندان، از بزرگ پیشین به ارث می‌برد. به هر حال این وضعیت در اروپا در دوران پادشاهان و تزارها ادامه یافت تا جایی که دولت‌ها آسیب‌های این نظام وقفی را حس کردند و لذا آن را محدود به طبقات (نسل‌های) معینی نمودند تا بعدها ملک آزاد شود.

هنگامی که انقلاب کبیر فرانسه پیش آمد، این نظام را با مصوبه صادره در تاریخ ۱۴ اکتبر ۱۷۹۲ منسوخ کرد و سپس با برقراری نظام اشرافیت در دوران حکومت ناپلئون اول، نظام ارشدیت مجدداً معمول شد اما بعداً با قانون ۱۱/۳/۱۹۴۹ از بین رفت. از نمونه‌های محدودی که از نظام وقف در میان ملت‌های پیش از اسلام ارائه داده شد، روشن می‌شود که وقف در هر دو شکل وقف خیریه و وقف بر فرزندان وجود داشته و متداول بوده است.

۳-۳- وقف در ادیان آسمانی

منابع نشان می‌دهد که وقف در ادیان آسمانی وجود داشته است. در واقع تاریخ اندیشه وقف به حضرت ابراهیم (ع) برمی‌گردد، به طوری که اوقاف او همچنان موجود و شناخته شده است. ابراهیم خلیل (ع) ایمان خود را عملی نموده بود و هر کجا اقامت می‌گزید قربانگاهی برای پروردگار برپا می‌نمود و یک‌دهم از آنچه به دست آورده بود تقدیم می‌کرد.

برخی منابع تاریخی ذکر می‌کنند که یهودیان در آغاز زندگی خویش به شکل گروه‌های کوچنده و قبایل متعددی بوده‌اند که در جای معینی استقرار نداشته‌اند و از این رو پرستش‌گاه آن‌ها در خیمه‌ای برپا می‌شده است و به هر کجا کوچ می‌کردند و یا هر جا فرود می‌آمدند، آن را با خود می‌بردند، به علاوه هر قبیله درباره پرستش‌گاه و دادوستد شیوه خاص خود را داشت. دکتر جواد علی پدیده اهتمام به پرستش‌گاه‌های جابه‌جاشونده یهودیان را ریشه‌یابی می‌کند و می‌گوید: برای چادر نشینان آسان نبوده که شکل این

پرستش‌گاه را تغییر دهند و پرستش‌گاه ثابتی را برگزینند زیرا آن را نوعی بیرون شدن از سنت گذشتگان می‌دانستند، از این رو عبرانی‌ها پرستش‌گاه ثابتی که سلیمان برپا کرده بود، از این جهت نپذیرفتند که آن را نوعی کنار گذاشتن خیمه مقدس تلقی می‌کردند، خیمه‌ای که هنگام کوچ، معبد قدیمی آنان بود.

از این گذشته چادرنشینان (اهل بادیه) قومی کوچ‌نشین بودند و کسانی که چنین معیشتی دارند، نمی‌توانند پرستش‌گاه ثابتی داشته باشند، چراکه در چنین صورتی باید هرکجا می‌روند بت و تندیس‌های آن پرستش‌گاه را با خود ببرند (۳۷).

البته منابعی که بنده در اختیار دارم اشاره‌ای به وقف (با اصطلاح فعلی) در نزد یهودیان ندارد، اما تردیدی نیست، اماکنی که برای مراسم مذهبی‌شان آماده شده بود، وقف پرستش و مختص این هدف بوده است و همه امکانات لازم برای تداوم آن‌ها نیز مهیا شده بود.

درباره مسیحیت نیز به همین ترتیب بوده که آن‌ها نظام ویژه‌ای برای پرستش‌گاه‌های خود و برای آموزش و ارشاد داشته‌اند و این نظام ویژه که نظام کلی کلیسا و از سنت‌هایی گرفته شده بود که پدران کلیسا از سرآغاز پیدایش نصرانیت به آن عمل می‌کردند، به طوری که به صورت قوانین عمومی درآمد بود.

از این رو نصرانی‌ها پرستش‌گاه‌ها و اماکن و اوقاف خود را دارند و دارای چنان تسلطی بر پیروانشان هستند که گاهی از سلطه دولت‌ها نیز بیشتر است.

همچنین پژوهش‌های مربوط به امور خیریه در سرزمین‌های مسیحی‌نشین نشان می‌دهد که برای پناهگاه‌ها، مدارس، بیمارستان‌ها و دیرها و پرستش‌گاه‌ها موقوفاتی وجود داشته و این موقوفات تا قرن هفدهم میلادی یعنی تا دوران حکومت لویی سیزدهم یک سوم مساحت فرانسه را دربرمی‌گرفته است و فقط با انقلاب فرانسه است که این وضع تغییر می‌کند، به طوری که با آمدن انقلاب این موقوفات جزو اموال دولت شمرده می‌شود، اما دولت بعدها ناچار می‌شود نظام موقوفات خیریه را به نحوی وضع کند که میان برنامه‌های خیریه و مصلحت عمومی مردم سازگاری ایجاد کند.

و اما در اسلام، از امام جعفر صادق (ع) روایت شده است که فرمود: «ان رسول الله (ص)

تصدق بأموال جعلها وقفا و كان ينفق منها على أضيافه» (۲۵) یعنی: رسول اکرم (ص) اموالی را که به عنوان وقف قرار داده بودند، صدقه می‌داد و از آن برای میهمانانش خرج می‌کرد (۳۷).

همین‌طور از امام محمد باقر (ع) روایت شده است که فرمودند: «ان رسول الله مریجل یغرس غرسا فی حائط له، فوقف علیه فقال: ألا أدلک علی غرس أثبت أصلا... - الی أن قال - فقال الرجل: أشهدک یا رسول الله أن حائطی هذا صدقة مقبوضة علی فقراء المسلمین من أهل الصفة» یعنی: روزی رسول الله (ص) بر مردی گذشتند که در باغش نهالی می‌کاشت، حضرت کنار او ایستاد و فرمود: «می‌خواهی نهالی را به تونشان دهم که بنیاد ثابت‌تری داشته باشد؟» - تا آنجا که فرمود - آن مرد گفت: «ای رسول الله تو را گواه می‌گیرم که این باغ من صدقه‌ای برای نیازمندان مسلمان از صفة نشینان باشد».

این روایت می‌افزاید که: آنگاه خداوند تبارک و تعالی آیه «فأما من أعطی واتقی و صدق بالحسنى فسنیسره لیسری» یعنی: اما آنکه [حق خدا را] داد و پروا داشت و [پاداش] نیکوتر را تصدیق کرد، به زودی راه آسانی پیش پای او خواهیم گذاشت را نازل فرمود.

و از امام صادق (ع) روایت شده است که فرمود: روزی رسول اکرم (ص) غنائم را تقسیم می‌کرد و در این میان زمینی سهم علی (ع) شد، ایشان در آن زمین چاهی حفر کردند که آب آن به آسمان می‌جهید، در این میان شخصی آمد و این مژده را داد و امام فرمود: وارثان را بشارت بده که این چاه به‌طور کلی صدقه‌ای است برای حاجیان خانه خدا و رهگذران، قابل فروش یا بخشش نیست و نیز به ارث گذاشته نمی‌شود و هر که آن را فروخت و یا بخشید لعنت خدا و ملائکه و همه مردم بر او باد و خداوند تبدیل و همانند آن را از وی قبول نخواهد کرد. حضرت این موقوفه را بیع نامید (۳۷).

و از امام صادق (ع) روایت شده است که فرمود: رسول الله (ص) زمینی را وقف فاطمه (ع) کردند که شامل این بخش‌ها بودند العراف، البرقه، الصافیة، مشربة ام‌ابراهیم، الحسنی، الزلال و المنبت.

و فاطمه زهرا (ع) دختر رسول اکرم (ص) وصیت کردند این ملک‌های هفت‌گانه که

از پدر بزرگوارشان محمد (ص) به دست آورده بودند. برای علی بن ابی طالب (ع) و پس از او برای حسن و سپس برای حسین و بعد از او برای زاده بزرگ تر رسول الله (ص) باشد و برای آن، خدا و مقداد بن اسود و زبیر بن عوام را گواه گرفت و علی بن ابی طالب نیز آن را نوشت.

و گفته شده عمر بن خطاب زمینی به نام ثمغ در خیبر داشت. روزی خدمت پیامبر (ص) رسید و عرض کرد: زمینی دارم که هرگز بهتر از آن به دست نیاورده‌ام می‌فرمایید با آن چه کنم؟ پیامبر به او فرمود: «ان شئت حبست اصلها و تصدقت بها» یعنی: اگر خواستی اصل زمین را نگه دار و با [ثمره‌ی] آن صدقه بده؛ و عمر طبق سفارش حضرت عمل می‌کرد تا اینکه عهده‌دار خلافت شد و وقفنامه آن را نوشت و در آن ذکر کرد که:

اصل آن فروخته یا بخشیده نشود و به ارث نرسد و برای نیازمندان نزدیکان، آزاد کردن بندگان، در راه خدا و میهمانان و برای در راه ماندگان مصرف شود و ایرادی ندارد متصدی آن به نیکی از آن بخورد و یا دوستی غیر مالدار را از آن بخوراند (۳۷).
در سفارش (وصیت) امام علی (ع) مواردی هست که به روشنی به این نوع وقف اشاره دارد، حضرت می‌فرماید:

این وصیتی است که بنده خدا علی بن ابی طالب امیر مؤمنان درباره دارایی خود بدان فرمان داده است، برای خشنودی خداوند تا او را به بهشت برد و در سرای امن خود فرود آورد حسن بن علی به انجام دادن این وصیت قیام کند خود از دارایی من هزینه کند آن سان که شایسته است و از آن انفاق کند آن سان که شایسته است اگر برای حسن حادثه‌ای پیش آید و حسین زنده باشد او کار را بر عهده خواهد گرفت و وصیتم را مانند برادرش به انجام خواهد رسانید، نصیب دو پسر فاطمه از صدقه علی همان مقدار است که دیگر فرزندان علی را و اگر پسران فاطمه را برای این کار تعیین کرده‌ام برای خشنودی خدا و تقرب به رسول اله (ص) و پاس حرمت و شرف خویشاوندی اوست و با کسی که این کار را بر عهده دارد شرط می‌کنم که اصل مال را همان گونه که هست باقی گذارد و از ثمره آن هزینه کند به شیوه‌ای که بدان مأمور شده و راهنمایی گشته است، دیگر اینکه

نهال‌های نخل‌های آن قریه‌ها را نفروشد تا به قدری فراوان گردند که شناختن نخلستان‌ها برای کسی که آن‌ها را پیش از این دیده است دشوار باشد.

و از جابر بن عبدالله انصاری روایت شده که گفته است: از صحابه کسی دارای استطاعت مالی نبود مگر اینکه چیزی را وقف کرده بود (۳۷).

۳-۴- روند توسعه وقف در کشور عراق

از آغاز ظهور اسلام تا به امروز عراق موقوفات متعددی داشته که در گوشه و کنار این سرزمین منتشر بوده است. بیشترین موقوفات خیریه بوده و این بدان جهت است که عراق اماکن مقدس و مساجد مشهور فراوانی دارد که مردم از همه کشورهای اسلامی و عربی برای زیارت آن‌ها می‌آیند (۳۷).

۳-۴-۱- از اسلام تا حکومت عباسیان

در صدر اماکن مقدس مسجد کوفه، مرقد‌های امامان اهل بیت، قبور برخی اولیاءالله و مردان نیک، است. مسلمانان موقوفات زیادی برای این اماکن (مرقد‌ها) وقف کرده‌اند؛ به‌ویژه پس از به حکومت رسیدن آل بویه در بغداد و تشکیل دولت توسط ایشان در عراق در کنار حکومت بنی عباس، بین سال‌های ۴۴۷ - ۳۳۴ ه. آن‌ها که شیعه علی (ع) بودند مرقد‌های امامان اهل بیت (ع) در عراق را بنا کردند و بر آن‌ها گنبد‌های باشکوهی ساختند. همچنین کارهای خیریه بی‌شماری انجام دادند، از جمله اینکه کانال‌هایی را حفر کردند، پل‌هایی ساختند و بیمارستان‌هایی را بنا نمودند (۳۷).

در برخی از منابع آمده است که پادشاه مقتدر عباسی (جعفر بن محمد) - خلیفه‌ای که خلافت او با کشته شدنش در سال ۳۲۰ ه. ق به پایان رسید - زمین‌های اطراف بغداد و نیز آبادی‌هایی را در سواد (جلگه حاصلخیز عراق) وقف کرد و درآمد سالانه آن را که حدود دویست هزار دینار می‌شد به مخارج حرمین شریفین و (پاسداری) از مرزهای اسلامی اختصاص داد.

محمد بن علی معروف به «ابن مقله» در هنگامی که وزارت «راضی» (خلیفه عباسی) را عهده‌دار بود، اقدام به جمع‌آوری عطایا و بخشش‌های مردم کرد، آنگاه همه اموالی را

که به صور گوناگون به دستش رسیده بود در جهات خیریه صرف کرد؛ و در این میان بیست هزار دینار باقی ماند که با آن زمین (مزروعی) خرید و وقف «طالبین» (فرزندان ابی طالب) نمود.

علی بن عیسی وزیر مقتدر عباسی (متوفای سال ۳۳۴ هـ) نیز موقوفات زیادی از املاک (مزروعی) سلطان را وقف کرد و دیوان ویژه‌ای موسوم به «دیوان البی» به این کار اختصاص داد و محصول آن را برای سروسامان دادن به مرزها و حرمین شریفین قرارداد. زمانی مادر مقتدر عباسی سعی کرد در برخی از این زمین‌های وقف شده تصرف کند (به فروش برساند)، اما قاضی ویژه آن (زمین‌ها) او را از این کار بازداشت و پسرش نیز بر این اساس که نمی‌توان موقوفات را فروخت با نظر قاضی موافقت کرد.

همین‌طور عضد الدوله دیلمی، فناخسرو بن حسن بن بویه (متوفای ۳۷۲ هـ) در سال ۳۳۸ سومین بنا را بر مرقد امام علی (ع) برپا نمود. او اموال زیادی را صرف این کار کرد و اوقافی را نیز برای اداره امور آن تعیین کرد.

از دیگر اقدامات عضد الدوله در بغداد این بود که بیمارستانی ساخت و موقوفات زیادی را به آن اختصاص داد، اما پس از گذشت یک قرن یعنی در سال ۴۶۰ هـ این بیمارستان خراب و اوقافش نیز دچار مشکلات شد. همچنین معزالدوله، احمد بن بویه (متوفای سال ۳۵۶ هـ) از سلاطین آل بویه در عراق در سال ۳۵۵ هـ بر ساحل رود دجله در بغداد بیمارستانی ساخت و موقوفات و املاکی را وقف آن کرد.

همین‌طور منابع تاریخی می‌نویسند که علی بن موسی معروف به سید رضی (متوفای سال ۴۳۶)، با هدف تشویق کاتبان و علما، روستای کاملی را وقف کرد تا خیرات آن ویژه (تهیه) اوراق مورد استفاده فقها باشد؛ تا آن‌ها تألیفات (فقها) را تدوین کنند.

مستنصر بالله عباسی نیز در سال ۶۳۱ هـ مدرسه‌ای در بغداد افتتاح کرد که آن را «المدرسه المستنصریه» نامید. او برای تقویت این مؤسسه علمی که فقه مذاهب چهارگانه حنفی، مالکی، شافعی و حنبلی در آن تدریس می‌شد، اموال و املاک فراوانی را وقف کرد تا درآمد آن‌ها برای ادامه فعالیت این مدرسه صرف شود.

ذهبی مورخ معروف می‌گوید: «من وقفنامه آن را در پنج جزء دیده‌ام که موقوفات آن،

محل‌ها و مغازه‌هایی در بغداد و چندین دهکده بزرگ و کوچک بود و تصور می‌کنم بهای آن‌ها نه صد هزار دینار باشد و من در همه دنیا هیچ وقفی را به اندازه آن سراغ ندارم، مگر موقوفات جامع دمشق که احتمالاً گسترده باشد». ذهبی پس از ذکر نام دهکده‌ها و املاک مزروعی که وقف مستنصریه شده بود می‌گوید: «افراد ثقه و قابل اعتمادی برای من نقل کرده‌اند که میزان موقوفات آن در یکی از سال‌ها به هفتاد و اندی هزار مثقال طلا رسید».

از همه آنچه گذشت معلوم می‌شود که وقف خیریه در دوره عباسیان وجود داشته و دیوان ویژه‌ای به آن اختصاص یافته بود که در آن زمان به اسم «دارالبر» شناخته می‌شد، اسمی که علی بن عیسی وزیر مقتدر عباسی بر آن نهاده بود. این وضع در زمان مغول‌ها دگرگون شد به طوری که مأمور خاصی برای آن تعیین شد تا متولی امور اوقاف در بغداد باشد و این مأمور «صدرالوقوف» نامیده می‌شد که بحث آن خواهد آمد (۳۷).

۳-۴-۲- وقف پس از دوره عباسیان

مغول‌ها به دولت عباسیان خاتمه دادند و هولاکو وارد بغداد شد و در اول صفر سال ۶۵۶ ه. ق خلیفه عباسی را به قتل رسانید، طبیعی بود که سردار فاتح مغول برای اداره شهرها وزارتی ترتیب دهد، از این رو مؤید الدین محمد بن علقمی آخرین وزیر عباسی و نخستین وزیر مغول‌ها. کارکنانی را برای اداره امور دولت تعیین کرد. شهاب الدین عبدالله را به سمت اداره اوقاف عراق گماشت و او را «صدرالوقوف» نامید. (یعنی در رتبه حاکمی که امروزه استاندار نامیده می‌شود) این انتصاب را می‌توان تحولی در امر اوقاف در دوره مغول‌ها به شمار آورد زیرا مسئول ویژه‌ای تعیین شد تا امور اوقاف را در بغداد عهده‌دار باشد.

برخی منابع تاریخی اشاره دارند که قاضی القضاة نیز برخی اوقات اقدام به رسیدگی و اداره امور مربوط به وقف می‌کرد و کسانی که وظایفی را عهده‌دار بودند مثل مدرس، امام، مؤذن و همین‌طور ناظران و از جمله متولیان وقف را مورد حساب قرار می‌داد. به‌رحال اداره امور اوقاف میان دولتمردان و والیان بغداد و قاضی القضاة دست به دست می‌شد تا اینکه در سال ۶۶۲ ه. نخستین اداره امور اوقاف تشکیل شد،

این تشکیلات تا اواخر دوران مغول‌ها و ترک‌ها یعنی تا سال ۹۴۱ برقرار بود و در این مدت دولت فرمان‌نامه‌هایی درباره تدریس و امامت و اذان گفتن صادر می‌کرد (۳۷).

برخی مورخان می‌نویسند خواجه نصیرطوسی در سال ۶۵۶ برای رسیدگی به اوضاع و احوال و بررسی امور اوقاف به بغداد آمد. عراق در دوران حکومت صفویه و عثمانی دچار درگیری‌های فرقه‌ای بود. به محض اینکه یکی از این دو دولت پیروز می‌شدند، متناسب با عقیده و مذهب دولت غالب، خرابی و ویرانی در وهله نخست متوجه مؤسسات دینی و قبورائمه و اولیاءالله می‌شد. این وضع ادامه داشت تا اینکه با حکومت صفویه در عراق به دست سلطان سلیمان، ۹۴۱ هـ / ۱۵۴۳ م قانونی وضع گردیده و به این اوضاع پایان داده شد. او در آغاز کار کوشید توده‌های سنی و شیعی عراق را آرام کند. او در این راستا عتبات مقدس در کربلا و نجف و کاظمین را زیارت کرد و تعمیراتی را روی آن‌ها انجام داد، سپس به بغداد بازگشت و قبر امام ابوحنیفه و همین‌طور قبر شیخ عبدالقادر گیلانی را که صفوی‌ها ویران کرده بودند مجدداً بنا نمود.

اما این سیاست، سازگاری سیاسی میان سنی و شیعی، توسط حکومت عثمانی، چندان دوام نیافت؛ خرابی و ویرانی ناشی از درگیری‌های فرقه‌ای، صرفاً محدود به تشکیلات زیربنایی مملکت نشد، بلکه افراد را نیز دربرگرفت به طوری که مردم عراق گرفتار خشونت و بی‌رحمی توپخانه این دو دولت شدند. مثلاً برای دو طرف هیچ دشواری نداشت تا فتوایی به دست بیاورند که ریختن خون ملتی بی‌دفاع را، گناه از میان اهل سنت و گناه از میان شیعیان، برای ایشان مباح کرده و ویرانی آثار مقدس نزد دو طرف را بی‌اشکال بداند.

زمانی که کارها برای دولت عثمانی در بغداد استحکام و سامان یافت، این دولت توجه زیادی به اوقاف مبذول داشت، به طوری که مرکزی را برای اوقاف عراق در آستانه پایتخت دولت عثمانی - دایر و والی ترک بغداد را به عنوان بالاترین مرجع وقف عراق تعیین کرد. در آن زمان بسیاری از موقوفات مصادره شد و در ضمن اوقاف عمومی به ثبت رسید.

در اواخر دوره عثمانی، این دولت مدبری را برای اوقاف در بغداد منصوب کرد که

ریاست اداره اوقاف در عراق میانی را عهده‌دار بود. وی کاتب و حسابداری نیز در کنار خود داشت. در دو ولایت بصره و موصل نیز اوضاع به همین ترتیب بود درحالی که برای عتبات مقدسه در نجف و کربلا اداره‌ای که اوقاف فراوان عتبات مقدسه را اداره کند در نظر گرفته نشد و این وضع تا برپایی دولت ملی در عراق و پس از آن ادامه داشت (۳۷).

۳-۴-۳- روند توسعه سازمانی اوقاف در عصر حاضر

در دهه دوم قرن بیستم عراق استقلال یافت و در سال ۱۹۲۰ نخستین تشکیلات وزارتی برقرار گردید که در بین آن‌ها وزارتخانه‌ای نیز برای اوقاف در نظر گرفته شد، اما بعدها در سال ۱۹۲۹ به موجب قانون شماره ۳۶ این وزارتخانه منحل و به اداره کل تبدیل شد که وابسته به نخست‌وزیری بود. سپس کلیه اختیارات و حقوق موجود در قوانین و مقررات مربوط به اوقاف و اداره آن به نخست‌وزیر واگذار شد.

در سال ۱۹۶۴ بار دیگر وزارت اوقاف به موجب قانون شماره ۳۴ سال ۱۹۶۴ تشکیل شد و این با توجه به گسترش حاصل در کارهای اوقاف و نیاز رسیدگی به امور از سوی یک وزیر بود تا به طور مستقیم بر آن نظارت داشته باشد. وضع تا سال ۱۹۶۵ این گونه بود تا اینکه بار دیگر وزارتخانه به موجب قانون شماره ۱۴۳ در سال ۱۹۶۵ و به دلیل صرفه جویی در هزینه منحل شد؛ زیرا اوقاف بودجه مستقلی داشت و این هزینه سنگینی برای دولت به بار می‌آورد، از این رو همانند سابق تحت نظارت نخست‌وزیر درآمد؛ البته توأم با تشکیل «ریاست دفتر اوقاف» به ریاست فردی که در رتبه سرپرست وزارتخانه بود. در سال ۱۹۷۰ دفتر ریاست اوقاف به دفتر ریاست جمهور ملحق (وابسته) شد که این به موجب مصوبه شورای فرماندهی انقلاب به شماره ۳۲۱ در تاریخ ۲۹/۳/۱۹۷۰ صورت می‌گرفت، به موجب این مصوبه رئیس جمهور، خود رئیس عالی دیوان اوقاف و ناظر مستقیم بر اجرای قوانین و مقررات مربوط به این تشکیلات بود که طبق آن لازم بود صدور مقررات و دستورات و رهنمودها از سوی رئیس جمهور یا از سوی کسی که رئیس جمهور او را مأمور کرده است باشد و این طبق ماده نخست قانون دیوان اوقاف به شماره ۴۴ سال ۱۹۷۰ انجام می‌شد.

شورای عالی اوقاف که پیش از این مجلس شورای اوقاف نامیده می‌شد، اسم جدید

خود را به موجب قانون منسوخ اداره اوقاف به شماره ۱۰۷ سال ۱۹۶۶ پیدا کرد، پس از صدور قانون اصلاحی جدید اوقاف به شماره ۶۴ سال ۱۹۶۶ به همین نام باقی ماند. این شورای عالی به موجب قانون اصلاحی شماره ۵۰ سال ۱۹۶۹ به دو هیئت دینی و مالی تقسیم شد، سپس با قانون اصلاحی چهارم به شماره ۱۶۷ سال ۱۹۷۰ به وضع اول خود بازگردانده شد.

ماده ۴ این سازمان تصریح دارد که شورای عالی متشکل است از رئیس دیوان اوقاف، عضو دادگاه تمییز و دو تن از علمای بزرگ، رئیس دانشکده امام الاعظم، دو تن از اقتصاددانان برجسته و کارشناس املاک.

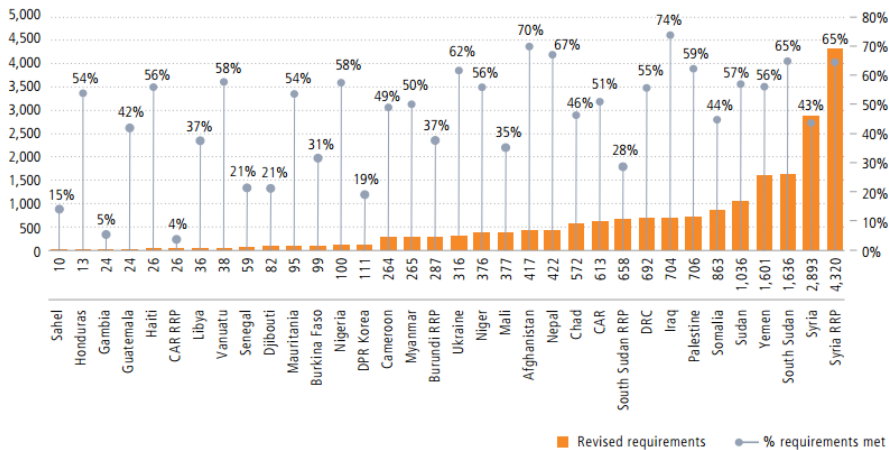
با توجه به وجود موقوفات شیعه در عراق و به ویژه موقوفات عتبات عالیات در نجف و کربلا و کاظمین و سامرا و مساجد تاریخی، مانند مسجد کوفه و مسجد براتا در بغداد و قبور اولیایی همچون حضرت ابوالفضل العباس در کربلا و دیگر قبور مهم و مشهور که ماده بیست و هفتم از سازمان عتبات مقدس، شماره ۲۱، سال ۱۹۶۹ م نیز به آن‌ها اشاره دارد. و حکومت‌های آل بویه و صفویه و دیگر تاجران و ثروتمندان وقف عتبات کرده بودند که مقدار آن‌ها نیز بسیار زیاد است. از این رو قانون اداره عتبات مقدس در سال ۱۹۶۶ وضع گردید و اصلاحیه‌هایی نیز بر آن وارد شد که تصریح داشت به اختصاص دادن اداره مخصوصی برای عتبات مقدس و این نبود جز نتیجه درخواست‌های مصرانه جامعه شیعه در عراق؛ اما باز هم مشکل اوقاف حل نشد.

به عنوان مثال در کربلا شهری که قبور مقدس امام حسین بن علی (ع) و برادرش ابوالفضل عباس و شهدای طف را در خود دارد، زمین‌های موقوفه‌ای که در اداره اوقاف به ثبت رسیده باشد ندارد؛ بلکه برخی منابع اشاره دارد که موقوفات آن شهر از برخی سراها و محله‌ها تجاوز نمی‌کند که این در مقایسه با قبور دیگر اولیا در بغداد بسیار اندک است و این معقول نیست. چنانچه در برخی منابع دقت کنیم خواهیم دید که تا دهه چهل، منبع حقوق خدام ضریح در کربلا اساساً مبتنی بر نذورات زوار این مرقدها بود، البته پیش از آنکه دولت حقوق ناچیزی برای ایشان در نظر بگیرد، وانگهی چنانچه همه عایدات وقف در کربلا گردآوری شود برای ترمیم مساجد و دیگر اماکن دینی این شهر کافی نخواهد بود. همین وضع در نجف و کوفه و حله و سایر مناطقی که انبوه شیعیان

در آنجا اقامت دارند نیز وجود داشت، حتی سنت تدفین اموات در قبرستان‌های بزرگ شهرهای مقدس، خود از منابع درآمد قابل توجه بود که این نیز در اختیار عتبات قرار نگرفت، بلکه در بودجه انبوه و کلی اوقاف گم شد (۳۷).

۳-۵- وضعیت دریافت کمک‌های بین‌المللی کشور عراق

در سال ۲۰۱۵ بیش از نیمی از کمک‌های بین‌المللی در کشورهای سوریه، سودان، سودان جنوبی، یمن و عراق هزینه شدند. در درخواست‌هایی که در طی سال‌های اخیر برای کمک شده است، بیش از همه کشورهای، کشور سوریه درخواست کمک ارسال نموده است. اما میزان کمک‌های برآورده شده در کشور عراق بیشتر از همه بوده است. در سال ۲۰۱۵ کشور عراق با برآورده شدن بیش از ۷۴٪ از نیازهایش، رتبه نخست را در این زمینه داشته است. میزان کمک‌های ارسال شده به عراق در سال ۲۰۱۴، ۱/۲ میلیارد دلار و در سال ۲۰۱۵، ۱ میلیارد دلار بوده است (۸۲).

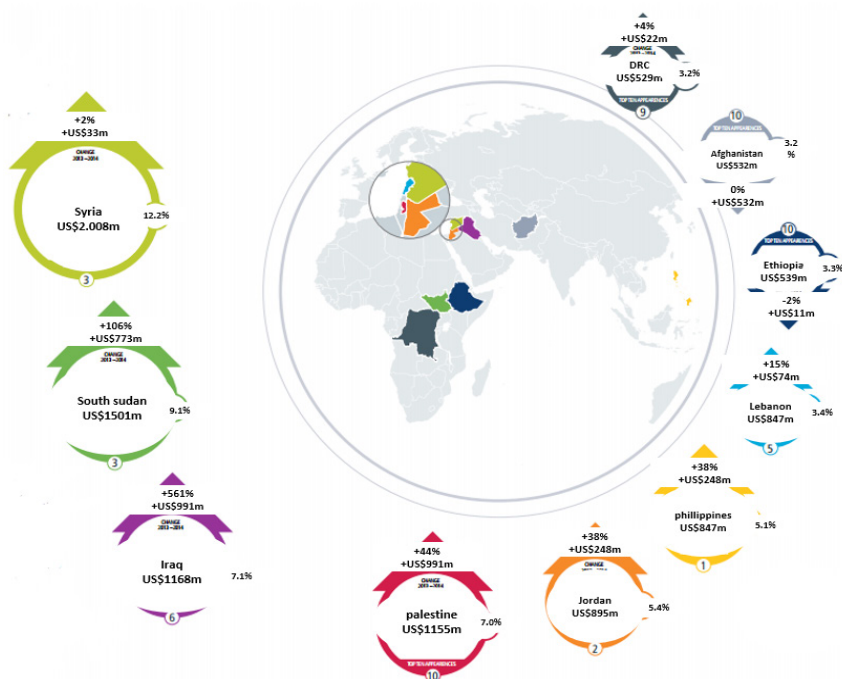

شکل ۳-۱: درصد برآورده شدن درخواست‌های کمک کشورهای مختلف

۱. در زمینه ی وقف و امور خیریه، علی‌رغم جستجوهای که در اینترنت صورت پذیرفت، به دلیل محدودیت‌های دسترسی منابع و همچنین عدم انتشار اطلاعات مفید از طرف کشور مورد مطالعه، مطالب کاملتری یافت نگردید و تکمیل اطلاعات موجود، نیاز به انجام تحقیقات میدانی و مطالعات تکمیلی در این زمینه دارد.

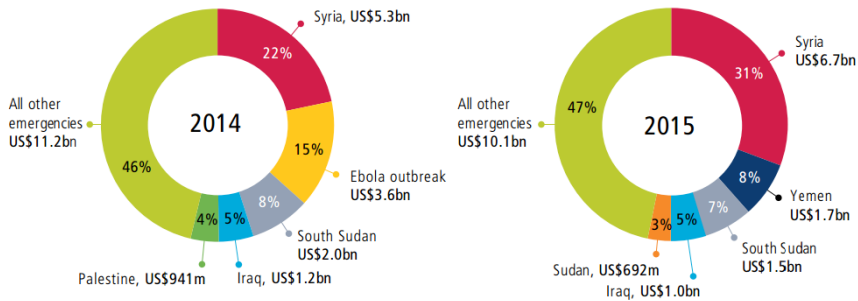
در سال ۲۰۱۵ بیشترین حجم کمک‌های بین‌المللی به کشورهای سوریه، یمن، ایتوپی، عراق و سودان جنوبی ارسال شدند (۸۲).

در شکل (۳-۹)، ۱۰ کشور اول که کمک‌های بین‌المللی به آن‌ها در سال‌های ۲۰۱۳ و ۲۰۱۴ ارسال گردیده است نشان داده شده‌اند. در این شکل عراق با رنگ بنفش نشان داده شده است و سومین کشور از نظر دریافت کمک‌های بین‌المللی بوده است. همچنین میزان کمک‌های بین‌المللی به عراق در سال ۲۰۱۴ نسبت به سال ۲۰۱۳ با ۵۶٪ افزایش روبرو بوده است (۸۲).

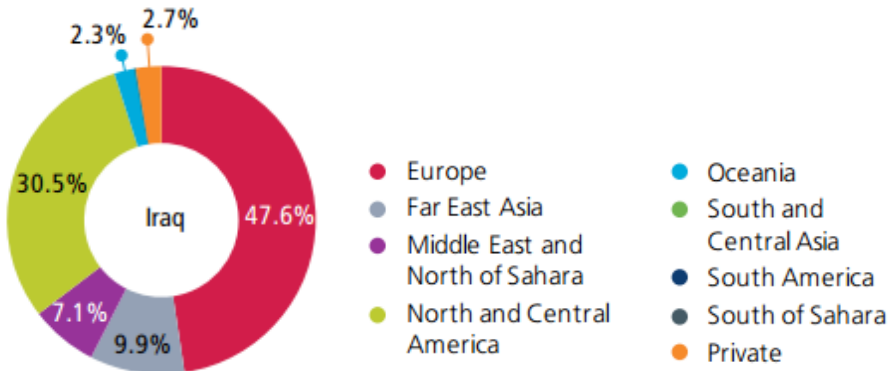
شکل ۳-۹: ۱۰ کشور اول که کمک‌های بین‌المللی به آن‌ها در سال‌های ۲۰۱۳ و ۲۰۱۴ ارسال گردیده است

میزان کمک‌های بین‌المللی اختصاص داده شده به کشورها در سال ۲۰۱۴ و ۲۰۱۵ در شکل‌های زیر مشخص است (۸۲).

شکل ۳-۳: میزان کمک‌های ارسال شده به کشورهای نیازمند

میزان کمک‌هایی که از کشورهای مختلف به کشور عراق در سال ۲۰۱۵ شده است به صورت زیر می‌باشد. همان‌طور که از شکل مشخص است ۳/۴۷٪ از کمک‌های ارسال شده به عراق از اروپا می‌باشد. ۵/۳۰٪ از آمریکای شمالی و مرکزی، ۹/۹٪ نیز از آسیای شرقی و ۱/۷٪ از آسیای میانه و شمال آفریقا، ۳/۲٪ از اقیانوسیه و ۷/۲٪ نیز توسط کمک‌های شخصی بوده است (۸۲).

شکل ۳-۴: میزان کمک‌های ارسال شده به عراق از مناطق مختلف جهان

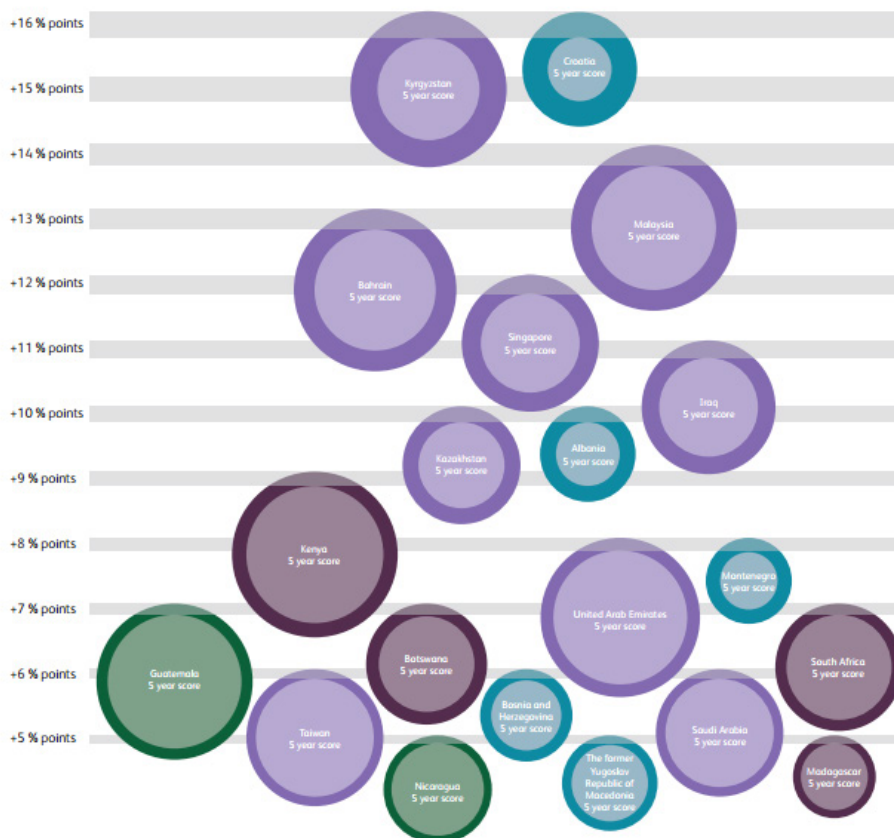
۳ کشور سودان جنوبی، سوریه و عراق درخواست کمک از صلیب سرخ و هلال احمر را نموده‌اند و در مجموع ۲۷٪ از کل کمک‌های این ۲ نهاد به این ۳ کشور ارسال گشته است (۸۲).

بر اساس گزارش CAF کشور عراق در بین کشورهای جهان رتبه ۳۸ را در شاخص های بخشندگی دارد.

با توجه به گزارش منتشر شده توسط مؤسسه حامی خیریه ها (CAF) در سال ۲۰۱۵ وضعیت عراق در امور خیرخواهانه و بشردوستانه به صورت زیر است:
عراق در وقف وقت و کار داوطلبانه رتبه ۷۹ را در بین کشورهای جهان دارد. همچنین در کمک به افراد ناشناس و غریبه رتبه ۱ و در کمک به خیریه ها رتبه ۶۹ را از آن خود کرده است و در مجموع این عوامل در رتبه ۳۸ جهان قرار دارد (۸۱).

نکته قابل توجه در خصوص عراق پیشرفت بسیار قابل توجه در خصوص پیشرفت شاخص بخشندگی در این کشور می باشد. عراق در سال ۲۰۱۵ در بین ۲۰ کشوری در جهان قرار گرفت که بیشترین پیشرفت را در شاخص بخشندگی خود داشتند. بیشترین میزان پیشرفت عراق در بخشندگی مربوط به بخش کمک به افراد ناشناس می باشد که در این شاخص عراق در سال ۲۰۱۵ رتبه نخست را کسب کرد.
این میزان از بخشندگی در میان مردم عراق با توجه به فرهنگ غنی این کشور و گرایش های مذهبی مردم آن سرچشمه می گیرد (۸۱).

شکل ۳-۵: کشورهای با بیشترین پیشرفت در میزان بخشندگی

۳-۶- آشنایی با برخی مساجد و اماکن مذهبی

۳-۶-۱- مسجد ابوحنیفه

مسجد ابوحنیفه که به مسجد اعظم (جامع الإمام الأعظم) نیز شهرت دارد و از مساجد مهم مسلمانان اهل سنت است. این مسجد در اعظمیه بغداد است. این مسجد مدفن ابوحنیفه نعمان بن ثابت است از این رو به مسجد ابوحنیفه مشهور گشته است.

شکل ۳-۶: مسجد ابوحنیفه

۳-۶-۲- مسجد کوفه

مسجد کوفه یکی از مساجد چهارگانه بزرگ جهان اسلام است که در شهر کوفه عراق ساخته شده است. این مسجد در ۱۲ کیلومتری شمال شهر نجف واقع است. گفته می‌شود این مسجد ابتدا توسط حضرت آدم ساخته شده و پس از مسجدالحرام قدیمی‌ترین مسجد جهان است.

شکل ۳-۷: مسجد کوفه

۳-۶-۳- مسجد سهله

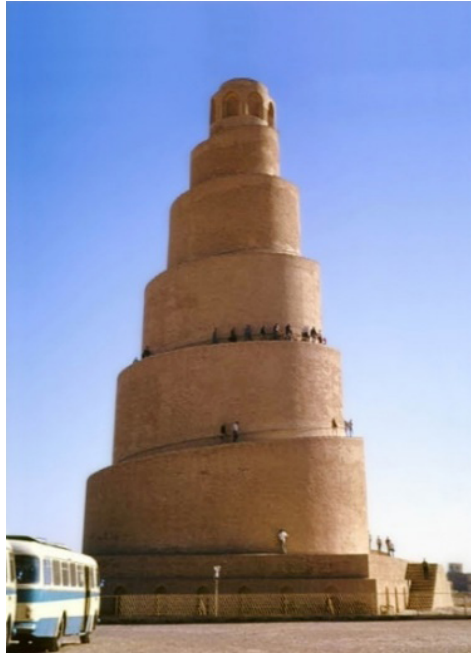
مسجد سهله (نام‌های دیگر: مسجد سهیل، بنی ظفر، عبدالقیس) یکی از مشهورترین مساجد اسلامی است که در قرن اول هجری توسط قبایل عرب در کوفه در سمت شمال غربی مسجد جامع کوفه به فاصله حدود دو کیلومتر ساخته شده است. این مسجد یکی از کهن‌ترین مساجد منتسب به حجت بن الحسن، امام دوازدهم، شیعیان است.

شکل ۳-۸: مسجد سهله

۳-۶-۴- مسجد جامع سامرا

مسجد جامع سامرا یکی از مسجدهای مشهور دوره خلافت عباسیان در شهر سامرای عراق است که در سال ۲۳۷ (قمری) / ۸۵۲ میلادی بنیاد شد و سازه پراوازه آن، مناره آن است که به الملوویه (به معنای: پیچاپیچ، پیچیده گردان) مشهور است. ساخت این مسجد در سال ۸۴۸ میلادی شروع شد و در سال ۸۵۲ م در دوره خلافت متوکل علی الله - که پایتخت خلافت را از بغداد به سامرا برد- پایان یافت.

شکل ۳-۹: مسجد جامع سامرا

۳-۶-۵- کاظمین

کاظمین، متعلق است به امام هفتم شیعیان موسی کاظم و امام نهم امام محمدتقی معروف به «امام محمدجواد» علیه السلام. ساختمان کنونی حرم از ساخته‌های دوره آغازین صفویه و اضافات دوره‌های بعدی است. معماری و هنر دوره صفویه از ایوان‌های زیبا و کاشی‌کاری‌های معرق نفیس و آینه‌کاری‌های بدیع در آن به وضوح قابل مشاهده است.

شکل ۳-۱۰: کاظمین

۳-۶-۶- حرم امام حسین (ع)

نخستین ساخت بنای آرامگاه حسین بن علی را به مختار بن ابی عبیده ثقفی، (پس از قیامش) و بعضی به بنی اسد نسبت می‌دهند که مصالح آن از گچ و آجر بوده و در نزدیکی آن مسجدی بوده است که این آرامگاه در عهد بنی عباس به دستور هارون الرشید ویران شد و خانه‌های شیعیان هم جوار آن خراب گشته و قبر را شخم زدند و درخت سدره‌ای که بنی اسد جهت علامت قبر کاشته بودند را بریدند. پس از آن در زمان مأمون که برای راضی کردن شیعیان خراسان، تصمیم گرفت خلافت را به علی بن موسی واگذارد، شیعیان فرصت یافتند بر روی قبر حسین بن علی آرامگاهی بنا کنند که بنای این آرامگاه هم در سال ۲۳۲ قمری به دستور متوکل عباسی همراه با خانه‌های اطراف آن ویران شد و زمین آن شخم زده شد و در آن کشت صورت گرفت.

شکل ۳-۱۱: حرم امام حسین (ع)

۳-۶-۷- حرم علی بن ابی طالب (ع)

عمارت نخست آستانه حیدریه: هارون در حدود سال ۱۷۱ (قمری) (۱۷۱ خورشیدی) اولین بارگاه و ساختمان مرقد علوی را بنا نهاد. تا چند دهه پیش در زیرتاک نزدیک قبر، نقشی بدیع و زیبا جلب توجه می‌کرد که درش مردی تیروکمان در دست بود و آهویی در پیش روی او قرار داشت. در سال ۱۳۲۳ خورشیدی نگاره یادشده از جای خود برداشته شد و آن را به گنجینه حرم بردند.

حرم چهار در داشت و ضریح از سنگ سفید بوده و گنبد از گل سرخ که بالایش علامت سبزی نصب بود.

شکل ۳-۱۲: حرم علی ابن ابی طالب (ع)

عمارت دوم: عمر بن یحیی از اصحاب امام کاظم این عمارت را بنا کرد. عمارت سوم پس از به قدرت رسیدن داعی صغیر از نوادگان زید پسر امام زین العابدین در طبرستان، ساخت سوم این آستانه در نهایت شکوه و عظمت آغاز شد. عمارت هفتاد طاق داشت. ساخت ساختمان چهارم این ساختمان را عضدالدوله دیلمی بنا نهاد و در حدود سال ۳۲۷ (قمری) (۳۱۷ خورشیدی) ساختش پایان یافت. این سال وفات عضدالدوله است که بر اساس وصیتش وی را در آرامگاه خاصی که در عمارت آستانه قبلاً پیش بینی شده بود به خاک سپردند و تا عصر حاضر آن حجره به مقابر سلاطین آل بویه معروف است؛ وی نخستین کسی بود که در آستانه علوی خاک شد. عضدالدوله عمارت آستانه را با شکوه و عظمت درست کرد و همچنین همه شاهان این خاندان و وزیرانشان در بازسازی و آراستن این آستانه نهایت پشت‌کار را داشتند.

افصل چهارم |

نگاشت نهادی نظام مدیریت وقف وامور خیریه در کشور عراق

الله اکبر

۴- نگاشت نهادی نظام مدیریت وقف و امور خیریه در کشور عراق

۴-۱- مقدمه

یکی از موضوعات مهم برای شناخت وضعیت وقف و امور خیریه در کشورهای مختلف شناخت ساختار و بازیگران فعال در این حوزه است. این موضوع از آن جهت مورد اهمیت است که با شناخت انواع بازیگران فعال در زمینه‌های مختلف و بررسی و تحلیل نوع فعالیت‌هایی که انجام می‌دهند، می‌توان از دستاوردهای هر یک از این بازیگران استفاده کرد و از تجربیات ناموفق آن‌ها دوری جست.

در این فصل پس از معرفی انواع کنشگران فعال در سه بخش وقف و امور خیریه، مساجد و اماکن متبرکه، قرآن و فعالیت‌های مذهبی به شناسایی و تحلیل بازیگران مختلف با توجه به نقشی که در وقف و امور خیریه کشور عراق ایفا می‌کنند، پرداخته شده است. سپس نگاشت نهادی تمامی این بازیگران به همراه نوع ارتباطات آن ترسیم شده است و پس از آن، هر یک از این بازیگران و مجموعه فعالیت‌ها، اهداف، مأموریت، چشم‌انداز، ساختار و... آن‌ها مورد تحلیل قرار می‌گیرد.

۴-۲- انواع کنشگران فعال در حوزه وقف و امور خیریه

کنشگر، عبارت است از فرد، گروه و یا سازمانی که می‌تواند بر ورودی‌ها (منابع) و یا بروندادهای یک سیستم تأثیر بگذارد و یا از خروجی‌ها و بروندادهای آن (خدمات، محصولات، پیامدها و...) تأثیر پذیرد. در این گزارش کنشگران به چهار دسته اصلی تقسیم می‌شوند:

۴-۲-۱- سیاست‌گذار

سیاست‌گذار نهادی است که برنامه‌هایی را تعیین می‌کند که باید توسط دولت، کسب‌وکارها و غیره دنبال شود.

سیاست‌گذاری به صورت فرآیندی تعریف شده است که به واسطه آن دولت به منظور ارائه پیامد (تغییرات مطلوب در دنیای واقعی)، چشم‌انداز سیاسی خود را به برنامه و عمل تبدیل می‌کند. لذا سیاست‌گذاری، کارکرد اصلی هر دولت می‌باشد. به طور کل، سیاست می‌تواند شکل‌های مختلفی به خود بگیرد مانند سیاست‌های غیرمداخله‌ای، تنظیم، تشویق تغییرات داوطلبانه (مانند کمک‌های مالی) و ارائه خدمات عمومی.

در عراق به طور کلی اوقاف زیر نظر ۳ سازمان مختلف، دیوان وقف شیعی، دیوان وقف سنی و دیوان وقف مسیحی و دیگر ادیان است. این دیوان‌ها زیر نظر دولت فعالیت می‌کنند. هر یک از این سازمان‌ها به صورت جدا از هم دیگر فعالیت می‌کنند و سعی دارند بودجه‌ها و دارایی‌ها را به سمت خود جذب کنند.

این دیوان‌های اوقاف زیر نظر مستقیم نخست‌وزیری فعالیت می‌کنند. این ساختار جدید در تشکیلات اوقاف پس از اشغال عراق توسط آمریکا و سقوط صدام به روی کار آمد. در تشکیلات جدید با توجه به سیاست‌های جدید حکومت عراق، هر یک از اعضای مختلف دیوان‌ها و جایگاه‌های سازمانی از احزاب گوناگون تشکیل می‌شوند. برای مثال رئیس را از «حزب دعوه» و معاونان بخش را از «حزب جندالامام» و... انتخاب می‌کنند. این اختلافات حزبی موجب عدم هماهنگی سازمان و هدر رفت درآمدها و دارایی‌ها می‌شود (۳۶).

به طور کلی اتحاد و هماهنگی اعضای دیوان وقف سنی از دیوان وقف شیعی بیشتر است و این موجب شده است که دیوان وقف سنی در فعالیت‌های خود موفق‌تر ظاهر شود و درآمدهای بیشتری را نصیب خود کند؛ اما در وقف شیعی که اختلافات بیشتر است، مشکلات نیز بیشتر به چشم می‌خورد.

بودجه این دیوان‌ها توسط دولت تأمین می‌شود. دیوان وقف سنی همواره سعی کرده است بودجه‌های بیشتری را جذب خود نماید. اما دیوان وقف شیعی برعکس آن‌ها

عمل کرده و در این زمینه بسیار ضعیف بوده و حتی گاهی مقدار اضافات بودجه را به دولت برمی‌گردانده است.

در عراق مساجد و بقاع متبرکه زیر نظر دیوان‌های اوقاف است و پرداختی‌های امامان مساجد توسط دیوان‌ها پرداخت می‌شود (۳۶).

البته مراجع نیز در عراق دارای قدرت و اختیارات بسیاری هستند. برای مثال مراجع بزرگ شهرهای مختلف در تعیین امامان جمعه شهرها نقش دارند و حتی دیوان‌های اوقاف نیز از این مراجع اطاعت می‌کنند. برای مثال آیت‌الله سیستانی در نجف، سرپرست امامزاده‌ها و بقاع نجف است. همچنین برای وقف شیعی موافقت مرجعیت لازم و ضروری است.

البته در عراق علاوه بر دیوان‌های وقف شیعی و سنی، دیوان دیگری نیز وجود دارد که به موقوفات ادیان مسیحیت و دیگر ادیان غیراسلامی مرتبط است. این ۳ دیوان تحت نظر اداره نخست‌وزیری کار می‌کنند و برای نگهداری و حفاظت از تجهیزات مذهبی از بودجه دولتی استفاده می‌کنند. دولت مستقل کردستان عراق، از طریق وزارت اوقاف منطقه‌ای خود، حقوق و پاداش‌های امامان و روحانیون خود را می‌پردازد و به ساخت و نگهداری از مساجد اقدام می‌کند. این بودجه‌ها برای مسیحیان نیز قابل دسترس است، اما آن‌ها ترجیح می‌دهند که برای کلیساهای خود از سرمایه‌های شخصی استفاده کنند.

۴-۲-۲- تنظیم‌گر

تنظیم مجموعه گوناگونی از ابزارهاست که به واسطه آن دولت نیازمندی‌های شرکت‌ها و مردم را تنظیم می‌کند. کارکردهای تنظیم‌گر بنا به دلایل گوناگونی به وجود آمده‌اند از جمله:

– تعیین حقوق و مسئولیت‌های هریک از موجودیت‌های جامعه به منظور تحقق اهداف توسعه پایدار

– تنظیم استانداردهای صنعتی

– جمع‌آوری مالیات‌ها و دیگر درآمدها و ...

به منظور درک بهتر کارکردهای تنظیم‌گر، بررسی انواع روش‌های تنظیمی مفید خواهد بود. به صورت کلی انواع تنظیمات عبارت‌اند از:

– فرمان و کنترل: تنظیم دستور و کنترل نوعاً وضع / تحمیل استانداردهای حمایت‌شده توسط مصوبات قانونی است، در صورتی است که استانداردها سازگار نباشند. بنابراین، قانون به عنوان منع یا اجبار فعالیت‌های معینی به کار می‌رود. استانداردها می‌تواند از طریق قانون‌گذاری یا تنظیم‌کنندگانی تنظیم شود که به واسطه فرآیند تنظیم برای تعریف قانون مشروعیت دارند.

– خود-تنظیمی: این رویکرد می‌تواند به عنوان نوعی از نسخه خودانجامی رویکرد دستور و کنترل تلقی شود. در این باره، اغلب انجمن‌های تجاری یا کسب و کار تشکیل شده که قوانین عملکرد را ایجاد، کنترل و اجرا می‌کنند. به عنوان یک قانون، خودتنظیمی اغلب به عنوان یک روش کسب و کار دیده می‌شود که اقدام انحصاری به منظور جلوگیری از مداخله دولت انجام می‌دهد. مزایای این رویکرد شامل سطح بالای تعهد کسب و کارها و ماهیت جامع قوانین تنظیم شده می‌باشد. به علاوه، این رویکرد منعطف‌تر از رویکرد دستور و کنترل بوده چراکه به قانون‌گذاری نیازی ندارد. از سویی دیگر، خودتنظیمی می‌تواند به صورت یک رویکرد غیردموکراتیک، محدود به بررسی دقیق بیرونی و در معرض سوءاستفاده توسط کسانی دیده شود که با اهداف مختلف قوانین را تنظیم می‌کنند. در کمترین سطح، خودتنظیمی همواره در معرض چالش‌های منتج شده از علاقه‌های بیرونی کسانی قرار دارد که فکر می‌کنند استانداردها و قوانین به سمت کاهش تأثیر فعالیت‌های غیرمطلوب تنظیم نشده است.

– تنظیم مبتنی بر تشویق: یک تشویق، سیاست، قانون، مکانیسم قیمت، یا رویه‌ای است که به دنبال تعدیل رفتار افراد یا شرکت‌ها به واسطه تغییر در هزینه‌ها یا سودهای حاشیه‌ای مرتبط با تصمیم یا فعالیت خاص می‌باشد. از یک سو، می‌توان گفت که تمامی تنظیمات بر مبنای تشویق است چراکه تنظیم از طریق مفهوم پایه جریمه برای رفتارهای "بد" و پاداش برای رفتارهای "خوب" عمل می‌کند. تنظیم مبتنی بر تشویق سعی دارد به منظور کاهش هزینه‌ها و بهبود خدمات، برنامه سودمند با سودهای زیاد

را پاداش دهد. هدف عمده این است که تنظیم شده فعالیت‌های غیرمطلوب خود را از طریق تحمیل / وضع مالیات و کمک‌های مالی محدود یا متوقف کند. برای به کارگیری این رویکرد، گام‌های اصلی شامل انتخاب واحدهای اندازه‌گیری، تعیین خط مبنا، انتخاب اهداف برای بهبود و / یا نگهداری و سپس اجرای تشویق‌ها و جریمه‌ها می‌باشد. یکی از انواع تنظیمات مبتنی بر تشویق، تنظیم مبتنی بر عملکرد (PBR) است که تشویق‌ها ملزم به بهبود در عملکرد مطلوب، کاهش قیمت و بهبود در کیفیت خدمات می‌باشد. به علاوه، PBR بیشتر به استانداردهای عملکرد خارجی متکی است و کمتر به فعالیت‌های خاص شرکت حساس است. مزایای PBR این است که به بهبود در بهره‌برداری شرکت‌ها، کاهش هزینه‌های نگهداری و عملیات و بهبود در پایایی سیستم کمک می‌کند. طرح تنبیه و تشویق به صورت مکانیکی عمل می‌کند. بنابراین کاهش در حوزه صلاحدید تنظیمی، در مقابل امکان تسخیر در فرآیند تنظیم را کاهش می‌دهد. به علاوه این رویکرد، انعطاف‌پذیری در تصمیم‌گیری شرکت را فراهم می‌کند که آیا از قانون تبعیت کند یا جریمه بپردازد. اگرچه به عنوان یکی از معایب این روش، می‌توان به ایجاد قوانین بسیار پیچیده و غیرمنعطف اشاره کرد که واقعیت‌های بازار در آن لحاظ نشده است. از مفروضات اصلی این رویکرد، عقلانیت اقتصادی است که لزوماً در همه موارد یافت نمی‌شود. همچنین، گاهی اوقات پیش‌بینی تأثیر این نوع رویکرد مشکل است. به عنوان مثال، رفتار "بد"، مانند آلودگی، می‌تواند پاداش بگیرد اگر که قوانین به طور صحیح تنظیم نشده باشند.

وظیفه نظارت بر بقاع متبرکه و امامزاده‌ها بر عهده دیوان وقف شیعی است. در خصوص بقاع متبرکه نیز بودجه‌ای خاص در نظر گرفته شده است. این بودجه توسط دیوان وقف شیعی درخواست می‌شود و پس از تأیید مجلس از دولت دریافت می‌گردد. درآمدهایی که در خود عتبات به دست می‌آیند مستقیماً به بانک انتقال داده می‌شوند و این درآمدها فقط با اجازه مراجع قابل استفاده هستند. حتی رئیس دیوان اوقاف نیز حق استفاده از این اموال را بدون کسب اجازه از مرجعیت ندارد. مراجع در حوزه بقاع متبرکه نظیر کربلا، کاظمین، نجف، سامرا و... اختیارات تام دارند و حتی می‌توانند بدون

هماهنگی با دیوان‌ها اموال و درآمدهای جمع‌آوری شده را استفاده کنند. اما در این میان امامزاده‌ها زیر نظر دیوان هستند و دیوان مستقیماً بر آن‌ها تسلط دارد.

۴-۲-۳- تسهیلگر

سازمان‌های محلی یا بین‌المللی هستند که معمولاً توسط دولت سرمایه‌گذاری می‌شوند و هدف آن توسعه و بهبود بازار خدمات می‌باشد. یک تسهیلگر، تأمین‌کنندگان خدمات را از طریق انجام فعالیت‌های خدماتی جدید، ارتقای تجارب مفید و ایجاد ظرفیت حمایت می‌کند. کارکردهای دیگری تسهیلگر شامل ارزیابی خارجی تأثیر تأمین‌کنندگان خدمات، تضمین خدمات و حمایت برای محیط سیاسی بهتر می‌باشد. عمل تسهیل، کارکردی است که به‌طور معمول توسط سازمان‌های توسعه‌گرا انجام شده و می‌تواند شامل سازمان‌های غیردولتی و کارفرمایان و عامل‌های دولتی باشد. علاوه بر موارد مذکور در حوزه وقف و امور خیریه فراهم آوردن اطلاعات پایه‌ای از مجموعه خیریه‌ها و یا انجام خدمات مشاوره‌ای برای مؤسسات خیریه نیز می‌تواند به عنوان کارکردهای تسهیل‌کنندگان در نظر گرفت. مراجع سنی نیز بر مساجد و عبادت‌گاه‌های اهل سنت نظارت کامل دارند و آن‌ها را کنترل می‌کنند.

۴-۲-۴- ارائه‌دهنده خدمات

تأمین‌کننده خدمات آموزشی و پژوهشی شامل دانشگاه‌ها، پژوهشگاه‌ها و مؤسساتی هستند که در زمینه آموزش و پژوهش در حوزه وقف و امور خیریه فعالیت می‌کنند. ضمناً مؤسسات خیریه‌ای که وظیفه جمع‌آوری کمک‌های مردمی و صرف این کمک‌ها در میان افراد هدف را دارند نیز به عنوان ارائه‌کنندگان خدمات شناخته می‌شوند. مؤسسات خارجی خاصی در عراق فعالیت نمی‌کنند و مؤسساتی هم که وجود دارند بسیار کوچک و در حوزه محله‌ای هستند. کشور ایران نیز در حوزه امور خیریه در عراق وارد شده است و کمک‌هایی را برای این کشور ارسال می‌کند. برای مثال پروژه‌هایی مانند درمانگاه‌ها، بیمارستان‌ها و خانه‌های سازمانی در عراق با کمک کشور ایران در حال انجام می‌باشند (۳۶). مؤسسات خیریه برای ثبت خود باید از دیوان‌ها مجوز

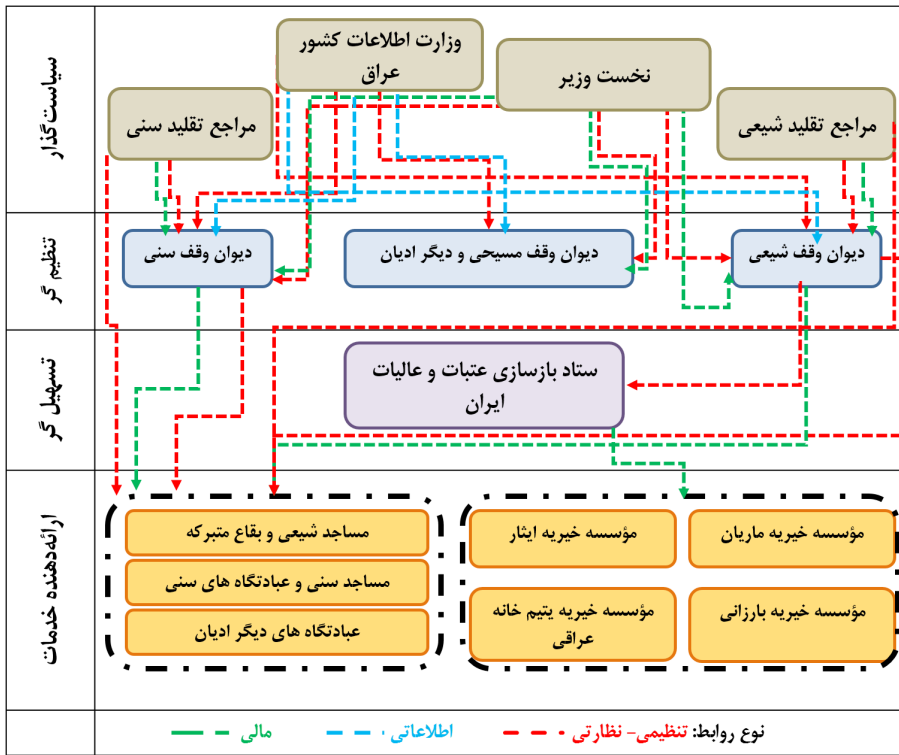
دریافت کنند و پس از دریافت مجوز و شروع به فعالیت می‌توانند از برخی وزارت خانه‌ها نظیر وزارت آموزش و پرورش کمک‌های مالی دریافت کنند.

دولت در سال‌های اخیر در ادامه حمایت‌هایش از موقوفات غیرمسلمانان به بازسازی اماکن مذهبی اقلیت‌ها پرداخته است. برای مثال در سال ۲۰۰۹ یکی از زیارتگاه‌های یهودیان به نام حزقیال را که مسلمانان و مسیحیان نیز بدان احترام قائل بودند، بازسازی کرد (۳۴).

نکته دیگری که ذکر آن لازم است این است که در عراق با توجه به درآمدهای بالای حوزه وقف و بقاع متبرکه، وزارت اطلاعات عراق نیز بر فعالیت‌های دیوان‌های وقف نظارت می‌کند و گاهی برای آن‌ها خط‌مشی و دستوراتی را صادر می‌نماید (۳۴).

۴-۳- نگاشت نهادی نظام مدیریت وقف و امور خیریه

همانطور که در بخش پیشین اشاره شد، نهادهای مختلفی با نقش‌های متفاوت در سه بخش وقف و امور خیریه، مساجد و اماکن متبرکه، قرآن و فعالیت‌های مذهبی در کشور عراق فعالیت می‌نمایند؛ در این بخش، ابتدا نگاشت نهادی مربوط به این کنشگران در شکل (۴-۱) نشان داده شده است و سپس نهادهای سیاست‌گذار، تنظیم‌گر، تسهیل‌گر و ارائه‌دهنده خدمات در موضوعات مختلف در سه بخش وقف و امور خیریه، مساجد و اماکن متبرکه، قرآن و فعالیت‌های مذهبی مورد تحلیل قرار گرفته‌اند.

شکل ۴-۱: نگاهت نهادی نظام مدیریت وقف و امور خیریه در کشور عراق

۴-۳-۱- دیوان وقف شیعی

بعد از سقوط حکومت عراق در سال ۲۰۰۳ برخی از تشکیلات حکومتی از جمله وزارت اوقاف، منحل شدند. وزارت اوقاف عراق به ۳ دیوان تقسیم شد. دیوان وقف سنی، دیوان وقف شیعی و دیوان وقف مسیحی و دیگر ادیان. هیئت وزیران بر فعالیت‌های این دیوان‌ها نظارت می‌کند و گزارش‌های دوره‌ای را از این دیوان‌ها دریافت می‌کند.

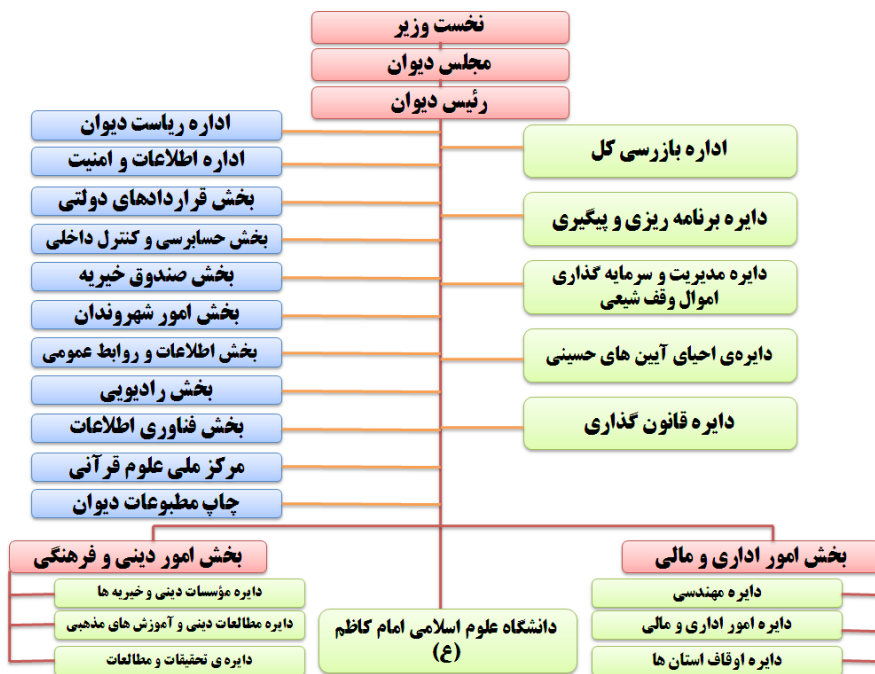
شکل ۴-۲: سایت دیوان وقف شیعی

مسئولان وقف شیعی در مدیریت فعالیت‌های خود با مشکلات بسیاری مواجه شدند. آن‌ها در راه بازسازی وقف شیعی سعی کردند از کمک‌های دولت‌های همسایه و حامیان داخلی و خارجی استفاده کنند.

فعالیت‌های دیوان به ساخت مساجد و عبادتگاه‌ها با قوانین شرعی گسترش یافت. همچنین این دیوان به دنبال اجرای پروژه‌های فرهنگی، اجتماعی و مهندسی گوناگون و برگزاری سخنرانی‌ها و کمپین‌های اسلامی و مذهبی بوده است.

دیوان در طی سال‌های گذشته در حفظ و نگهداری بقاع متبرکه تلاش‌های بسیاری کرده است (۱۰).

۴-۳-۱-۱- ساختار سازمانی

شکل ۴-۳: ساختار سازمانی دیوان وقف شیعی

همان طور که گفته شد دیوان وقف شیعی از بخش های مختلفی تشکیل شده است، که هر یک از این بخش ها در زیر به اختصار معرفی می شوند.

۴-۳-۱-۲- دایره بازرسی کل

یکی از دفاتری است که به موجب قانون ۵۷ سال ۲۰۰۴ توسط دولت موقت تأسیس شد. هدف از تشکیل این مرکز، نظارت بر فعالیت های دیوان و جلوگیری از تخلفات، تقلبات و اعمال غیرقانونی آن ها است.

وظیفه این مرکز ارائه پیشنهادهای راهنمایی به وزارت برای بهبود عملکرد آن و همچنین حل مشکلات و خلأهای مدیریتی آن است. همچنین این دفتر بر امور مالی

دیوان نظارت می‌کند تا از فسادهای مالی در این وزارت جلوگیری شود.

این دفتر شامل بخش‌های زیر است:

۱. دپارتمان امور مالی

۲. بخش فناوری اطلاعات

۳. بخش تحقیقات

۴. بخش حسابرسی

۵. بخش بازرسی (۱۱)

۴-۳-۱-۳- دایره مدیریت و سرمایه‌گذاری اموال وقف شیعی

بر اساس ماده ۹ قانون شماره ۵۷ قانون وقف شیعی، این مرکز وظیفه مدیریت و سیاست‌گذاری مناسب برای اموال وقف شده شیعی را دارد. همچنین تعیین و چگونگی اتمام وقف و یا انتقال وقف به فرزندان و همچنین قوانین مربوط به متولیان در حوزه این اداره می‌باشد.

همچنین وظایف این مرکز بدین صورت است:

۱. مدیریت اموال وقف بر اساس قوانین اسلامی و شروط واقف و همچنین بر اساس

احادیث جعفری

۲. سرمایه‌گذاری اموال وقف شیعی به بهترین نحو و کسب بیشترین درآمد از این طریق،

از راه‌های قانونی و شرعی

۳. توجه و احترام به شروط واقفان و ارضای خواسته‌های آنان و همچنین تضمین

سلامت اموال وقف شده آنان

۴. مدیریت اموال موقوفه‌ای که متولی ندارند و یا تولیت آن‌ها به اتمام رسیده است و یا

وصیت‌هایی که وصی‌ای برایش وجود ندارد. همچنین مدیریت وقف‌های خصوصی

با اجازه حاکمان شرع.

۵. همکاری با دیوان امور مالی و دپارتمان‌های آن برای حل مشکلات مالی وارده بر

موقوفات (۱۲).

۴-۳-۱-۴ - دایره امور اداری و مالی

یکی از بخش‌های دیوان وقف شیعی می‌باشد و وظایف آن شامل:

۱. استخدام و تکمیل کادر اعضای مورد نیاز در قسمت‌های مختلف دیوان
۲. همکاری سری با سازمان‌های مسئول دیگر جهت صدور مدارک مورد نیاز در جهت اهداف دیوان
۳. رسیدگی به امور کاری کارکنان، ارتقای درجات، امور بازنشستگی، هدایا و اضافه‌کاری‌ها
۴. مستندسازی وضعیت کارکنان از هنگام استخدام آن‌ها تا بازنشستگی
۵. انتشار کتب مذهبی و دینی مختلف در زمینه‌های شکرگزاری، متارکه، تحریم و...
۶. توسعه معیارها و شاخص‌های ارزیابی کارکنان و تهیه گزارش درباره نتایج آن‌ها
۷. بررسی موجودی‌های سالانه از دارایی‌ها و انطباق آن‌ها با دارایی‌های سابق
۸. برگزاری کارگاه‌های آموزشی برای کارکنان در رشته‌های مختلف
۹. تهیه بودجه عملیاتی دیوان با هماهنگی وزارت مالیه
۱۰. تخصیص بودجه و اعتبارات مالی با توجه به جنبه‌های خاص
۱۱. تهیه وسایل انتقال کارکنان از منزل به دیوان و بالعکس
۱۲. تعمیر و نگهداری ساختمان دیوان
۱۳. تجهیز قسمت‌های مختلف دیوان به وسیله‌های مورد نیاز (مبل‌مان، لوازم خانگی و...) (۱۳)

۴-۳-۱-۵ - دایره مطالعات دینی و آموزش‌های مذهبی

این بخش مسئول مدیریت امور دینی مربوط به مدارس مذهبی و ارائه برنامه درسی به آن‌ها و مراقبت از دانشکده‌ها، کتابخانه‌ها و دارالقرآن آن‌هاست.
وظایف این بخش:

۱. پذیرش دانشجویان دینی که علاقه‌مند به مطالعات مذهبی هستند.
۲. تهیه لوازم مورد نیاز دانشکده‌ها
۳. برگزاری دوره‌های آموزشی و فرهنگی برای جوانان و نوجوانان

۴. مدیریت و سازمان دهی کتابخانه دیوان و به روزرسانی کتب آن با نسخه های جدید که شامل موارد زیر است.

الف) کتب دروس تحصیلی و دینی

ب) کتب کتابخانه ای

ج) کتب آموزشی

د) کتب عمومی (۱۴)

۴-۳-۱-۶- دایره مؤسسات دینی و خیریه ها

یکی از بخش های دیوان وقف شیعی می باشد و وظیفه انجام امور مربوط به مساجد، حسینیه ها و مکان های مذهبی و همچنین مراقبت از حقوق مؤسسات و ادارات مربوط به این مکان ها را دارد.

وظایف این بخش:

۱. انجام امور مساجد و حسینیه ها و مراقبت از وضعیت و درآمدهای آنان و ثبت کردن آن به نام دیوان وقف شیعی

۲. مراقبت از حقوق مؤسسات مذهبی و وضع قانون برای این مؤسسات و همچنین توجه به امور تولید و نظارت و بررسی مدارک متولیان و ناظران

۳. تکمیل نیروی انسانی مساجد و حسینیه ها و انجام امور اداری این اماکن

۴. نظارت بر احیا و ارتقای مراسم اسلامی و مذهبی در مساجد و توسعه این برنامه ها

۵. نظارت بر عملکرد مذهبی مؤسسات در بغداد و ارائه راهنمایی های لازم به آن

۶. انجام بازدیدهای میدانی از مساجد، حسینیه ها و تشکل های مربوط به آن ها و بررسی روش های توسعه آن ها

۷. ایجاد ارتباطات اصلی و فرعی بین دیوان و داخل و خارج کشور برای بهره برداری های کلان

۸. تصویب قوانین در جهت حفظ شفافیت و یکپارچگی اطلاعات و آرشیوهای دیوان

۹. بهبود مهارت های کارکنان از طریق آموزش به آن ها

۱۰. تهیه اطلاعات مورد نیاز برای مأموریت های سازمان

۱۱. بررسی مناقشات مربوط به جداسازی عادلانه قطعات املاک و فرستادن آن به شورای حل اختلاف

۱۲. وضع قوانین مربوط به عبادتگاه‌ها و کنترل بر اجرای آن‌ها پس از تأیید رئیس دیوان

۱۳. ساخت مساجد و حسینیه‌ها و نگهداری و تجهیز این اماکن

۱۴. انجام تمامی فعالیت‌های تخصصی ذکرشده باید با تأیید رئیس دیوان انجام شود (۱۵)

۴-۳-۱-۷- دایره قانون‌گذاری

وظیفه این بخش بررسی و پیگیری قانونی منازعات و اختلافات امور وقف و واقفان است؛ که شامل بخش‌های زیر می‌شود:

۱. گروه پرونده‌های حقوقی و وظایف آن

نمایندگی دیوان در پرونده‌های حقوقی له یا علیه آن - اجرای اطلاعیه‌های قضایی لازم - اعلام هشدارهای مستقیم متعلق به اوقاف - سازمان‌دهی وکالت‌های عمومی مربوط به کارکنان دیوان - نظارت بر اجرای تصمیمات صادرشده توسط دادگاه

۲. گروه مشاوران حقوقی و وظایف آن‌ها

توضیح قوانین و مقررات و ارائه پیشنهادها در راستای استفاده بهینه از وقف و توسعه آن - ارائه مشاوره حقوقی به تمام بخش‌های دیوان - نمایندگی حقوقی دیوان در داخل و خارج - معرفی کاندیداهایی برای تولیت اوقاف

۳. قسمت مستندات و وظایف

- مستندسازی استدلال‌های وقفی صادرشده از محاکم قضایی و محافظت از آن‌ها
- مراجعه به بخش ثبت اموال وقفی و بازرسی از صحت ثبت اموال وقفی در آن
- تنظیم قراردادهایی که دیوان در آن شریک است
- بررسی و تأیید و تصدیق قراردادهای، وکالت‌نامه‌ها و کفالت‌ها برای دیوان (۱۶)

۴-۳-۱-۸- دایره برنامه‌ریزی و پیگیری

این بخش یکی از بخش‌های دیوان وقف شیعی است و وظیفه آن تهیه طرح تلفیقی سالانه برای تمامی بخش‌های دیوان و آماده‌سازی پروژه‌های برنامه‌ریزی شده سرمایه‌گذاری و مطالعات امکان‌سنجی آن و همچنین پیگیری فعالیت‌های بخش‌های مختلف دیوان و مدیریت این فعالیت‌ها از طریق دریافت گزارش‌های ۳ ماهه و آماده‌سازی گزارش‌های سالانه برای برنامه‌ریزی استراتژیک و اجرای استراتژی‌های دولتی (از جمله توسعه ملی، کاهش فقر در عراق، برنامه توسعه و...) در این مسیر است (۱۷).

۴-۳-۱-۹- دایره مهندسی

یکی از بخش‌های دیوان وقف شیعی است و وظایف آن شامل:

– انجام مطالعات و طراحی پروژه‌های معماری برای حل مشکلات در ساخت و اجرای پروژه‌ها

– تهیه جداول هزینه و کیفیت پروژه‌ها

– بازرسی اجرای پروژه‌ها و تهیه گزارش‌های ماهانه از آن‌ها

– ایجاد گروه‌هایی برای ارائه گزارش‌های اولیه و نهایی پروژه

– نظارت بر کارهای خیرین در ساخت حسینیه‌ها و دیگر اماکن

– اجرای پروژه‌های مهندسی بر روی مساجد، بقاع متبرکه، حسینیه‌ها و مؤسسات دینی و مذهبی

– تشکیل گروه‌هایی برای اجرای مسئولیت تعمیر و نگهداری

– تشویق خیرین به ساخت مساجد و حسینیه‌ها و دیگر پروژه‌های موجود

– بررسی درخواست‌های خیرین در هنگام ساخت مساجد و حسینیه‌ها و آگاه کردن آنان از قوانین و مقررات

این مرکز شامل بخش‌های زیر است:

– بخش مطالعات و تصمیم‌گیری

– بخش منطقه‌ای

– بخش الکترومکانیک

– بخش پروژه

– بخش تعمیر و نگهداری

– بخش اداری (۱۸)

۴-۳-۱-۱۰- دانشگاه علوم اسلامی امام کاظم (ع)

این دانشگاه در بغداد ساختہ شد و شعبه‌هایی از آن نیز در دیگر استان‌ها ایجاد گردید.

• هدف از ایجاد این دانشگاه

- تدریس و آموزش دروس دینی، همگام با آموزه‌های اسلام
- تدریس علوم اسلامی و انسانی و علوم معاصر که از تعالیم اهل بیت و صحابه گرفته شده باشد و اعلام فقه و اجتهاد در دانشگاه
- تلاش به گسترش و توسعه علوم و تحقیقات علوم انسانی و علوم شناختی

رئیس این بخش، شخصی است که درجه علمی بالاتر از استادیار دارد و وظایف آن

شامل:

- اعلام تصمیمات نهایی مجلس
- نظارت بر امور اداری و مالی
- ارسال گزارش‌های فصلی و سالانه به رئیس دیوان، است.

دانشگاه شامل بخش‌های زیر است:

- بخش شریعت
- بخش تفکر اسلامی
- بخش علوم قرآن و حدیث
- بخش قانون‌گذاری
- بخش آموزش زبان عربی
- بخش تاریخ اسلامی

– بخش معلومات فنی

• شرایط پذیرش دانشجو در دانشگاه

– حسن سابقه

– نداشتن پرونده سیاسی در پرونده خود

– داشتن مدارک قبولی متوسطه در یکی از شاخه‌های علمی (علمی، ادبیات، فنی، اسلامی)

– عدم ثبت نام در دانشگاه یا مؤسسه‌ای دیگر (۱۹)

۴-۳-۱-۱۱- دایره اوقاف استان‌ها

رئیس این دایره باید دارای مدرک دانشگاهی و حداقل ۸ سال سابقه کاری مرتبط باشد. این دایره شامل چند بخش است:

۱. بخش استان‌های شمالی (مربوط به مدیریت اوقاف در کرکوک، نینوا، ملاحظیه)

۲. بخش استان‌های مرکزی (مربوط به مدیریت اوقاف در بغداد، کرخه، رصافه، دیالی)

۳. بخش استان‌های فرات مرکزی (مربوط به مدیریت اوقاف در نجف، کربلا، بابل، دیوانیه)

۴. بخش استان‌های جنوبی (مربوط به مدیریت اوقاف در بصره، میسان، ذی قار)

تمامی این شعبات دارای بخش‌های برنامه‌ریزی و پیگیری، اداری و مالی، مؤسسات و قانون‌گذاری و مهندسی و املاک موقوفه و تعالیم دینی هستند.

هدف از این مرکز مدیریت و هماهنگی بین امور اداری و اجرایی وقف و حل مشکلات مربوط به وقف است (۲۰).

۴-۳-۱-۱۲- دایره احیای آیین‌های حسینی

این بخش مسئول انجام امور مربوط به مناسبات دینی و هماهنگی آن با وزارتخانه‌های دیگری باشد که علاقه‌مند برای همکاری در این زمینه هستند و همچنین ارائه تمامی خدمات مربوط به این مناسبات از جمله خدمات مالی و لجستیکی، حمل و نقل و انتقال آگاهی فرهنگی به مردم در این زمینه و آماده‌سازی مراکز سکونت برای زائرین،

ارائه خدمات بهداشتی به زائرین با همکاری وزارت بهداشت.

این دایره شامل بخش‌های زیر است:

۱. بخش ثبت نام و آمارگیری
۲. بخش آگاهی اسلامی
۳. بخش خدمات
۴. بخش هماهنگی و پیگیری (۲۱)

۴-۳-۱-۱۳- دایره تحقیقات و مطالعات

وظیفه این دایره، تحقیق و پژوهش در زمینه‌های مذهبی و دینی و همچنین تحقیق و پژوهش در زمینه‌های تاریخ، زبان، علوم اجتماعی و اقتصاد از طریق جستجو در میراث فرهنگی و نتایج علمی اهل بیت (ع) و همچنین برپایه تفکرات و اصول مجتهدین و متفکرین اسلامی است.

این دایره از بخش‌های زیر تشکیل شده است:

۱. بخش احیای میراث اسلامی
۲. بخش پژوهش‌های علمی و مذهبی
۳. بخش هماهنگی و چاپ و نشر
۴. بخش گفتگوی ادیان و ایجاد روابط حسنه بین فرقه‌ای (۲۲)

۴-۳-۱-۱۴- مرکز ملی علوم قرآنی

این مرکز به دنبال افزایش جنبش قرآنی در عراق و هماهنگی فعالیت‌های مؤسسات قرآنی با این هدف است. همچنین این دایره به دنبال نشر فرهنگ اسلامی در میان عموم مردم عراق از طریق تمامی روش‌های مبتکرانه و ممکن و با کمک رئیس دیوان، اوقاف استان‌ها، بقاع متبرکه و یا مزارهای شهدای شیعه است. رئیس دیوان با ارتباطاتی که با مؤسسات قرآنی، دانشگاه‌ها، حوزه‌های دینی و مذهبی و... دارد می‌تواند این دایره را در اهدافش حمایت کند. این مرکز از بخش‌های زیر تشکیل شده است:

– بخش نظارت و پیگیری

- بخش منابع انسانی
- بخش استودیو
- بخش مخزن
- بخش مجله و قلم
- بخش حفظ و قرائت قرآن
- بخش کتابخانه تخصصی
- بخش روزنامه قطوف
- مؤسسه علوم قرآن
- بخش علوم فنی و حرفه‌ای
- بخش خدمات اداری
- بخش مسافرتی دیوان
- بخش سمعی بصری (۲۳)

۴-۳-۱-۱۵- بخش اطلاعات و روابط عمومی

این بخش در ارتباط با رسانه‌ها و ارتباطات عمومی دیوان با خارج و داخل کشور کار می‌کند تا اخبار و اطلاعیه‌های دیوان را منتشر کند. همچنین اطلاعیه‌های مرتبط با مراسم دینی و مذهبی، عتبات، بقاع متبرکه و دیگر فعالیت‌های دیوان را این بخش در رسانه‌ها، اطلاع‌رسانی می‌کند.

این بخش برای انتشار اخبار و اطلاعیه‌های خود باید از قسمت ریاست دیوان اجازه بگیرد. این دایره شامل بخش‌های زیر است:

- بخش مونتاژ و تصویر
- بخش ترجمه
- بخش مراسم و تشریفات
- بخش نامه‌ها و آرشیو اداری
- بخش روابط عمومی
- بخش مطبوعات و ویرایش اخبار

– بخش بایگانی (۲۴)

۴-۳-۱-۱۶- بخش رادیویی

این بخش یکی از قسمت‌های بسیار مهم دیوان است که اهمیت بسیاری در دیوان وقف شیعی دارد. دیوان از این بخش به عنوان دروازه رسانه‌ای خود برای عموم مردم در جهت اعلام سیاست‌های عمومی دیوان در ارتباط با مسائل جاری کشور و همچنین انتشار برنامه‌ها و مراسم‌های خود در زمینه‌های فرهنگی، اجتماعی و مذهبی استفاده می‌کند.

این دایره شامل بخش‌های زیر است:

– بخش مدیریت رادیو

– بخش آماده‌سازی برنامه‌ها

– بخش آرشیو الکترونیکی

– بخش کارگردانی رادیویی

– بخش ارزیابی و تنظیم

– بخش فناوری‌های رادیو و تلویزیون

– بخش روابط عمومی

– بخش مجریان پخش (۲۵)

۴-۳-۱-۱۷- بخش قراردادهای دولتی

وظیفه اصلی این بخش تنظیم قراردادهای دولتی برای اجرای پروژه‌ها و سرمایه‌گذاری‌های دیوان در بخش‌های مختلف است. این بخش بر نحوه انجام پروژه‌های وزارتخانه‌ها و بخش‌های دولتی در استان‌های مختلف نظارت می‌کند و تجهیزات و بودجه این پروژه‌ها را مدیریت می‌نماید. همچنین گزارش‌ها را در مراحل مختلف پروژه تهیه می‌کند و موانع و مشکلات پروژه را در آن‌ها ذکر و در جهت حل آن‌ها می‌کوشد.

این دایره شامل بخش‌های زیر است:

– بخش قرارداد

- بخش برنامه ریزی و پیگیری
- بخش رسانه
- بخش خدمات اجرایی
- بخش مدیریت
- بخش آرشیو الکترونیکی (۲۶)

۴-۳-۱-۱۸- بخش فناوری اطلاعات

در این بخش متخصصان فناوری اطلاعات به مطالعه، طراحی و توسعه سیستم‌های اطلاعات با استفاده از به‌روزترین روش‌ها و ذخیره و نگهداری از این اطلاعات با روش‌های تکنولوژیکی می‌پردازند.

این مرکز شامل بخش‌های زیر است:

۱. بخش طراحی وب سایت
۲. بخش برنامه ریزی و آنالیز سیستم
۳. بخش اینترنت (۲۷)

۴-۳-۱-۱۹- بخش امور شهروندان

این بخش در ارتباط با امور مربوط به شهروندان عراقی است. این بخش شکایات و خواسته‌های شهروندان عراقی را بررسی می‌کند و در جهت حل این مشکلات می‌کوشد. همچنین با توجه به نیازهای شهروندان، این بخش در زمینه‌های مختلف اجتماعی برای بهبود وضعیت موجود زندگی مردم سرمایه‌گذاری می‌کند.

این مرکز شامل بخش‌های زیر است:

- بخش شکایات
- بخش پیگیری
- بخش محاسبات الکترونیکی
- بخش مراقبت از معلولان و نیازمندان استثنایی (۲۸)

۴-۳-۱-۲۰- بخش حسابرسی و کنترل داخلی

۱. حفاظت از اموال، دارایی‌ها و منابع وقفی

۲. اجرای بهینه قوانین و مقررات مالی و حسابداری
۳. تصحیح خطاهای حسابداری
۴. به‌کارگیری روش‌های علمی و دقیق برای فعالیت‌های دیوان
۵. مدیریت و استفاده صحیح از مؤسسات زیر نظر دیوان
۶. حسابداری‌های مالی فصلی و سالانه بردارایی‌ها
۷. پیگیری و نظارت بر گزارش‌های مالی تهیه شده
۸. نظارت بر اجرای صحیح برنامه سالانه ارائه شده
۹. بازرسی مالی و اداری املاک وقفی و ارائه گزارش‌های سالانه از بی‌نظمی‌های موجود در این زمینه
۱۰. حسابداری دقیق قراردادهای مالی با شخص ثالث برای اطمینان از صحت آنان (۲۹)

۴-۳-۱-۲۱- چاپ مطبوعات دیوان

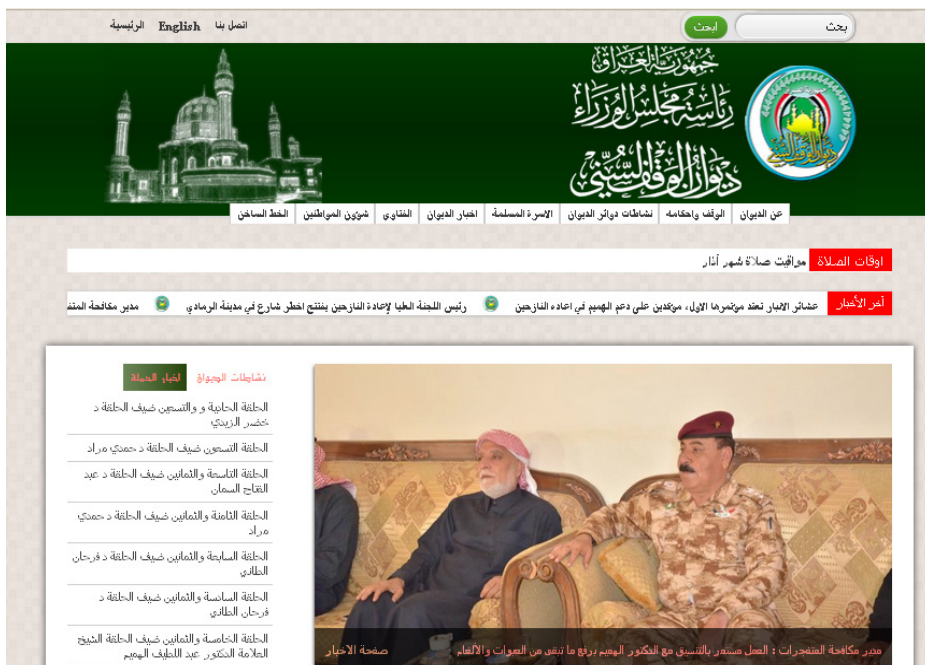
این مرکز مسئولیت چاپ تمامی جزوات، کتب، پوسترها، بروشورها و مجلاتی را که در ارتباط با دیوان وقف شیعی و یا هر یک از بخش‌ها و دایره‌های آن باشد دارد. این مرکز شامل بخش‌های زیر است:

- بخش چاپ
- بخش تولید
- بخش تعمیر و نگهداری
- بخش منابع انسانی
- بخش مخزن
- بخش صحافی (۳۰)

۴-۳-۲- دیوان وقف سنی

دیوان وقف سنی عراق یک سازمان غیرانتفاعی در عراق است که بعد از تهاجم آمریکا در سال ۲۰۰۳ این نام را به خود گرفت. این دیوان قبل از آن، مسئول تمامی موقوفات مذهبی و بقاع متبرکه بود ولی در حال حاضر این دیوان مسئول مساجد و موقوفات سنی است و از حوزه وقفی دیگر مذاهب، مانند شیعیان، یهودیان و مسیحیان خارج شده است (۵).

شکل ۴-۴: سایت دیوان وقف سنی

۴-۳-۱- تأسیس دیوان

در سال ۲۰۰۳ وزارت اوقاف و امور مذهبی عراق منحل گردید و به دیوان های اوقاف تجزیه شد و وظایف وزارتخانه بین این دیوان ها تقسیم گردید. در این سال امور مربوط به وقف های سنی و امور اسلامی آن ها زیر نظر دیوان وقف سنی درآمد (۶).

۴-۳-۲- اهداف ديوان

– روابط مذهبی نزدیک تر با جهان اسلام و ایجاد روابط حسنه بين فرقه‌ها و مذاهب مختلف

– بررسی و نظارت بر امور وقف و جنبه‌های قانونی آن

– استفاده بهینه از بودجه‌های موقوفات و سرمایه‌گذاری مناسب آن‌ها در جهت توسعه آن‌ها

– نظارت بر اجرای شرایط واقفان و وقف‌های آن‌ها

– نظارت بر مؤسسات اسلامی و خیریه و توسعه آن‌ها

– ترویج آموزش و تعلیم و تربیت و همچنین ترویج فرهنگ اسلامی و توسعه و احیا و حفاظت از میراث و بناهای اسلامی

– اداره زیارتگاه‌های پیامبران، اماکن مقدس و زیارتگاه‌های اهل سنت (۷)

۴-۳-۳- سازمان‌هایی که تابع دفتر معاون امور مالی و اداری رئیس دیوان می‌باشند:

۱. سازمان قضایی (دایره قانونی)

۲. سازمان اداری و مالی

۳. سازمان امور مهندسی

۴. مرکز تحقیقات و پژوهش‌های اسلامی

جناب معاون امور اسلامی (وکیل) رئیس دیوان اوقاف سنی، شیخ دکتر محمود

محمد داوود الصمیدعی

طی حکمی او، به عنوان معاون امور دینی رئیس دیوان در سال ۲۰۰۷ منصوب گشت. ایشان مسئولیت نظارت مستقیم بر تمامی مراحل فعالیت‌های دینی و اسلامی بنابر ساختار اجرایی دیوان اوقاف سنی دارد و نیز تمامی فعالیت‌های دینی و شرعی سازمان‌های مختلف که ارتباطی اداری یا فنی با امور اسلامی دیوان دارند که این سازمان‌ها عبارت‌اند از: (سازمان مؤسسه‌های اسلامی، سازمان اوقاف بغداد، سازمان آموزش اسلامی، مجلس مرکزی علمی) و نیز دیگر سازمان‌های فرعی.

معاون امور اسلامی رئیس دیوان، خود رئیس اول مجلس مرکزی است که این مجلس وظیفهٔ سنجش و گزینش کارمندان داوطلب فعال در قسمت امور دینی و اعطای مدرک به آن‌ها را بر عهده دارد. تحصیل این مدرک منوط به طی مراحل و گذر از ضوابط و شرایط دقیق می‌باشد که در چنین مشاغلی دقت و سخت‌گیری لازم و ضروری است.

معاون امور اسلامی با مشارکت فعال خود در همه فعالیت‌های رسانه‌ای، فرهنگی و دانشگاهی (آموزشی) موجب می‌شود که تبلیغ خاص و گسترده‌ای برای دیوان اوقاف صورت پذیرد چه این فعالیت‌ها داخل اوقاف انجام شود چه در خارج آن نظیر مشارکت در همایش‌های داخلی و خارجی عراق و نوشتن تحقیقات و پژوهش‌های مختلف مرتبط با این فعالیت‌ها.

معاون امور اسلامی رئیس اوقاف، یکی از اعضای هیئت امنای اتحاد علمای مسلمانان و نیز یکی از مؤسسان اتحاد علمای عراق می‌باشد و یکی از طراحان همایش مکه است که مهم‌ترین نقش در پایه‌گذاری و تبلیغ آن را ایفا می‌کند، ایشان دوستدار شعر و ادب است و دیدگاه‌های به خصوصی در این زمینه را داراست به اضافه اینکه ایشان موهبت خط زیبا را دارد و در آن هنردارای ید طولایی است لیکن اشتغال به امور اداری وقت بسیاری را از او گرفته است.

چهار شعبهٔ فعال با دفتر معاون اسلامی رئیس اوقاف ارتباط دارد و همکاری می‌کند:

۱. شعبه دبیرخانه پیگیری امور آن‌ها

۲. شعبه مدیریت

۳. شعبه بانک اطلاعات (پایگاه داده‌ها)

۴. شعبه گردشگری دینی

که مدیر دفتر، بر کار و هماهنگی این چهار شعبه نظارت و اشراف دارد.

۴-۳-۲-۴- دایره قضایی

دایره‌ای است مختص امور قضایی (قانونی) در ارتباط و همکاری بین سازمان‌های

دیوان اوقاف سنی که از جمله کارهای آن می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

– تهیه و نوشتار قوانین و تصمیم‌گیری‌ها و نظام‌مندی و چارت اصلی مختص دیوان

– دادن مشاوره قضایی به سازمان‌ها و اداره‌های مرتبط

– حضور در دادگاه‌ها و شوراهای قضایی به نمایندگی دیوان اوقاف در همه امور مرتبط

با کار اوقاف

– پیگیری اجرای احکام و قوانین دادگاه‌ها در خصوص شکایت‌های دیوان اوقاف و نیز

پیگیری و دقت در پیشامدهای خاص دیوان و اظهار نظر قضایی در باب وثیقه‌ها و

قرارداد و پیمانکاری‌ها و تعهداتی که دیوان اوقاف سنی ملزم به انجام آن‌هاست.

– تأیید و حفظ اسناد و وثیقه‌های قانونی (قضایی) در حالی که ادارات و کارکنان دارای

شرایط علمی خاص، وظیفه اجرای فعالیت‌های مختلف در بخش‌های مختلف آن

را برعهده گرفته‌اند.

بخش‌ها و شاخه دایره قانونی (سازمان قضایی)

– بخش مشاوره قضایی و قراردادها

– بخش تأیید

– بخش شکایت‌های بغداد

– بخش اجرایی

– بخش امور اداری

– شعبه و تصمیمات محرمانه دبیرخانه

۴-۳-۲-۵- دایره اداری و مالی

اهداف این دایره عبارت‌اند از:

۱. تنظیم و تأمین و پیشرفت نیازهای کار در سازمان های اوقاف و مدیریت های اوقاف در استان ها- تهیه و تنظیم مبنای دیوان اوقاف و تأیید آن
۲. تهیه کارنمای برآوردی اوقاف و خرج اموال و پیگیری و نظارت کارهای مالی و حسابرسی سازمان های دیوان، و مدیریت های اوقاف در استان ها
۳. مدیریت امور خاص کارمندان و اعطای خدمات اداری به آن ها
۴. اشراف (نظارت) بر اداره امور مدیریت های اوقاف در استان ها
۵. برنامه ریزی و اجرای دوره های آزمایشی و پیشرفتی برای گروه هایی که به نمایندگی دیوان ارسال می شوند.
۶. تهیه و سیاست گذاری برنامه های خاص فعالیت های دیوان اوقاف

بخش ها و شاکله دایره اداری عبارتند از:

- بخش مدیریت نیروی انسانی
- بخش مدیریت کل
- بخش خدمات اداری و پست بین اداره ها
- بخش حسابداری
- بخش اموال در حال گردش
- بخش تمرین و پیشرفت
- بخش مدیریت پروژه ام القری
- شعبه دبیرخانه

۴-۳-۲-۶- دایره آینده نگری

یکی از دوایر دیوان است که از جمله وظایف آن موارد زیر می باشند:

۱. برنامه ریزی کارها و فعالیت های بخش های مختلف از طریق مشارکت دادن کارمندا در دوره هایی که در داخل کشور و خارج آن برگزار می شود البته با هماهنگی با بخش آموزش و پیشرفت
۲. ارتباط با مدیریت ها و همچنین پیشنهادها از طریق پست الکترونیکی
۳. جمع آوری کارهای بخش های مختلف و به دست آوردن آمار و ارقام و ذخیره نمودن

آن‌ها در رایانه‌ها

۴. اختصاص مقدار اموال مشخص شده و ارسال آن‌ها به سازمان‌های متعلق به اوقاف از طریق بخشنامه‌ها و تبصره‌ها

۵. پیگیری تسویه حساب‌های وام‌ها و امانت‌ها

۶. تحویل دادن هدیه‌های خانواده‌های شهدا از ائمه جماعات و خطبا و پاسداری از مساجد

۷. پاسخگویی اعتراضات گروه نظارت بر امور مالی در مدت زمان محدود

۸. ایجاد گروه‌های متمرکز و مرتبط برای تحت کنترل گرفتن حرکت زائران و به سلامت و امن طی شدن مناسبت‌ها

۹. آموزش نحوه درست استفاده از برق به واسطه گروه‌های دفاع‌کننده (مدافع) غیرنظامی

۱۰. برنامه‌ریزی برای بهبود بخشیدن به حرکت‌های حمل‌ونقل و مهیا نمودن سوخت کافی برای وسایل نقلیه و امداد رسانی به آن‌ها و تهیه لیست خاصی برای وسایلی که عهده‌دار مسیرهای مشخصی می‌شوند به این هدف که بررفت و آمد آن‌ها و کمتر دچار مشکل شدن آن‌ها نظارت شود.

۱۱. تأسیس کارگاه کشاورزی و مهیا نمودن نیروی کاری برای کشاورزی

۱۲. زیادی و توسعه پذیرش غنچه‌های محبت (کودکان) در مهدکودک و توسعه نیروی آموزشی و پیشرفت فعالیت‌ها

۱۳. گسترش بناهای مهد برای پذیرش بیشترین تعداد ممکن از کودکان

۱۴. تنظیم و اجرای دوره‌های تدریسی (آموزشی) و قسمت‌های درسی آموزشی در داخل دیوان

۱۵. تنظیم امور آموزشی در تابستان مختص دانشجویان در داخل دیوان

۱۶. فایل‌بندی پوشه‌ها و تنظیم کامپیوتری آن‌ها از جانب شعبه بانک اطلاعات

۱۷. متمرکز کردن سیستم‌های کامپیوتری و ارتباط تمامی بخش‌ها به یکدیگر برای آمادگی کنترل الکترونیکی

۱۸. تهیه نرم‌افزارهایی برای حفظ سیستم‌ها از ویروس‌ها

۴-۳-۲-۷- اداره امور مهندسی

مسئولیت‌های مهم بر عهده اداره امور مهندسی، از قرار آماده نمودن امکان خاص و تهیه برنامه‌های اجرایی و اجرا نمودن پیمانکاری‌هایی است که مربوط به ریاست دیوان اوقاف اهل سنت در سرتاسر سرزمین عراق می‌باشد و به‌طور مشخص بنا نمودن و حفاظت از مساجد و همچنین تهیه اثاث و آنچه مایحتاج آن‌هاست. این به‌علاوه حفاظت و مراقبت از خانه‌ها و مجتمع‌های مسکونی است که برای کارکنان دیوان و نیز دوایر مرتبط با دیوان می‌باشد و همچنین تکمیل این بناها و رفع نواقص آن‌ها. سازمان مهندسی دیوان اوقاف اهل سنت، دستاوردهای دیگری دارد که دیوان اوقاف به آن افتخار می‌کند و گردآوری تمامی آن‌ها کار دشواری است.

• مهم‌ترین دستاوردهای سازمان امور مهندسی

- پروژه بنای ساختمان ریاست دیوان اوقاف اهل سنت در پایگاه ام القری که پروژه‌ای بزرگ دارای ۵ طبقه می‌باشد که هر طبقه بالغ بر شش هزار مترمربع، و مساحت زیربنای کلی پروژه ۳۰/۰۰۰ مترمربع می‌باشد و اسکلت بندی آن به پایان رسیده است.
- تأسیس بنای کتابخانه آثار خطی که ساختمانی بزرگ دارای چهار طبقه است که بنا، در مراحل تکمیل اسکلت آن می‌باشد.
- ساختمان فرهنگی که ساختمانی ۴ طبقه بزرگ است که اسکلت آن در حال تکمیل است.
- ساخت سالن بزرگ همایش و ... که تعداد ۳۰۰۰ نفر گنجایش دارد.
- ساخت سالن بزرگ دیگری که گنجایش بیش از ۲۰۰۰ نفر را دارد و به پایان رسیده است.
- ساخت مهمان‌خانه (مهمانسرا) که ساختمانی است دارای سه طبقه در حد امکانات ۵ ستاره ساخته می‌شود که اساساً این بنا برای مهمان‌های دیوان ساخته شده است.
- ایجاد مخزن‌های بزرگ برای حفظ و نگهداری مواد (خوراکی و ...) که دیوان آن‌ها

را بین خانواده‌های آبرودار ایتام و زنان سرپرست خانوار پخش می‌کند.
– و کارهای زیادی نیز صورت گرفته که پایگاه ام القری از لحاظ فضای سبز و آبکاری (آب‌نما) و فواره‌ها به بهترین نحو باشد به طوری که این پایگاه از زیباترین مکان‌ها در بغداد شده است.

– ایجاد تعداد زیادی از آپارتمان‌های مسکونی با کیفیت بالا برای اسکان کارمندان
– بنای دانشگاه امام اعظم که دارای ۶ ساختمان است هر ساختمان مخصوص یک دانشکده و دو ساختمان هم برای خوابگاه و کارهای پایگاه (مکان)
– بنای یک ساختمان و برای بازرسی کل که به اتمام رسیده است.

– بنای یک ساختمان برای سازمان قضایی
– توسعه ساختمان‌های سازمان مهندسی و ساختمان اوقاف بغداد
– آغاز به کار ساخت ساختمان‌های سازمان مهندسی که حدود ۱۰ درصد از کار انجام شده است

– اتمام کار فاضلاب و آسفالت خیابان‌ها و پیاده‌روها

و نیز بسیاری از پروژه‌هایی که در استان‌های مختلف عراق انجام می‌شود نظیر پروژه‌هایی در موصل و بصره و رمادی و دیالی (خوانده می‌شود دیاله) و صلاح‌الدین و فرات اوسط (شامل نجف و کربلا و حله و دیوانیه) و در استان واسط (کوت)
بخش‌ها و ساختار اداره امور مهندسی به شرح زیر است:

– بخش پروژه‌ها

– بخش پژوهش‌ها و تصمیم‌گیری‌ها

– بخش محافظت (مراقبت)

– بخش تجاری و ذخیره (مواد) (انبار)

– بخش مدیریت نیروی انسانی

– بخش حسابداری، اموال در حال گردش (مثل حقوق کارمندان)

– بخش حسابداری روش‌های سرمایه‌گذاری

– بخش روش‌سازی و پیگیری

– بخش نظم پایگاه داده‌ها

– بخش بررسی

– بخش دبیرخانه و امور محرمانه

۴-۳-۲-۸- دایره آموزشی دینی و پژوهش‌های اسلامی

دایره آموزش اسلامی از مؤسسه‌های آموزشی و پرورشی است و مسئولیت خود را در ایجاد نسلی مؤمن، صالح، آگاه و با فرهنگ قرار داده است.

نسلی که حق را حق می‌شناسد و آن را دنبال می‌کند (پیروی می‌کند) و باطل را باطل می‌یابد و از آن دوری می‌کند. نسلی که تمام نیروی خود را صرف پیشرفت و بلندمرتبگی و حیات امت خویش در بین باقی امت‌ها می‌کند.

از اهداف این دایره، پایه‌گذاری نسلی است که به راه و روش و اهداف دین اسلامی متمسک باشد و علم را وسیله ارتقای این جوانان و رسیدن به رضای خداوند تعالی قرار داده است. تا اساس و سد امت اسلام در رهبری و ساخت آینده‌ای روشن و الهام گرفته از آیه مبارکه (و جعلناکم امه وسطاً) و به‌دوراز افراط و تفریط باشد و پیرو راه حضرت رسول اکرم (ص) و راه خاندان و اصحاب مکرم ایشان باشند.

همانا که حیات امت اسلامی و والایی و پیشرفت آن مرهون پیروزی مریبان مقبول و پیروز و مریبان فاضل و مبلغان آگاه می‌باشد که اهمیت و حجم مسئولیتی که در قبال تربیت نسل‌های مختلف ایمانی دارند بر عهده ایشان است تربیت نسل جدیدتر اخلاق حسنه و عقیده اسلامی سالم و دین پایدار و شرع مقدس به‌دوراز افراط و تفریط است.

در نتیجه کار آموزش و وظیفه تدریس از اشرف کارهاست و از بزرگ‌ترین وظایف. چراکه وظیفه انبیا و مرسلین است و رسالتی عظیم است و وسیله کسب روزی یا امرار معاش نمی‌باشد. بنابراین کسی که مشغول به این امر شریف است به ناچار باید آگاهی و ادراک عظمت این رسالت را داشته باشد. رسالتی که منزلتی والا و ارزشمند دارد و واجب است بر این اشخاص که آشنا شوند بر اموری که کمک آن‌ها باشد بر ادای این رسالت بزرگ.

این سازمان در ضمن تشکیلات وزارت اوقاف و شئون دینی در سال ۱۹۹۱ میلادی تأسیس شد.

فعالیت آن، دارای منشی تربیتی اسلامی است که در سیستمی آموزشی همزمان با مراحل متوسط و دبیرستان می باشد و پس از آن دانش آموزان در دانشکده های مخصوص و متخصص در این مجال ادامه تحصیل دهند.

این دایره بر ۱۵۱ دبیرستان نظارت دارد که این مراکز آموزشی در استان های (بغداد، الالبار، صلاح الدین، نینوی، دیالی، کرکوک و بعضی از استان های جنوبی) قرار دارند. به طوری که تعداد دانش آموختگان در این سال (۲۰۰۸، ۲۰۰۹ میلادی) به عدد ۸۶۹۵ نفر رسید و تعداد فارغ التحصیلان این سال تحصیلی (۲۰۰۷، ۲۰۰۸ میلادی) به ۲۸۹ نفر (پسر) و ۱۵۳ نفر (دختر) رسید و همچنین نظارت بر تعدادی از کتابخانه هایی دارد که در استان های بغداد و نینوی و صلاح الدین و باقی استان های عراق در مرکز و جنوب می باشند.

بخش ها و ساختار دایره آموزش دینی عبارتند از:

- بخش مدرسه های دینی
- بخش تحقیقات و پژوهش های روش ها (راهکارها)
- بخش آزمون ها
- بخش کتابخانه ها
- بخش برنامه ریزی و پیگیری
- بخش مدیریت نیروی انسانی
- بخش حسابداری
- بخش مدیریت کل
- شعبه بررسی
- شعبه دبیرخانه
- شعبه تبلیغات
- شعبه شکایات مردم

۴-۳-۲-۹- دایره مؤسسه های دینی و خیریه

مؤسسه های اسلامی و خیریه کار رسیدگی به مساجد و پیگیری امور متولیان مساجد

و کمک‌های مادی و معنوی و علمی به آن‌ها و تشویق آن‌ها به سمت قیام به امور مساجد را بر عهده دارد.

این امر مهم به این دلیل است که صورت نورانی اسلام و چهره نوری بخش مسلمانان در سرزمین محبوب عراق آشکار شود. پس اوقاف (وقف کردن)، راهی است که ضمانت بهشت را به همراه دارد و صدقه به معنای گسترده آن راهی است برای آبادانی زمین و خوشبختی انسان و مهربانی بر تمامی آفریده‌ها و مسجد رکن اساسی تمامی آن‌ها است پس رسالتش بزرگ و با عظمت و وظیفه‌اش بسیار مهم است.

اهداف این بخش عبارت‌اند از:

۱. آگاهی به مبادی دین توحیدی و راستین اسلام و نشر فرهنگ آن
۲. تنظیم و مدیریت امور مؤسسه‌های اسلامی و خیریه‌ای که در مساجد و مراقد می‌باشند
۳. مدیریت کارکنان در مؤسسات اسلامی و آماده و مهیا نمودن نیروهای مختلف دین‌دار برای ادای وظیفه‌های دینی در مجلس علمی
۴. پیشنهاد تأسیس مساجد جدید و توسعه مساجد موجود
۵. تعیین برنامه کلی در دریافت وجوهات زکات و خرج آن‌ها در راه‌های شرعی و قرار دادن روش‌هایی برای اجرایی کردن آن به نحوی که منفعت عام را شامل شود بنا بر احکام شرعی و اهداف عامه آن

بخش‌ها و ساختار دایره مؤسسات عبارت‌اند از:

- بخش مساجد
- بخش ارشاد دینی
- بخش بازرسی
- بخش مدیریت نیروی انسانی
- بخش حسابداری
- بخش مدیریت
- بخش بررسی

– شعبه دبیرخانه

– حسابداری و معلومات شعبه

۴-۳-۲-۱۰- دایره برنامه ریزی و پیگیری

بخش‌ها و ساختار دایره برنامه ریزی و پیگیری به شرح زیر است:

– بخش برنامه ریزی

– بخش امور اداری

– بخش آمار

– بخش ارزشیابی (ارزش گذاری) اجرایی و پیشرفت اداری

– شعبه دبیرخانه

۴-۳-۲-۱۱- دایره ضریح‌ها و مقام‌ها و مرقد‌های سنی

بخش‌ها و ساختار دایره ضریح‌ها عبارت‌اند از:

– بخش امور ضریح‌ها و مراقب

– بخش امور مقام‌ها و عتبات

– بخش امور اداری

– بخش بازرسی

– بخش بررسی

– شعبه دبیرخانه

۴-۳-۳- دایره تحقیقات و پژوهش‌ها

این مرکز، مانند یک قلعه محکم فرهنگی است در دیوان اوقاف اهل سنت و از اهداف آن می‌باشد:

۱. احیای نسخه‌های خطی که متعلق به دیوان است و شروع کار تحقیقاتی بر آن‌ها

۲. چاپ کردن کتاب‌ها و مطبوعات دینی و فقهی

۳. نظر دادن درباره تألیفات دینی که بر دیوان عرضه می‌شوند

بخش‌ها و ساختار دایره تحقیقات به شرح زیر است:

- بخش تحقیقات
- بخش کتابخانه‌ها
- بخش رایانه و اینترنت
- بخش امور اداری
- شعبه دبیرخانه
- شعبه تبلیغات و همکاری با دیگران (ارتباطات)
- شعبه نمایشگاه‌ها و انبار

۴-۳-۳-۱- دایره صندوق زکات و صدقات

- از مهم‌ترین اموری که این صندوق بر تحقق آن‌ها اهمیت می‌دهد عبارت‌اند از:
۱. بیدار نمودن درک و آگاهی پرداخت زکات در اذهان مردم و تشویق مردم بر ادای حق فقرا که در بین اموال متمولان است.
  ۲. پناه دادن و رسیدگی به امور خانواده‌های آبروداری که در تنگنای معیشتی به سر می‌برند مانند زنان سرپرست خانوار و یتیمان و فقیران و دیگر خانواده‌هایی که در اثر جنگ‌ها و اشغال کشور ضرر مالی دیده‌اند.
  ۳. فعالیت برای ایجاد پروژه‌هایی کاری باهدف بهبود وضع خانواده‌های آبرودار و تبدیل آن‌ها از مصرف‌کنندگان صرف به تولیدکنندگان مفید و آسان نمودن خرید محصولات برای آن‌ها
  ۴. بالا بردن سطح علمی در کشور از طریق پشتیبانی و حمایت طلبه علم و کمک نمودن به قدر امکان به آن‌ها با ایجاد فرصت‌های آموزشی مناسب برای آن‌ها و مهیا نمودن مایحتاج مادی آن‌ها
  ۵. کار و فعالیت برای پیشرفت پروژه سرپرستی ایتم
  ۶. حمایت گروه‌ها و مؤسسه‌های خیریه و کمک‌رسانی اهلی (غیردولتی) که در مجال احیای زندگی اجتماعی فعالیت می‌کنند.

بخش‌ها و ساختار دایره صندوق زکات عبارت‌اند از:

- مجلس مدیریت صندوق زکات و صدقات
- بخش زکات و صدقات و هدیه‌ها و کمک‌های داوطلبانه
- بخش امور اداری و مالی
- بخش امور فعالیت‌های زکات و صدقات در استان‌ها
- بخش تبلیغات
- شعبه دبیرخانه
- بخش برنامه‌ریزی و پیگیری
- شعبه مشاوره‌های شرعی
- بخش بررسی

۳-۳-۲-۴- دایره جشن‌های دینی و ولادت پیامبر

- بخش‌ها و ساختار دایره جشن‌های دینی عبارت‌اند از:
- بخش فعالیت‌ها و مناسبت‌ها
- بخش مراسم
- بخش تبلیغات و ارتباطات
- بخش کانال ماهواره‌ای (فضایی) دیوان
- بخش امور اداری و مالی
- شعبه دبیرخانه
- بخش بررسی
- شعبه برنامه‌ریزی و پیگیری

۳-۳-۳-۴- مرکز قرآن کریم (مرکز عراقی)

- بخش‌ها و ساختار مرکز به شرح زیر است:
- بخش قرآن کریم و علوم آن
- بخش مؤسسه‌ها
- بخش امور اداری

– بخش تقویم و آزمون ها

– شعبه دبیرخانه

– بخش برنامه ریزی و پیگیری

۴-۳-۳-۴- دانشکده جامع امام اعظم

دانشکده در راستای اجرای وظایف خود تحت قانون شماره ۱۹ سال ۱۹۹۷ میلادی و تصحیح اول آن (شماره ۲۹) در سال ۱۹۹۹ میلادی و قانون شماره ۳۹ سال ۲۰۰۸ میلادی و بخش نامه شماره ۱ سال ۲۰۰۱ میلادی که طی دو مرحله صادر شده است به فعالیت خود ادامه می دهد و نیز وظایف مشخص شده برای مجلس دانشکده (ماده ۵ قانون شماره ۱۹ سال ۱۹۹۷ میلادی) که تحت حکم شماره ۹۵ سال ۱۹۹۵ میلادی صادر شده است، همچنین افتتاح بخش های علمی و اداری بنا بر مناسبت قانونی مجلس دانشکده و بنا بر نیازها و ضرورت هایی خواهد بود که انجام آن ها طبق آموزش های تعیین شده از ریاست دیوان صورت می گیرد و این مطالب در روزنامه عراقی وقایع چاپ می شود.

۴-۳-۳-۵- هیئت مدیریت و سرمایه گذاری اموال اوقاف اهل سنت

این هیئت قانون شماره ۶۴ سال ۱۹۶۶ میلادی که تصحیح شده است و نیز تصحیح هشتم در قانون شماره ۴۰ سال ۱۹۹۹ میلادی و قانون هیئت با شماره ۱۸ به سال ۱۹۹۳ و بخشنامه های اجرایی شماره ۲ و شماره ۳ را اجرا می کند و نیز ترتیب مزایده ها و مناقصه های خاص با شماره ۴۵ به سال ۱۹۹۹ میلادی که تصحیح شده است و ترتیب متولیان به شماره ۴۶ سال ۱۹۷۰ میلادی و بخشنامه های شماره ۱ سال ۱۹۹۹ میلادی را اجرا می کند و اجرای کارها و امور بنا بر آخرین تصحیحات اعمال شده بر قوانین می باشد و آموزش هایی بنا بر مقتضیات کارها که در روزنامه عراقی الوقایع نیز چاپ می شود.

اهداف این هیئت عبارت اند از:

۱. مدیریت اموال اوقاف بنا بر احکام شرعی و شرط های وقف کنندگان برای ضمانت

نگه داری آن اموال برحسب راه و روش های مدیریت نو و پیشرفته

۲. توجه و اهمیت به اجرا شدن شرط های وقف کنندگان آن گونه که سالم ماندن اموال

- موقوفه را بنا بر احکام شرعی ضمانت کند
۳. استفاده (سرمایه‌گذاری) از اموال اوقاف به گونه‌ای که ضامن تکثیر آن‌ها باشد و منفعت اقتصادی را شامل شود.
۴. نظارت بر اموال موقوفه ضبط شده و تصرف در آن‌ها طبق قانون
۵. انجام وظایف مجلس اوقاف در هر آنچه به مدیریت اموال موقوفه مربوط شود و نیز بهره‌برداری از آن‌ها در موارد اذن داده شده اوقاف به استثنای موقوفات ملحق شده که متولیان آن‌ها را اداره می‌کنند.
۶. تهیه برآورد هیئت و کسب موافقت بر آن و صرف اموال آن بنا بر تفصیل ذکر شده در آن (حمایت مالی درونی)
۷. تهیه ترتیب هیئت و کسب موافقت و مدیریت امور کارکنان در آن

۴-۳-۳-۶- دفتر رئیس دیوان

بخش‌های زیر مرتبط به رئیس دیوان است:

- بخش قراردادهای دولتی
- بخش امور همشهریان (مردم)
- بخش صداوسیما قرآن کریم (بخش قرآن کریم)
- بخش اعتدال و میانه‌روی
- بخش بررسی و نظارت (مراقبت) داخلی
- هیئت علمی مشاوره
- مجلس علمی

۴-۳-۴- دیوان وقف مسیحی و دیگر ادیان

۴-۳-۴-۱- مقدمه

دیوان وقف مسیحی و دیگر ادیان در سال ۲۰۰۳ ایجاد گردید. این دیوان یک دیوان مستقل دولتی است و وابسته به هیچ وزارتخانه‌ای نیست، اما زیر نظر نخست‌وزیری فعالیت می‌کند. بودجه اختصاص داده شده به دیوان برای ۲ کار تخصیص داده شده است. اولی برای تأمین مخارج خود دیوان از قبیل ساخت و ساز و مبلمان کردن دیوان و

مخارج نوسازی و از این قبیل اقدامات است و دیگری از جهت سرمایه‌گذاری در بخش‌های مذهبی و فرقه‌ای که معمولاً صرف ارائه خدمات و نگهداری از اماکن دینی می‌شود (۷۲).

دیوان وقف مسیحی و دیگر ادیان به ادیان سه‌گانه مسیحیت، ایزدی‌ها و مندائیان تقسیم می‌شود و از هر یک از این شاخه‌ها یکی از رؤسای طایفه در دیوان فعالیت می‌کند. اهداف دیوان: تشویق و کمک جامعه در ایجاد و ساخت مدارس، یتیم‌خانه‌ها و بیمارستان‌ها.

این دیوان در سال ۲۰۰۳ و پس از الغاشدن وزارت اوقاف به وجود آمد.

شکل ۴-۵: سایت دیوان وقف مسیحی و دیگر ادیان

مجله‌ای توسط دیوان منتشر می‌شود که یک مجله فرهنگی است و امور مربوط به هر سه دین در آن منتشر می‌شود.

نقش دیوان در ۲ واژه خلاصه می‌شود: (حامی و ضامن) و همچنین دیوان متولی موقوفات مرتبط با ادیان غیرمسلمان است (۷۲).

۴-۳-۲- ریاست دیوان

این بخش رأس هرم دیوان وقف است و مدیریت تمامی فعالیت‌های دیوان را تحت

نظر دارد. همچنین این بخش به دنبال ایجاد پل‌های ارتباطی با دیگر بخش‌های دولتی و دیپارتمان‌های فعال در عراق برای احیاء و بازسازی اماکن مذهبی و عبادتگاه‌ها است. این قسمت از بخش‌های زیرتشکیل شده است:

- رئیس دیوان
- دفتر ریاست دیوان: (مدیر دفتر+ منشی)
- مدیروقف مسیحی
- مدیروقف ایزدی
- مدیربخش مندائی
- مرکز حمایت از دیوان و عبادتگاه‌ها
- بخش روابط و رسانه‌ها
- گروه حسابرسی و کنترل داخلی

تمامی بخش‌های دیوان به صورت مستقیم به ریاست متصل‌اند و گزارش‌های خود را تقدیم ریاست می‌کنند(۷۳).

۴-۳-۴- بخش‌های دیوان

- بخش‌های دیوان شامل موارد زیر می‌باشد:
- بخش امور اداری و خدمات
  - بخش منابع انسانی
  - بخش امور مالی و حسابرسی
  - بخش سرمایه‌گذاری
  - بخش طرح‌های مهندسی
  - بخش فناوری اطلاعات
  - بخش اجرایی پروژه‌ها
  - بخش روابط عمومی
  - بخش امور انسانی
  - بخش قراردادهای حکومتی

– بخش برنامه‌ریزی و توسعه

– بخش حفاظت و نگهداری (۷۴)

۴-۳-۴- بخش برنامه‌ریزی و توسعه

این بخش یکی از بخش‌های دیوان است که در سال ۲۰۱۰ میلادی ایجاد گردید.

فعالیت‌های بخش برنامه‌ریزی و توسعه از سال ۲۰۱۰:

– آماده‌سازی برنامه‌های سرمایه‌گذاری مناسب برای دیوان و ارائه فرم‌های تأییدشده

توسط وزارت برنامه‌ریزی

– آماده‌سازی طرح توسعه ملی مربوط به دیوان برای سال‌های ۲۰۱۳ تا ۲۰۱۷

– فعالیت در حوزه کمیته‌های حل مشکل

– تهیه و آماده‌سازی آمارها و گزارش‌های املاک، مناقصات و قراردادهای حکومتی

دیوان

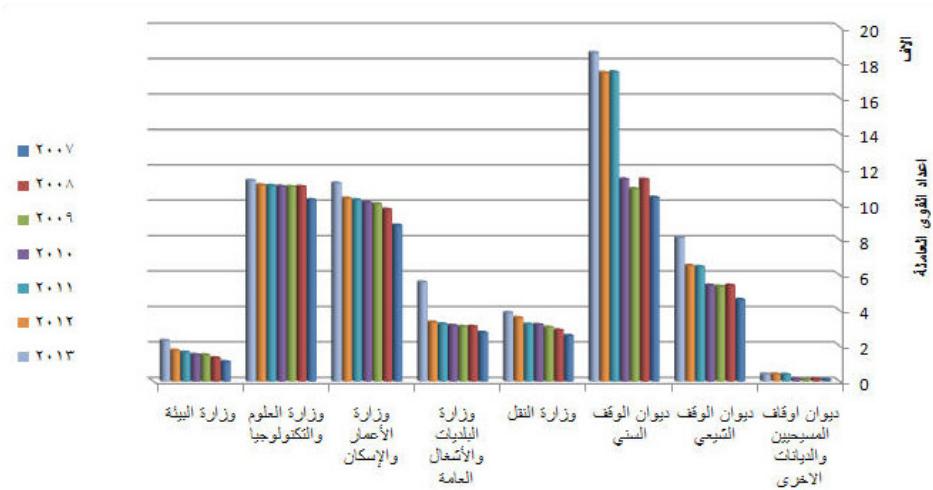
– تهیه ساختار سازمانی پیشنهادی سازگار با قوانین دیوان برای ایجاد اصلاحات در

دیوان

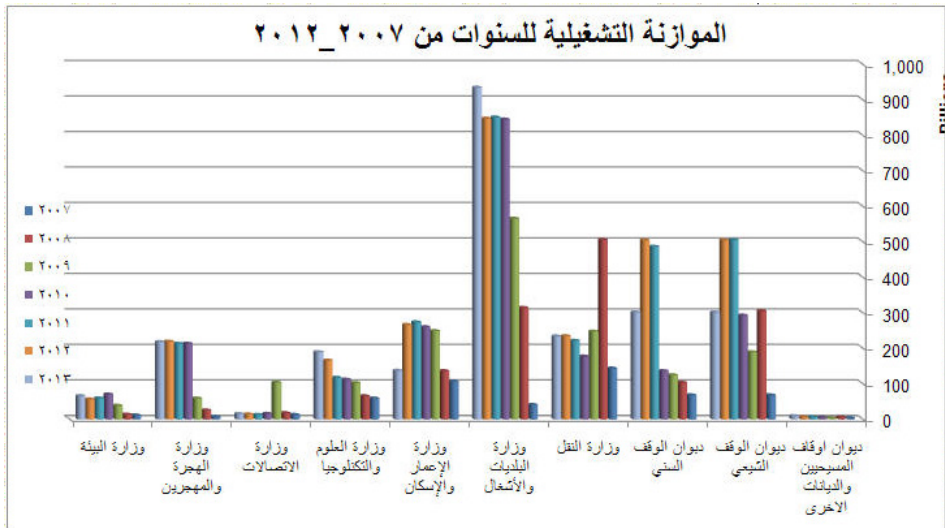
– برگزاری کلاس‌ها و دوره‌های آموزشی برای کارکنان دیوان در جهت بهبود کاربری آن‌ها

در نمودارهای زیر آمار نیروی انسانی و بودجه دیوان‌های اوقاف و مقایسه آن‌ها با چند

وزارتخانه آورده شده است (۷۶).

شکل ۴-۶: تعداد منابع انسانی دیوان‌ها و وزارتخانه‌ها در سال‌های ۲۰۰۷ تا ۲۰۱۳

شکل ۴-۷: بودجه اختصاص داده شده به دیوان‌ها و وزارتخانه‌ها در سال‌های ۲۰۰۷ تا ۲۰۱۳

بخش برنامه ریزی و توسعه به دنبال ایجاد شعباتی برای دیوان وقف مسیحی و دیگر ادیان در شهرهای مختلف عراق است تا بتواند گستره عملیاتی خود را توسعه و ارائه

خدمات را بهبود بخشد.

این طرح شامل ایجاد مراکزی در:

مرکز بغداد، قره قوش، منطقه رصافه بغداد، سنجار، صائبه، بعشيقه، شیخان، کرکوک، منطقه کردستان و موصل است.

دیوان همچنین به دنبال افزایش نیروی انسانی خود و رسیدن به حداقل های مناسبی در این زمینه است.

همچنین طرح ایجاد نهادهای آموزشی، بهداشتی و مراقبتی در کنار حفظ و نگهداری عبادتگاهها در مرحله بررسی و برنامه ریزی هستند.

همچنین برنامه هایی برای تشکیل یک شورای عالی در دیوان برای بررسی امور قومی و قبیله ای و تأمین امنیت و رسیدگی به امور آن ها مورد بررسی اند.

دیوان به دنبال افزایش تمرکز خود در راستای موارد زیر است:

– حفظ و نگهداری از کلیساها و معابد و ارتقای آنان از نظر باستان شناسی به عنوان یک مرجع فرهنگی و مذهبی در جنوب، مرکز، شمال و منطقه کردستان عراق
– ترمیم و بازسازی کلیساها و عبادتگاه های مربوط به هر سه دین از جمله (مسیحیان، ایزدی ها و مندائیان)

– توسعه ساختاری و سازمانی دیوان

– ارائه خدمات به یتیم خانه ها، زنان سرپرست خانوار، معلولان و افراد با نیازهای خاص و خدمت به همه ادیان

– خرید زمین و املاک و مستغلات برای ساخت اماکن مذهبی، مدارس دولتی و کلینیک های پزشکی برای خدمت به تمامی ادیان

– بررسی طرح های پیشنهادی در جهت اجرای پروژه های سرمایه گذاری جدید و سودآور برای مسیحیان، ایزدی ها و مندائیان

– مذاکره برای دریافت بودجه ۱۵۰ میلیارد دیناری (۴۲۵ میلیارد تومان) برای سال های

۲۰۱۴ تا ۲۰۱۷ (بودجه سال ۲۰۱۲ دیوان ۱۰ میلیارد دینار (۲۸/۵ میلیارد تومان) بوده

است (۷۶).

۴-۳-۴-۵- پروژه‌های بخش تعمیر و نگهداری در سال ۲۰۱۲-۲۰۱۳

در سال ۲۰۱۳. ۲۰۱۲ پروژه‌های بسیاری برای نوسازی و بازسازی کلیساها و معابد و دیگر اماکن مذهبی اجرا شدند. هزینه پروژه‌های بازسازی و تعمیرات انجام شده در سال ۲۰۱۲ به ۱۸۴/۵۴۴/۰۰۰ دینار عراقی (۵۲۳ میلیون تومان) رسید. پروژه‌های اصلی انجام شده شامل ۴ پروژه است که در جدول زیر آورده شده است (۷۵).

جدول ۴-۱: پروژه‌های انجام شده دیوان وقف مسیحی در سال ۲۰۱۲

نام پروژه	منطقه	هزینه پروژه
بازسازی کلیسای سیده النجات	الکراده	۳۹/۸۸۵/۰۰۰ دینار عراقی (۱۱۳ میلیون تومان)
بازسازی ساختمان دیوان	الدیوان	۷۱/۹۳۶/۰۰۰ دینار عراقی (۲۰۴ میلیون تومان)
بازسازی صومعه رهبانیه	خیابان فلسطین	۹/۸۵۶/۰۰۰ دینار عراقی (۲۸ میلیون تومان)
بازسازی کلیسای معراج	حی الامین	۴۹/۸۱۰/۰۰۰ دینار عراقی (۱۴۱ میلیون تومان)

همچنین هزینه پروژه‌های انجام شده در ۵ ماهه اول ۲۰۱۳ به ۱۳۶/۴۵۰/۰۰۰ دینار عراقی (۳۸۶ میلیون تومان) می‌رسید. همچنین پروژه‌هایی که برای ۳ ماهه بعدی ۲۰۱۳ پیش‌بینی شده‌اند نیز در جدولی گزارش شده‌اند. این پروژه‌ها نیز در جهت بازسازی معابد و عبادتگاه‌ها هستند که مهم‌ترین آن‌ها در جدول (۴-۲) آورده شده است.

مبلغ تخمینی کل پروژه‌ها در ۳ ماه (ماه‌های ۵، ۶، ۷ سال ۲۰۱۳) که توسط بخش تعمیرات و نگهداری دیوان وقف مسیحی و دیگر ادیان هزینه خواهد شد، ۱۶۲/۷۰۰/۰۰۰ دینار عراقی (۴۶۰ میلیون تومان) است (۷۵).

۴-۳-۴-۶- پروژه‌های انجام شده برای مسیحیان قبطی

۱. ساخت کلیسای مریم مقدس
۲. ساخت ساختمان خدمات

۳. مرمت و بازسازی گورستان ارتدکس در ابوغریب

جدول ۴-۲: پروژه‌های انجام شده دیوان وقف مسیحی در سال ۲۰۱۳

نام پروژه	منطقه	هزینه پروژه (قراردادهای بسته شده)
تعمیر و نگهداری صومعه سنابل	الزعفرانیه	۱۶/۱۳۵/۰۰۰ دینار عراقی (۴۶ میلیون تومان)
بازسازی بوم معلق کلیسای پروتستان	الکراده	۹/۹۰۰/۰۰۰ دینار عراقی (۲۸ میلیون تومان)
بازسازی بنای کلیسای پروتستان	الکراده	۱۸/۳۰۰/۰۰۰ دینار عراقی (۵۲ میلیون تومان)
تعمیرات تأسیساتی عبادتگاه منداییان	القادسیه	۱۳/۵۱۵/۰۰۰ دینار عراقی (۳۸/۵ میلیون تومان)
تعمیر و نگهداری از زمین غسل تعمید	القادسیه	قرارداد بسته نشده
بازسازی عبادتگاه مندایی صائبه	القادسیه	۴۹/۶۱۵/۰۰۰ دینار عراقی (۱۴۰/۵ میلیون تومان)
تعمیرات مؤسسه خیریه الکراده	الکراده	۶/۰۰۰/۰۰۰ دینار عراقی (۱۷ میلیون تومان)
بازسازی کلیسای قدیمی شرقی	بغداد	۱۴/۰۰۰/۰۰۰ دینار عراقی (۳۹/۵ میلیون تومان)

۴. سیستم آب شیرین کن برای مصارف شرب

۵. نصب سیستم‌های تبدیل در کلیساها

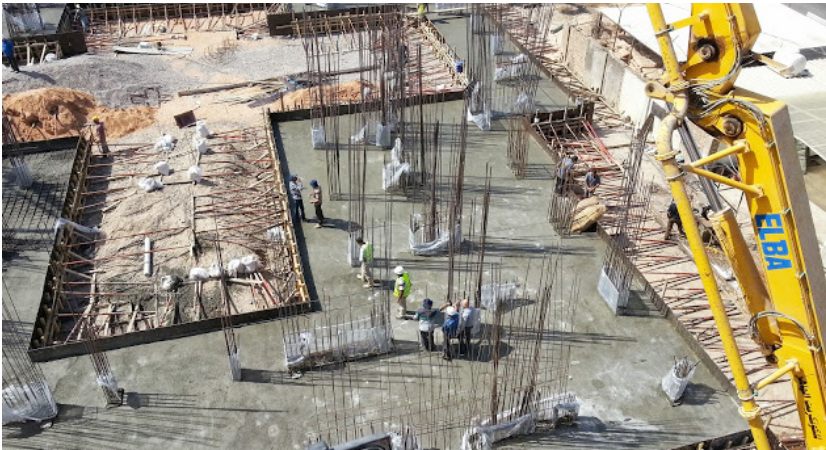
۶. تجهیز ساختمان کلیسا به آسانسور

۷. خرید زمین

۸. تجهیز عبادتگاه‌ها به دوربین مدار بسته (۷۷)

شکل ۴-۸: پروژه‌های ساخت کلیسا برای مسیحیان قبطی

شکل ۴-۹: پروژه‌های انجام شده برای مسیحیان آشوری

شکل ۴-۱۰: تکمیل وسایل ساختمان‌های اوقاف مسیحی

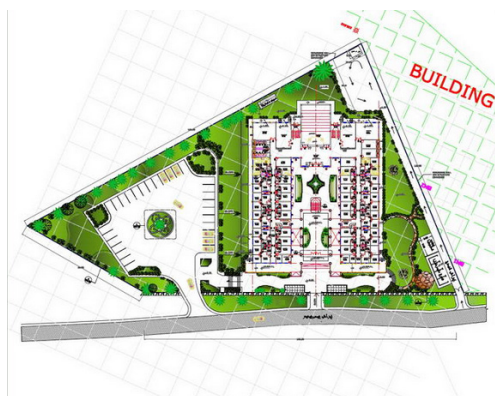
مجموع کل هزینه پروژه‌های انجام شده برای مسیحیان قبطی در سال ۲۰۱۵، ۴۰۰/۱۹۱/۵ دلار (۱۸ میلیارد تومان) می‌باشد که این مقدار بین پروژه‌های یادشده تقسیم شده است (۷۷).

۴-۳-۷- پروژه ساخت مهمان‌خانه نقوش

این پروژه با تخمین هزینه‌ای بالغ بر ۵۳۳/۵۳۳/۴۹۲/۶ دینار عراقی (۱۸/۵ میلیارد تومان) آغاز به کار کرد. در سال ۲۰۱۴ به علت اعلام وضعیت جنگی عملیات ساخت این مهمان‌خانه متوقف شد. تا آن تاریخ ۵۲٪ از پروژه پیش رفته بود (۷۸).

شکل ۴-۱۱: پروژه ساخت مهمان‌خانه نقوش

شکل ۴-۱۲: پروژه ساخت مهمان خانه نقوش

۴-۳-۴-۸- پروژه ساخت کلیسای آشوری جرج سنت

این پروژه در زمینی به مساحت ۱۷۰۰ مترمربع ایجاد شده است. هزینه این پروژه ۱/۹۳۲/۱۹۹/۰۰۰ دینار عراقی (۵/۵ میلیارد تومان) می باشد (۷۹).

شکل ۴-۱۳: پروژه ساخت کلیسای آشوری جرج سنت

۴-۳-۴-۹- پروژه ساخت عبادتگاه کلدانی در بابل

این پروژه در زمینی به مساحت ۱۵۰۰۰ مترمربع و با تخمین هزینه ای بالغ بر ۱۲/۹۳۶/۴۵۵/۰۰۰ دینار عراقی (۳۶/۵ میلیارد تومان) شروع به ساخت کرد. تا سومین ماه سال ۲۰۱۵ تنها ۶۳٪ از این پروژه پیشرفت کرده بود (۸۰).

شکل ۴-۱۴: پروژه ساخت عبادتگاه کلدانی در بابل

۴-۳-۵- ستاد بازسازی عتبات عالیات ایران

۴-۳-۵-۱- مقدمه

عتبات عالیات عراق در طول یک قرن گذشته نه تنها مطابق زمان توسعه نیافتند بلکه بر اثر سیاست‌های سوء در حال تخریب بودند. با سقوط رژیم بعثی و امکان حضور عاشقان و مشتاقان زیارت اهل بیت علیهم السلام، به همت جمعی از دوستداران اهل بیت علیهم السلام و متخصصان و معتمدان و خیرین، با استفاده از رهنمودهای مقام معظم رهبری، ستاد بازسازی عتبات عالیات و پشتیبانی عراق در سال ۱۳۸۲ تشکیل گردید (۳۸).

کلیات: نوع فعالیت ستاد، غیردولتی، داوطلبانه و غیرانتفاعی است و حوزه فعالیت آن بین‌المللی و مدت فعالیت، از تاریخ تأسیس نامحدود است. مرکز اصلی آن در تهران می‌باشد.

موضوع فعالیت ستاد، بازسازی عتبات عالیات و اماکن مذهبی عراق و دیگر کشورها و انجام خدمات علمی، فرهنگی، آموزشی، بهداشتی، عمرانی و فعالیت‌های انسان دوستانه می‌باشد.

منابع مالی و دارایی‌های ستاد از طریق قبول کمک‌های مالی داوطلبانه از سازمان‌های دولتی و غیردولتی و سایر اشخاص خیر و عاشقان بازسازی حرم‌های مطهر تأمین می‌شود (۳۸).

شکل ۴-۱۵: سایت ستاد بازسازی عتبات عالیات ایران

۴-۳-۵-۲- اهداف

ستاد در طول فعالیت خود اهداف زیر را دنبال می‌کند:

- ۱- بازسازی و توسعه حرم‌های مطهرائمه معصومین علیهم السلام و رسیدگی به اماکن مذهبی در کشور عراق و دیگر کشورها
- ۲- انجام فعالیت‌های انساندوستانه به مردم عراق و دیگر کشورها در صورت نیاز و وجود منابع مالی با اولویت کشورهای اسلامی

• روش‌ها و وظایف

ستاد برای نیل به اهداف خود از روش‌های زیر بهره می‌گیرد:

۱. تشکیل کمیته‌های تخصصی و مطالعاتی و پژوهشی
۲. تشکیل ستادهای فرعی در مراکز استان‌ها و شهرستان‌ها
۳. تشکیل ستادهای فرعی در سایر کشورها
۴. تشکیل واحدهای اجتماعی و اقشاری
۵. ایجاد دفاتر بازسازی در عتبات عالیات عراق

۶. هماهنگی با بیوت آیات عظام و علما در ایران و عراق
۷. هماهنگی با سازمان‌های دولتی و غیردولتی
۸. هماهنگی با دولت و مسئولان اوقاف عراق و متولیان حرم‌های مطهر و سایر نهادهای اجتماعی

• وظایف و سیاست‌های اجرایی ستاد به شرح ذیل می‌باشد:

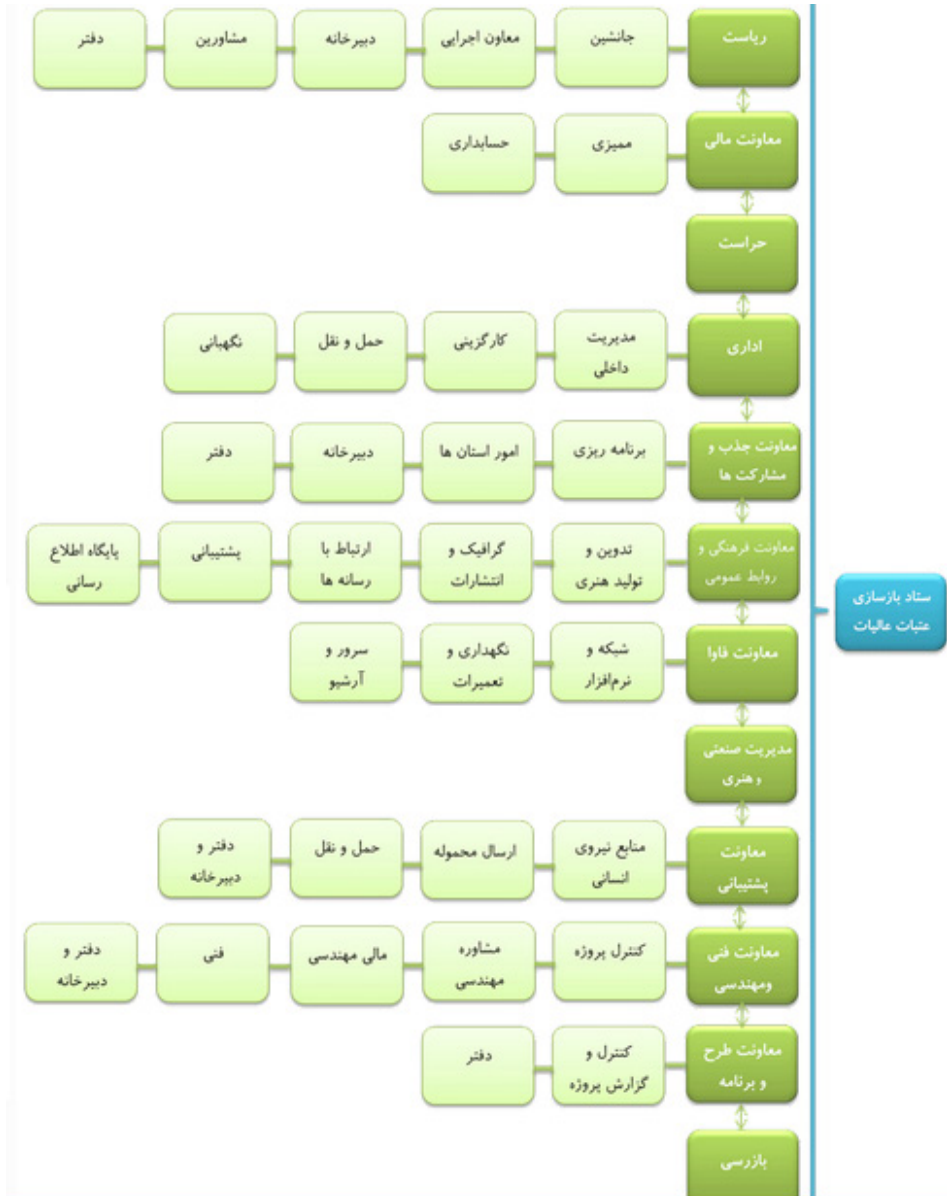
۱. جمع‌آوری آمار و اطلاعات و بررسی نیازمندی‌های فنی مهندسی در کربلا، نجف، کاظمین، سامرا، مسیب و کوفه
۲. اولویت‌بندی پروژه‌های بازسازی عتبات عالیات و طراحی و اجرای پروژه‌های بازسازی بر مبنای برنامه‌ریزی کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت
۳. جمع‌آوری و هدایت نذورات مردمی و هماهنگی اقدامات داوطلبانه خیرین
۴. انجام فعالیت‌های عمرانی، فرهنگی، آموزشی و بهداشتی
۵. ارائه مشاوره‌های فنی و خدماتی به متولیان حرم‌های مطهر و مسئولان عراقی
۶. ارائه خدمات و اجرای طرح‌های مناسب برای رفاه زائرین
۷. انجام سایر فعالیت‌های جمعی مفید و اثربخش و توسعه آن‌ها
۸. استفاده از ظرفیت‌های مردمی و تجهیزات و امکانات متبرعین به صورت رایگان
۹. به‌کارگیری خدمات فنی و کارشناسی متخصصان به صورت داوطلبانه (۳۸)

• ارکان این ستاد عبارت‌اند از:

۱. هیئت مؤسس یا شورای مرکزی
۲. رئیس ستاد
۳. معاونت‌های تخصصی
۴. ستادهای فرعی استانی و شهرستانی
۵. دفاتر ستاد در خارج از کشور
۶. دفاتر بازسازی مستقر در عتبات عالیات
۷. کمیته‌های تخصصی (۳۸)

۳-۵-۳-۴ ساختار سازمانی

شکل ۴-۱۶: ساختار سازمانی ستاد بازرسی عقبات عالیات ایران

۴-۳-۵-۴- ستادهای استانی و شهرستانی

ستاد در راستای انجام وظایف خود و جذب کمک‌های مردمی نسبت به ایجاد ستادهای فرعی در کلیه استان‌ها و اکثر شهرستان‌ها اقدام کرده است که مطابق شرح وظایف و دستورالعمل‌های ابلاغی انجام وظیفه می‌کنند. ستادهای استانی و شهرستانی در صورت توانمندی می‌توانند انجام پروژه‌های مستقل و یا مشارکت در پروژه‌های بزرگ را پیشنهاد و پس از تصویب رئیس ستاد و مطابق طرح‌های ابلاغی اجرا کنند. در کلیه ستادهای استانی و شهرستانی هیئت امنایی متشکل از امام جمعه محترم و مسؤولان و معتمدان محلی برای پشتیبانی و نظارت بر فعالیت‌های آن تشکیل می‌گردد (۳۸).

۴-۳-۵-۵- دفاتر بازسازی حرم‌های مطهر

ستاد بازسازی عتبات عالیات به منظور مطالعات کارشناسی و اجرای پروژه‌های بازسازی و نظارت بر اقدامات عمرانی و خدماتی در هریک از حرم‌های مطهر نجف، کربلا، کاظمین و سامرا دفتر بازسازی ایجاد کرده است. که با هماهنگی متولیان حرم‌های مطهر فعالیت می‌کنند (۳۸).

۴-۳-۵-۶- فعالیت‌ها و طرح‌های ستاد بازسازی عتبات عالیات در نجف اشرف

پروژه‌هایی را که سازمان در نجف اشرف به مرحله اجرا در آورده است به صورت زیر است:

— ساخت حسینیه حیدری در شمال شرقی حرم علوی (به مساحت ۱۲۰۰ مترمربع در ۳ طبقه)

- ساخت مخزن آب و ساخت موتورخانه و لوله‌کشی‌های مربوطه (از مخزن تا حرم و اطراف آن به ظرفیت ۲,۰۰۰ مترمکعب)
- مرمت و نصب گریوگنبد (طوق گنبد علوی با ۸۲۰ قطعه به روش ملقمه کاری)
- نورافشانی اطراف حرم مطهر (۱۳ برج نور هر کدام ۲۴ پروژکتور ارتفاع هر یک ۳۰ متر) و برج نور مسجد سهله
- ساخت رواق ابوطالب
- تعویض سنگ و نمای بیرونی حرم مطهر
- استراحتگاه مسقف زائران (مساحت ۲۴۰۰ مترمربع)
- تعویض سنگ ایوان نجف و سنگ کف و دیوار داخل حرم علوی
- سبک‌سازی، عایق‌بندی و تعمیر بام حرم و رواق‌های متصل به آن
- مقاوم‌سازی و مرمت دیوار بیرونی حرم مطهر
- تأمین سنگ مرمر مسجد بالای سر حضرت علی علیه السلام
- ساخت آشپزخانه جهت پذیرایی از زائران (مضيف امام علی (ع))
- ساخت آشپزخانه و سالن غذاخوری جهت استفاده کارکنان و خدام حرم
- تجهیز کتابخانه حرم مطهر علوی و آموزش دوره‌های مختلف مرمت کتاب
- تأمین ماشین‌آلات ساختمانی مورد نیاز (لودر، بیل مکانیکی، کامیون، تریلر، تراکتور و ...)
- راه‌اندازی کارگاه قالی‌شویی و تعمیر فرش (خرید تجهیزات، حمل و راه‌اندازی)
- ساخت گلخانه (پرورش گل - ابعاد گلخانه ۵۰×۲۱ متر)
- ساخت سقاخانه (۴ سقاخانه)
- ساخت دو مجموعه سرویس بهداشتی در اطراف حرم مطهر (۲۰۰ چشمه)
- تهیه و نصب دوربین‌های امنیتی داخل و خارج حرم مطهر
- ساخت ۸ باب درب طلا
- ساخت و نصب ۵ لوستر در حرم مطهر امیرالمؤمنین (ع)
- مرمت خشته‌های طلای ایوان نجف به روش ملقمه کاری

- اجرای کاشی معرق ورودی های ایوان نجف
- مقاوم سازی دیوار و کف حرم و سنگ کاری کف حرم حضرت مسلم (ع) در کوفه
- طراحی و ساخت ضریح حضرت مسلم (ع) (زیارتگاه ایشان در کوفه واقع شده است)
- تأمین کانکس های ایست و بازرسی
- بیمارستان ۱۲۰ تختخوابی امام علی (ع)
- طرح توسعه حرم مطهر علوی - صحن حضرت زهرا
- اتمام فاز صفر طراحی و توسعه حرم مطهر حضرت علی (ع) و آغاز فاز یک و دو به مساحت ۱۹۸۰۰۰ مترمربع
- تخریب و خاک برداری صحن حضرت فاطمه زهرا (س) با مشارکت تولیت حرم مطهر
- خرید، نصب و راه اندازی وسایل بتن ریزی همراه با ماشین آلات مورد نیاز جهت حمل بتن پروژه صحن حضرت فاطمه زهرا (س) (۳۹)

۴-۳-۵-۷- فعالیت ها و طرح های ستاد بازسازی عتبات عالیات در کربلای معلا

پروژه هایی را که سازمان در کربلای معلا به مرحله اجرا در آورده است به صورت زیر است:

- احداث مجتمع خدماتی سیدالشهدا (ع) در ۶ طبقه با زیربنای ۱۳۴۰۰ مترمربع (که در چهارم شعبان سال ۱۳۹۱ افتتاح و تقدیم حرم مطهر شد)
- بیمارستان ۱۲۰ تختخوابی حضرت زین العابدین (ع) در ۶ طبقه با زیربنای ۱۲۰۰۰ مترمربع (در مرحله تجهیز)
- تعویض سنگ دیواره و کف و آئینه کاری حرم مطهر امام حسین (ع) (طرح یا حسین)
- ساخت ضریح قتلگاه امام حسین (ع)
- پروژه ساخت سیزده درب نقره برای حرم امام حسین (ع)
- تأمین و تعویض سنگ دیوار حرم مطهر حضرت ابوالفضل (ع)
- ساخت و نصب ۷ درب طلا برای حرم امام حسین (ع)
- مشارکت در ساخت ضریح حضرت ابوالفضل العباس (ع)
- ساخت دو درب طلای حرم حضرت ابوالفضل العباس (ع)

- اجرای پروژه نور و تأمین روشنایی بین الحرمین با ساخت و نصب ۲۱ دستگاه برج روشنایی با تاج متحرک و هریک با ۱۶ پروژکتور
  - ساخت سرویس بهداشتی در بین الحرمین با ۷۰ چشمه بهداشتی
  - تزریق ۶۰ تن بتن در حرم حضرت ابوالفضل العباس (ع) به منظور مقاوم سازی حرم و جلوگیری از پیشرفت آب های تحت الارضی
  - راه اندازی کارگاه قالی شویی و مرمت فرش حرمین در کربلا
  - بازسازی مقام حضرت علی اصغر (ع)
  - ساخت دو باب سقاخانه در کربلا
  - نصب ۳۲ عدد آبنخوری در رواق های حرم امام حسین (ع)
  - تأمین ۶ دستگاه بالابر برای حرمین
  - انجام مراحل مقدماتی طراحی تل زینبیه
  - پیگیری به منظور نهایی نمودن طرح پیشنهادی توسعه حرمین مطهر-سنگ کاری بین الحرمین
  - انجام مطالعات ژئوفیزیک و ژئوتکنیک بین الحرمین جهت پروژه سفینه النجاه
  - پروژه احداث مجمع سکنی، زائرسرای حضرت زهرا (س)
  - ساخت، انتقال و نصب ضریح جدید سیدالشهداء (ع)
  - روپوش مرقد مطهر امام حسین (ع)
  - ساخت ضریح ابراهیم بن مجاب
  - ساخت ضریح حبیب بن مظاهر (رض) - در حال ساخت
  - ساخت پنجره خیمه گاه حضرت ابوالفضل (ع)
  - طرح ترفیع گنبد حرم مطهر امام حسین (ع) (۴۰)
- ۴-۳-۵-۸- فعالیت ها و طرح های ستاد بازسازی عتبات عالیات در کاظمین
- پروژه هایی را که سازمان در کاظمین به مرحله اجرا در آورده به صورت زیر است:
- طلاکاری و مقاوم سازی گنبد حرم امام جواد (ع)
  - طلاکاری گنبد امام موسی ابن جعفر (ع) با مشارکت تولیت

- ساخت ۹ باب درب طلای حرم مطهر
- تعویض سنگ دیوارهای حرم مطهر امامین الجوادین (ع) با مشارکت تولیت حرم مطهر امامین الجوادین (ع)
- تعویض سنگ کف صحن حرم مطهر
- اجرای پروژه معرق کاری رواق های حرم مطهر
- ایزولاسیون سقف حرم مطهر
- ساخت درب های ۶۲ حجره صحن حرمین مطهر امامین الجوادین (ع)
- راه اندازی کارگاه های خم کاری، آبکاری در حرم کاظمین
- مقاوم سازی و طلاکاری گلدسته های کوچک
- بازسازی و احیای مسجد صفویه
- ایجاد کارگاه قالی شویی
- تعویض سنگ صحن حرم مطهر
- ساخت یک باب سقاخانه در کاظمین
- اقدامات طراحی توسعه صحن حرم مطهر
- سنگ کاری صحن مطهر امام علی (ع) در کاظمین
- طلاکاری گلدسته های کاظمین با ۱۶ هزار خشت طلا (۴۱)

۴-۳-۵-۹- فعالیت ها و طرح های ستاد بازسازی عتبات عالیات در سامرا

- پروژه هایی را که سازمان در سامرا به مرحله اجرا در آورده به صورت زیر است:
- پروژه بازسازی و طلاکاری گنبد حرم مطهر امامین عسکریین با مشارکت تولیت سامرا
- پروژه طلاکاری ایوان باب القبله حرم مطهر امامین عسکریین
- پروژه آیین کاری حرم مطهر امامین عسکریین
- پروژه سنگ کاری حرم مطهر امامین عسکریین
- تجهیز کارگاه ساخت خشت و طلاکاری حرم مطهر امامین عسکریین
- پروژه ساخت چهار صندوقچه قبور حرم مطهر امامین عسکریین (ع)
- پروژه مقاوم سازی بنای باربر گنبد مطهر امامین عسکریین

– ساخت وضوخانه

– ساخت ضریح جدید امامین عسکریین (۴۲)

۴-۳-۵-۱۰- معرفی پروژه‌های بهره‌برداری شده در شهر مسیب (حرم طفلان مسلم)

پروژه‌هایی را که سازمان در مسیب به مرحله اجرا در آورده است به صورت زیر است:

– پروژه طراحی، ساخت و نصب گلدسته‌های حرم مطهر

– ساخت گلدسته برج ساعت حرم مطهر

– پروژه تأمین و اجرای ۲۴۰۰ مترمربع سنگ‌کاری حرم مطهر

– بازسازی و مقاوم‌سازی ایوان حرم مطهر

– تکمیل و راه‌اندازی برج نور

– آینه کاری حرم مطهر

– بازسازی و مرمت پشت بام حرم مطهر

– اجرای نمای آجری صحن حرم مطهر

– اجرای سایه بان در محوطه حرم مطهر

– تأمین کانکس‌های حفاظتی ورودی حرم مطهر

– سرویس‌های بهداشتی

– اجرای تصفیه‌خانه حرم مطهر

– دارالشفای حرم طفلان مسلم (۴۳)

۴-۳-۵-۱۱- فعالیت‌ها و اقدامات شهر بلد (امامزاده سید محمد)

بلد از توابع سامرا، مدفن امامزاده 'سید محمد' (ابوجعفر محمد بن علی الهادی)،

فرزند امام دهم شیعیان است و در حقیقت یک شهر زیارتی نیز محسوب می‌شود.

• بلد (پروژه‌های بهره‌برداری شده)

– پروژه مرمت و قالی‌شویی حرم مطهر

– پروژه مرمت و ایزولاسیون گنبد و بام حرم مطهر

• بلد (پروژه‌های در حال اجرا)

– پروژه تعویض سنگ کف و دیواره داخلی حرم و شبستان و ایوان حرم مطهر

– تهیه طرح توسعه و ساماندهی حرم مطهر(۴۴)

۴-۳-۶- ستاد بازسازی عتبات عالیات تهران

۴-۳-۶-۱- مقدمه

ستاد بازسازی عتبات عالیات با عنایات خداوند متعال و یاری گرفتن از حضرت امیر(ع) و زهرای اطهر(س) اکنون توانسته است در نجف اشرف و در جوار بارگاه ساقی کوثر با همکاری تولیت حرم مطهر علوی، دیوان وقف شیعی عراق و تاییدات حضرت آیت ا... سیستانی، ساخت صحن حضرت زهرا(س) را با مشخصات ذیل آغاز نماید(۴۶).

شکل ۴-۱۷: سایت ستاد بازسازی عتبات عالیات استان تهران

۴-۳-۶-۲- پروژه ساخت صحن حضرت زهرا(س)

طرح توسعه حرم مطهر حضرت علی(ع) به مساحت ۲۲۰۸۳۰ مترمربع (در زمینی به طول ۴۰۰ متر و عرض ۱۵۰) شامل:

۱. قسمت زیارتی به مساحت ۱۰۹۰۰۰ مترمربع
  ۲. قسمت عمومی به مساحت کل ۹۷۹۵۰ مترمربع با کاربری:
    - موزه به مساحت ۱۷۹۰۰ مترمربع، کتابخانه به مساحت ۱۶۳۰۰ مترمربع
    - بخش اداری و اطلاع‌رسانی به مساحت ۲۲۵۵۰ مترمربع
    - مهمانسرا و رستوران حرم به مساحت ۲۳۴۰۰ مترمربع
    - سرویس‌های بهداشتی و وضوخانه به مساحت ۶۸۰۰ مترمربع
    - پارکینگ به مساحت ۱۱۰۰۰ مترمربع
  ۳. فضاهای جانبی به مساحت ۱۳۸۸۰ مترمربع شامل:
    - ساختمان تأسیسات موتورخانه‌های مرکزی به مساحت ۲۷۸۰ مترمربع
    - قدمگاه امام زین‌العابدین (ع) به مساحت ۳۲۰۰ مترمربع
    - تونل زیرگذر به مساحت ۳۹۰۰ مترمربع
    - رواق‌های اطراف مجموعه به مساحت ۴۰۰۰ مترمربع
- ساخت صحن مبارک حضرت زهرا (س) در حرم امیرالمؤمنین علی (ع) با ۲۲۰ هزار مترمربع، که پیشرفت ۶۰ درصدی دارد. مرحله باقیمانده شامل نازک‌کاری و توکاری شبستان ۱۰۰ هزار متری با معماری اصیل ایرانی است (۴۶).
- کشورهای زیادی در مزایده طراحی صحن حضرت زهرا (س) شرکت کرده بودند که طرح جمهوری اسلامی از سوی دانشکده معماری دانشگاه شهید بهشتی برنده این مزایده شد.
- این طرح با معماری اصیل ایرانی و اسلامی ساخته خواهد شد و نمایانگر هنر ایرانی در کنار اعتقادات عمیق دینی و مذهبی و علاقه مردم ایران به اهل بیت (ع) خواهد بود (۴۶).
- تنها شبستان و محل استراحت زائران که دارای امکانات گرمایشی و سرمایشی است، ۱۰۰ هزار مترمربع وسعت دارد که باعث رفاه حال خیل عظیم زائران امام اول شیعیان خواهد شد. شبستان در فاز اول طرح توسعه حرم علوی قرار دارد که شروع فعالیت عمرانی در این فاز از حدود یک سال و نیم پیش آغاز شده، همچنان ادامه دارد

و تاکنون به طور غیرقابل باوری حدود ۶۰ درصد پیشرفت داشته است. مرحله باقیمانده شبستان صحن را نازک‌کاری و توکاری آن شامل می‌شود که در این بخش، حساسیت خاصی به کار معماری اصیل ایرانی وجود دارد و این امر نیاز به هزینه بیشتری است. این طرح به طور منطقی چهار سال دیگر طول می‌کشد با این وجود، فعالان در این مجموعه تلاش می‌کنند که تا دو سال دیگر کار را به پایان برسانند.

شکل ۴-۱۸: پروژه ساخت صحن حضرت زهرا(س)

ستاد بازسازی عتبات عالیات، در راستای توسعه و تعمیق فرهنگ تشیع، ترویج معارف نورانی معصومین(ع) و تقویت باورهای دینی در میان محبان اهل بیت(ع)، اقدام به توسعه حرم مطهر علوی، تحت عنوان احداث صحن و شبستان حضرت زهرا(س) (با وسعت ۲۲۰ هزار مترمربع) در کنار حرم مطهر آن امام همام در نجف اشرف را آغاز نمود.

فاز اول این پروژه به مساحت ۱۱۰ هزار مترمربع که با مشارکت همراه اول و پشتیبانی مردم اهل‌بیتی کشور عزیزمان، از دو سال قبل با تخریب هتل‌های ضلع غربی حرم و

خاک برداری با عمق ۱۱ تا ۱۷ متر آغاز شد؛ اکنون پس از اتمام شمع ریزی اطراف گود و پایان عملیات ساخت اسکلت بخش زیارتی پروژه (فاز اول)، در مرحله نازک کاری قرار دارد.

از آنجا که این مرحله به دلیل طراحی های زیبا و باشکوهی که نشأت گرفته از معماری معنوی بی نظیر و اصیل ایرانی - اسلامی و در شأن و جایگاه والای آن حضرت می باشد، هزینه بالایی را در بردارد. امید بود با عنایت به مشارکت و همکاری گسترده اهل خیر و شیفتگان اهل بیت (ع) فاز اول این پروژه عظیم که از لحاظ وسعت، طراحی و تجهیزات، دومین بنای اسلامی بعد از مسجد الحرام، در جهان می باشد. در موعد مقرر (پایان سال ۹۴) به بهره برداری می رسید تا مکانی مناسب برای راز و نیاز زائرین و همچنین کسب علوم دینی برای طالبان علم و معرفت باشد (۴۶).

• اجرای عملیات نصب و آیینه کاری گنبد های شبستان صحن حضرت زهرا (س)

عملیات نصب گنبد های گچی شبستان صحن حضرت زهرا (س) و آیینه کاری آن ها با همت مهندسان و استادکاران ایرانی در حال اجراست.

به گزارش روابط عمومی ستاد بازسازی عتبات عالیات، با توجه به برنامه ریزی صورت گرفته برای افتتاح بخشی از فضای زیارتی صحن حضرت زهرا (س) همزمان با سالروز میلاد پربکت ام الائمه در فروردین سال ۹۵، مهندسان و استادکاران ایرانی با دقت و سرعت در حال نصب گنبد های گچی، اجرای کاربندی و مقرنس و آیینه کاری شبستان صحن در جوار حرم مطهر علوی بودند.

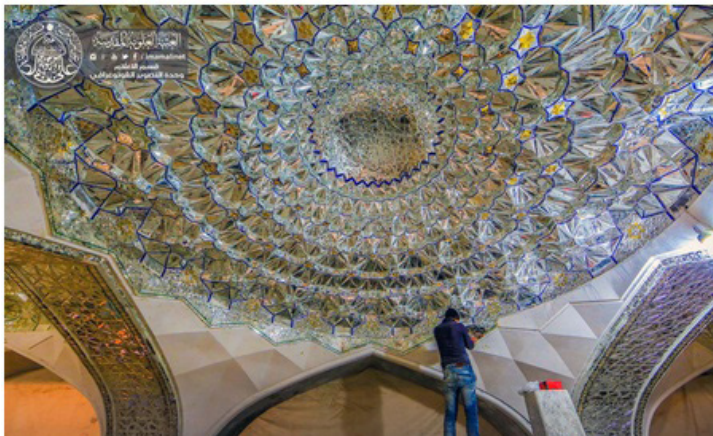
هم اکنون متخصصان ستاد بازسازی عتبات عالیات برای نخستین بار از روش جدید برای احداث تعدادی از کاسه ها و گنبد گچی در داخل فضای زیارتی استفاده می کنند.

در این روش، گنبد های گچی در دهانه های با ابعاد حدود ۵ متر در ۵ متر به صورت قالبی و بدون استفاده از اسکلت فلزی و آهن آلات، به صورت یکپارچه گچ ریزی و درجا نصب می شود. این روش در مقایسه با روش های مرسوم از سرعت بسیار بالاتری برخوردار است. در این روش از گچ با ترکیبات خاص استفاده می شود که مقاومت و دوام قابل توجهی به گنبد های گچی احداث شده می دهد (۴۷).

شکل ۴-۱۹: اجرای پروژه صحن حضرت زهرا (س)

شکل ۴-۲۰: منبت کاری پروژه صحن حضرت زهرا (س)

فضای زیارتی صحن حضرت زهرا(س) در مجموع دارای ۷۷۳ گنبد گچی است که از این تعداد ۲۶۱ گنبد به روش قالبی مذکور و مابقی به صورت روش های مرسوم اجرا می شوند.

این صحن و شبستان با حدود ۲۲۰ هزار مترمربع زیربنا، فضای زیارتی حرم مطهر علوی را بیش از ۲۰ برابر توسعه خواهد داد. حرم کنونی حضرت علی (ع) در ابعاد ۱۱۰ در ۱۱۰ متر است که با بهره برداری از صحن و شبستان حضرت زهرا(س)، حرم مطهر علوی گنجایش پذیرش بیش از ۳۰۰ هزار زائر و نمازگزار را خواهد داشت.

این صحن شامل بخش‌های زیارتی، فرهنگی، موزه، کتابخانه، رستوران و مزیف، بخش اداری و اقامتی و همچنین بیش از ۹۰۰ چشمه سرویس بهداشتی برای زائران است.

بهره‌گیری از فنون مهندسی روز و استفاده از هنر معماری ایرانی و اسلامی از ویژگی‌های پروژه صحن حضرت زهرا(س) است. این طرح که بزرگ‌ترین پروژه عمرانی و مذهبی جهان اسلام محسوب می‌شود اکنون در مرحله نازک‌کاری است و با همت متخصصان ایرانی قرار بود فاز نخست بخش زیارتی آن فروردین امسال (۱۳۹۵) و در سالروز میلاد پریکت حضرت فاطمه زهرا(س) به روی زائران گشوده می‌شد (۴۷).

۴-۳-۶-۳- کمک‌های مردمی

معاون ستاد بازسازی عتبات عالیات استان تهران از کمک ۱۵۰ میلیارد ریالی مردم نیکوکار استان تهران برای بازسازی عتبات عالیات خبر داد. این کمک‌ها در سال جاری (سال ۱۳۹۴) برای بازسازی عتبات عالیات از سوی خیرین در اختیار این ستاد قرار گرفته است.

معاون ستاد بازسازی عتبات عالیات استان تهران موضوع فعالیت ستاد را بازسازی عتبات عالیات و اماکن مذهبی و انجام خدمات علمی، فرهنگی، آموزشی، عمرانی و... دانست و گفت: هم‌اینک محوریت فعالیت ستاد گسترش حرم‌های مطهر و شبستان حضرت فاطمه زهرا(س) بوده که تاکنون نیز پیشرفت خوبی داشته است (۴۸). همچنین در سال گذشته نیز مردم استان تهران بیش از ۲۲۰ میلیارد ریال کمک نقدی و ۱۰۰ میلیارد ریال کمک غیر نقدی برای بازسازی عتبات عالیات اهدا کردند (۴۸).

۴-۳-۷- مؤسسه خیریه بارزانی

۴-۳-۷-۱- مقدمه

مؤسسه خیریه بارزانی، میراث به‌جامانده از ملا مصطفی بارزانی، رهبر جنبش آزادی‌خواه کردستان است. زندگی وی صرف اجرای اصولی بر پایه‌های آزادی، اختیار، عدالت برای مردم خود و همچنین مردم مناطق همسایه بود (۴۹).

شکل ۴-۲۱: سایت مؤسسه خیریه بارزانی

این مؤسسه به عنوان یک نهاد غیردولتی و غیرانتفاعی در سال ۲۰۰۵ تأسیس شد و در جهت ارائه خدمات اجتماعی، فرهنگی و انساندوستانه به مردم کردستان فعالیت کرده است.

برنامه‌های حمایت از کودکان یتیم: این مؤسسه بیش از ۱۰۰۰۰ کودک را تحت پوشش مالی، بهداشتی و آموزشی قرار داده است. این مؤسسه علاوه بر اینکه تلاش‌های بسیاری را در جهت بهبود شرایط زندگی مردم کردستان انجام داده است، در خدمت‌رسانی به خانواده مسیحی رانده شده از دیارشان، مهاجران سوری و آسیب دیدگان بلایای طبیعی مانند زلزله‌زدگان جنوب ترکیه در سال ۲۰۰۹ و یا سیل‌زدگان جنوب عراق در ۲۰۱۳، نیز فعالیت داشته است (۴۹).

در سال ۲۰۱۳ این مؤسسه اولین نهادی بود که به آوارگان سوری که به کردستان وارد شده بودند کمک کرد. در حال حاضر بیش از ۹۵٪ از ۲۵۰۰۰۰ سوری واردشده به عراق در منطقه کردستان زندگی می‌کنند.

سازمان ملل وجود بیش از ۱/۵ میلیون مهاجرآواره را در عراق تخمین زده است که

اکثر آن‌ها در منطقه کردستان هستند. با توجه به جمعیت ۵ تا ۶ میلیونی منطقه، از هر ۵ نفر ساکن بخش کردستان، یک نفر مهاجر است.

نقطه قوت مؤسسه بارزانی عدم وجود باندبازی‌های اداری در آن است؛ به طوری که از کل درآمدهای مؤسسه تنها ۱۰٪ آن صرف هزینه‌های اجرایی و مدیریتی می‌شود و ۹۰٪ آن به صورت مستقیم صرف امور خیریه می‌گردد (۴۹).

۴-۳-۷-۲- چشم‌انداز مؤسسه

مؤسسه بارزانی کردستان خود را متعهد کرده است خدمات اجتماعی، فرهنگی و انسانی را برای پیشرفت شرایط زندگی کردستان عراق ایجاد نماید. همچنین می‌کوشد حمایتی جهانی را در جهت انساندوستی و آزادی‌های قومی و مذهبی ایجاد نماید.

۴-۳-۷-۳- اهداف مؤسسه

مؤسسه در راستای خدمت به مردم عراق و به خصوص مردم کردستان اهداف زیر را دنبال می‌کند:

– کمک به معلولان و همچنین اشتغال‌زایی برای آنان به گونه‌ای که بتوانند یک عضو فعال در جامعه باشند.

– حمایت از افراد ضعیف و آسیب‌پذیر جامعه مثل فقرا، سالمندان، زنان، کودکان و بیکاران

– کمک به سالمندان برای زندگی بهتر

– کمک به جانبازان و پیشمرگان کرد و همچنین خانواده‌های آنان

– کمک به خانواده‌های انفال (آسیب دیدگان قتل عام زمان صدام)

– کمک‌های انسانی به افراد آسیب‌دیده فجایع طبیعی

– آموزش‌های کاربردی به جوانان و دانشجویان بیکار

– برنامه‌های مربوط به توسعه اشتغال‌زایی

– فعالیت‌هایی در جهت رشد و توسعه فرهنگ کردی در جامعه (۴۹)

۴-۳-۷-۴ - ویژگی‌های مؤسسه

- ویژگی‌ها و حقایقی که در ارتباط با مؤسسه وجود دارند و باعث الگو شدن آن برای دیگر مؤسسات می‌شود، بسیارند. تعدادی از این ویژگی‌ها شامل موارد زیر می‌باشند:
- مؤسسه به طور کامل با کمک‌های خصوصی تأمین می‌شود و هیچ‌گونه وابستگی به احزاب یا دولت ندارد.
  - این مؤسسه غیرانتفاعی در سال ۲۰۰۵ و برای خدمت به مردم کردستان ایجاد شده است.
  - فعالیت‌های مثال‌زدنی این مؤسسه باعث تبدیل شدن این مؤسسه به یک شریک جهانی و شراکت با سازمان‌های بین‌المللی شده است.
  - این مؤسسه توسط رهبر کردستان ملا مصطفی بارزانی و مطابق با ساختار فرهنگی کرد بنا شده است (۴۹).

۴-۳-۷-۵ - فعالیت‌های مؤسسه

- مؤسسه خیریه بارزانی از ابتدای تأسیس تاکنون فعالیت‌های بسیاری را در جهت کمک به مردم انجام داده و در آینده نیز سعی بر تداوم و حتی افزایش و بهبود خدمات و کمک‌های خود دارد.
- کمک‌های مالی شش ماهه به ۴۵۰۷ یتیم
  - کمک مالی به ۴۵۵۱ کودک محروم
  - همکاری مؤسسه بارزانی با سازمان هلال احمر قطر برای پروژه‌های خیریه
  - کمک به پناهندگان مهاجر به کردستان
  - جمع‌آوری کمک‌های مردمی
  - پرداخت حقوق ماهانه به ۳۹۹۰ یتیم
  - تأسیس یک یتیم‌خانه جدید با همکاری هلال احمر امارات
  - راه‌اندازی کلاس‌های درسی و دوره‌های آموزشی برای مهاجران سوری
  - گشایش مرکز جوانان در قومان
  - درخواست کمک از برخی شرکت‌ها برای اهدای بخشی از درآمدهایشان
  - طرح توسعه صنایع دستی برای اشتغال‌زایی (۵۰)

شکل ۴-۲۲: کمک‌های غذایی مؤسسه خیریه بارزانی برای فقرا و نیازمندان کردستان

۴-۳-۷-۶- پروژه کمک‌های مالی شش ماهه به ۴۵۰۷ یتیم

مؤسسه بارزانی با کمک سازمان هلال احمر کشور امارات طرح کمک مالی به ۴۵۰۷ کودک یتیم را انجام می‌دهد. این پروژه در سراسر کردستان در حال اجراست. ۱۵۲۰ یتیم در اربیل، ۹۳۹ یتیم در سلیمانیه، ۱۰۴۷ یتیم در دیهوک، ۱۰۰۱ یتیم در قارمیان تحت حمایت‌های پروژه قرار دارند (۵۱).

۴-۳-۷-۷- پروژه کمک مالی به ۴۵۵۱ کودک محروم

این پروژه برای کودکان فقیری است که پدرانشان را ازدست داده‌اند. مؤسسه در این پروژه از افراد ثروتمند جامعه و تاجران برای حمایت از این کودکان یاری می‌گیرد. در سال گذشته مؤسسه با کمک ثروتمندان به ۱۲۱۱ کودک خدمت‌رسانی کرد. در این پروژه خیریه کودکان فقیر ۵۰ دلار در ماه دریافت می‌کنند (۵۲).

۴-۳-۷-۸- حوزه سلامت

با توجه به اهمیت موضوع بهداشت در میان خانواده‌ها و همچنین با توجه به وضعیت ضعیف بهداشت در میان فقرا و قشر نیازمند جامعه، مؤسسه در راستای کمک‌های حوزه بهداشت و تهیه تجهیزات پزشکی اقداماتی انجام داده است.

- تهیه ۱۴ دستگاه پیشرفته مختلف برای بیمارستان اربیل
  - تهیه ۶۵۰ ویلچر برای معلولان
  - ساخت بیمارستان در کوه‌های شنگال
  - تهیه تجهیزات پیشرفته برای بیمارستان کودکان اربیل
  - کمک به کودکان مبتلا به بیماری اوتیسم
  - تشکیل کمپین‌های حمایت‌های پزشکی از مهاجران
  - تهیه ۳۰۰ کارتن مواد و تجهیزات برای بیمارستان ناناکالی اربیل
  - تهیه ۱۳ آمبولانس برای کمک به منطقه غربی کردستان (سوریه)
  - تهیه تجهیزات پزشکی برای مرکز بیماری‌های سرطانی حیوا
  - تهیه تجهیزات پزشکی برای بیمارستان عمومی رانیا
  - تجهیز بیمارستان عمومی قلده
  - استفاده از یک تیم پزشکی سوئدی در کمپ دومز
  - استفاده تیم‌های پزشکی آلمانی در مناطق محروم
- و ارائه خدمات پزشکی موقتی در زمان‌ها و محل‌های از پیش تعیین شده در مناطق محروم که قبل از ارائه این خدمت، مردم از آن‌ها آگاه می‌شوند و در صورت نیاز به این کمپ‌ها مراجعه می‌نمایند (۵۴).

شکل ۴-۲۳: کمک‌های مؤسسه خیریه بارزانی به فقرا و نیازمندان کردستان (تهیه ویلچر)

شکل ۴-۲۴: کمک‌های مؤسسه خیریه بارزانی به فقرا و نیازمندان کردستان (تیم‌های پزشکی)

۴-۳-۷-۹- حوزه آموزش

در راستای بهبود شرایط علمی و آموزشی کودکان و دانش آموزان در منطقه کردستان، مؤسسه اقدام به توزیع نوشت افزار و امکانات دیگر برای خانواده‌های نیازمند نموده است.

– تهیه لوازم آموزشی برای ۱۳۰۰ دانش آموز کرد در استان دیهوک

– تهیه لوازم آموزشی برای ۸۰۰ دانش آموز مهاجر سوری

– تهیه امکانات غذایی برای دانش آموزان مهاجر

– تهیه بسته‌های آموزشی و تحصیلی برای ۳۶۰۰ دانش آموز مناطق دقوق و جلوا

– و ...

به طور کلی در مناطق مختلف کردستان ۲۶۶۵۱ دانش آموز از خدمات آموزشی مؤسسه در سال ۲۰۱۱ استفاده کرده‌اند (۵۵).

شکل ۴-۲۵: کمک‌های مؤسسه خیریه بارزانی به فقرا و نیازمندان کردستان (تهیه لوازم آموزشی)

۴-۳-۸- مؤسسه ایثار

۴-۳-۸-۱- مقدمه

مؤسسه خیریه ایثار یک مؤسسه غیرانتفاعی غیردولتی است که از سال ۲۰۰۵ شروع به فعالیت کرده است (۶۰). اهداف مؤسسه حمایت از اسکان تمامی ضعفا و فقرا در عراق و کمک به تسکین و کاهش رنج و مصیبت‌های وارد شده به آن‌ها می‌باشد. در این راستا مؤسسه زنان سرپرست خانوار و کودکان یتیم را هدف اصلی خود قرار داده و در جهت ارائه خدمات به آن‌ها می‌کوشد (۶۰).

مؤسسه در حوزه‌ها و بخش‌های مختلفی در تلاش است و توسعه تمامی بخش‌های کشور عراق را در برنامه خود دارد (۶۰).

ما در بخش‌های فقیرنشین و مستضعف کشور و به صورت محلی فعالیت می‌کنیم و در جهت رفع مشکلات حاد و اساسی نیازمندان می‌کوشیم. مؤسسه بشردوستانه ایثار، یکی از مؤسسات خیریه فعال در زمینه یتیمان و زنان بیوه و همچنین در حوزه‌های بهداشت، آموزش، حقوق بشر، زنان، کودکان و محیط زیست است. این مؤسسه از سال ۲۰۰۵ شروع به فعالیت کرده است و تاکنون بیش از ۲۰۰۰ یتیم را به کفالت درآورده است و بیش از ۷۰۰۰ یتیم و ۱۰۰۰ بیوه‌زن را حمایت نموده است (۶۰).

پروژه‌های اجراشده این مؤسسه شامل یک مهدکودک، یک مدرسه پرستاری، یک مدرسه دوره متوسطه، پروژه ازدواج زنان بیوه، بیمارستان عمل جراحی، پروژه‌های حقوق بشری و پروژه‌های فصلی، جشنواره‌های ماه مبارک رمضان، کمک‌های بشردوستانه به مردم آواره و مهاجران ستم دیده، ساخت مسکن برای زنان بیوه، تجهیز مراکز پزشکی عراق به خصوص مناطق روستایی و محروم و کمک‌های مالی به مردم عراق در مناطق مختلف می‌شود.

شعبه مرکزی این مؤسسه در بغداد است و شعبه‌های دیگر آن، مناطق عراق (شمال و جنوب عراق) را تحت پوشش قرار می‌دهد (۶۰).

شکل ۴-۲۶: سایت مؤسسه خیریه ایثار

۴-۳-۸-۲- حامیان اصلی مؤسسه

مؤسسه در انجام پروژه‌های خود از سازمان‌های زیر کمک دریافت می‌کند:

– دفتر حقوق بشر سازمان ملل متحد (UNOCHA)

– انجمن پزشکی بین‌المللی (I.M.C)

– انجمن توسعه بین‌المللی (I.R.D) (۶۰)

شعبه اصلی این مؤسسه در بغداد است و دفاتر آن در عامریه، طارمیه، رشیدیه، تاجی، ابوغریب، رضوانیه و دفاتر فرعی دیگری در استان‌های دیگر صلاح‌الدین، الانبار، ذی قار، اربیل و موصل موجود می‌باشند (۶۰).

۴-۳-۸-۳- اهداف مؤسسه

مؤسسه در راستای فعالیت‌های خود، اهداف زیر را دنبال می‌کند:

– دستیابی به فرهنگ ایثار و برادری بین اعضای جامعه

– حمایت از ایتم و کفالت و مراقبت از آن‌ها

- حمایت از خانواده‌های فقیر مهاجر به کشور
- اجرای پروژه‌هایی در جهت پیشرفت اجتماعی کشور
- بازسازی مناطق تخریب شده توسط فجایعی مانند حوادث طبیعی (۶۰)

۴-۳-۸-۴- بخش‌های مؤسسه

مؤسسه از بخش‌های زیر تشکیل شده است:

- بخش مدیریت
- بخش ارتباطات
- بخش رفاه اجتماعی
- بخش پروژه‌ها
- بخش اطلاعات
- بخش حسابداری و امور مالی
- بخش جابه‌جایی
- بخش تحقیق و توسعه (۶۰)

۴-۳-۸-۵- پروژه‌های مؤسسه

پروژه‌های مؤسسه که در آن زمینه‌ها فعالیت می‌کند شامل چندین بخش می‌شود. پروژه‌های اجتماعی، پروژه‌های فصلی، پروژه‌های بهداشتی، پروژه‌های کشاورزی، پروژه‌های حقوق بشری، پروژه‌های آموزش و پرورش، پروژه‌های ورزش و جوانان، پروژه‌های کارگاهی و آموزشی و در نهایت پروژه‌های توسعه انسانی از جمله پروژه‌هایی هستند که مؤسسه در آن‌ها فعالیت می‌کند.

۴-۳-۸-۶- پروژه‌های اجتماعی

پروژه‌های اجتماعی که مؤسسه در راستای کمک به مردم انجام می‌دهد به شرح زیر است:

- توزیع کمک‌های مالی مستمری به ۲۰۰۰ کودک یتیم به ارزش ۱۰۰،۰۰۰ دلار (۳۵۰ میلیون تومان) در سال ۲۰۱۳ (۶۱)

شکل ۴-۲۷: توزیع کمک‌های مالی مستمری به ۲۰۰۰ کودک یتیم

• کمک‌های نقدی به زنان بیوه

شکل ۴-۲۸: توزیع کمک‌های نقدی بین زنان بیوه

• کمک به خانواده‌های نیازمند و آواره از طریق ارائه خدمات فصلی و خدمات پزشکی و بهداشتی

شکل ۴-۲۹: کمک به خانواده‌های نیازمند و آواره

- ارائه کمک‌های نقدی به دانشجویان

شکل ۴-۳۰: کمک‌های مالی به دانشجویان

۴-۳-۸-۷- پروژه های فصلی

• پروژه شادی یتیمان

در این پروژه به کودکان یتیم وسایل بازی و سرگرمی مختلف داده شد و این پروژه با یاری خدا به اتمام رسید (۷۱).

شکل ۴-۳۱: پروژه های فصلی مؤسسه

• پروژه گوشت قربانی

این پروژه شامل توزیع گوشت گاو و گوسفند برای خانواده های فقیر و زنان بیوه و کودکان یتیم است. این پروژه از زمان تأسیس مؤسسه در طول سال ها انجام می شده و با کمک های مردمی استمرار دارد (۷۱).

شکل ۴-۳۲: پروژه توزیع گوشت قربانی بین فقرا

• پروژه البسه و هدایا برای کودکان یتیم حمایت نشده

شکل ۴-۳: تهیه البسه برای کودکان یتیم در مؤسسه

• پروژه کمک‌های تابستانی و زمستانی

مؤسسه کمک‌های زمستانی از جمله بخاری، پتو، نفت و کمک‌های تابستانی از جمله وسایل خنک‌کننده و ژنراتور) را به منظور حفاظت از خانواده‌های فقیر در فصول سرد و گرم سال در اختیار این خانواده‌ها قرار می‌دهد (۷۱).

شکل ۴-۳: کمک‌های تابستانی و زمستانی به فقرا

• سبب ماه مبارک رمضان

هرساله در ماه مبارک رمضان، مؤسسه کمک‌های غذایی از جمله گوشت، مرغ، تخم‌مرغ، لبنیات و دیگر زنجیره‌های غذایی را در اختیار خانواده‌های نیازمند قرار می‌دهد (۷۱).

• افطار روزه‌داران

در این پروژه در طول ماه مبارک رمضان در مناطق مختلف روستایی و محروم، سفره‌های افطار گسترده می‌شوند تا مردم نیازمند از آن‌ها بهره‌مند گردند.

• هدایای عید

در این پروژه در عید نوروز، لباس و پوشاک نو و برخی خوراکی‌ها در میان خانواده‌های فقیر و بی‌سرپرست و زنان بیوه توزیع می‌گردد تا موجبات شادی آنان را در سال نو فراهم آورد.

• عیدی کودکان یتیم در عید فطر

در این پروژه که از سال ۲۰۰۵ آغاز شد فطریه‌های جمع‌آوری شده به صورت کمک‌های مالی به کودکان یتیم و بیوه‌ها داده می‌شود.

• کمک به والدین کودکان یتیم

در این پروژه به والدین نیازمند کودکان یتیم، کمک‌های بهداشتی، آموزشی و اجتماعی داده می‌شود (۷۱).

۴-۳-۸- پروژه‌های بهداشت

• عمل‌های جراحی

در این پروژه به انجام عمل جراحی برای کودکان بیمار نیازمند و فقیری که احتیاج به عمل دارند، پرداخته می‌شود.

– هزینه پروژه: ۵۰,۰۰۰ دلار (۱۷۰ میلیون تومان)

– تأمین‌کننده مالی پروژه: مؤسسه ایتار

همچنین عمل جراحی برای کودکان سرطانی نیازمند عراقی انجام می‌شود. برای مثال در آخرین عمل جراحی یک تومور به وزن ۵/۲۵ کیلوگرم جراحی شد و هم‌اکنون

کودک عمل شده در وضعیت مناسب به سر می برد (۶۲).

شکل ۴-۳۵: پروژه بخش پزشکی مؤسسه ایثار

• ساخت اعضای بدن مصنوعی

در این پروژه به ساخت دست و پای مصنوعی برای معلولان مستضعف و به خصوص کودکان یتیم و زنان بیوه پرداخته می شود.

— هزینه پروژه: ۵۰۰۰ دلار (۱۷ میلیون تومان) برای هر معلول

— تأمین کننده مالی پروژه: انجمن پزشکی بین المللی (I.M.C) (۶۲)

• توزیع ویلچر برای معلولان

در این پروژه به معلولان نیازمند ویلچر که توانایی خرید آن را ندارند، کمک می کنند.

— هزینه پروژه: ۱۷۰۰۰ دلار (۶۰ میلیون تومان)

— تأمین کننده مالی پروژه: انجمن پزشکی بین المللی (I.M.C)

— ذی نفعان: ۲۰۰۰ نفر

• پروژه روز پزشک

در این پروژه به معاینه و درمان رایگان بیماران نیازمند در مناطق مستضعف نشین و

فقیر روستایی کشور پرداخته می شود. در این پروژه پزشکان متخصص به مناطق

مختلف اعزام می شوند و خدمات درمانی رایگان به ایتم و زنان بیوه ارائه می دهند.

• کلینیک‌های محلی سیار

در این پروژه پزشکان به وسیلهٔ ون‌هایی شامل تجهیزات به صورت سیار به مناطق مختلف کشور می‌روند و کمک‌های پزشکی خود را به این مناطق ارائه می‌دهند.

• کارت بهداشت

در این پروژه به ایتم و زنان بیوه کارت‌های بهداشتی ارائه می‌شود تا بتوانند با استفاده از این کارت‌ها، خدمات رایگان پزشکی شامل معاینات، دارو و... دریافت کنند.

• تجهیز مراکز بهداشت

در این پروژه به تجهیز و به‌روز کردن تجهیزات بیمارستان‌های خیریه پرداخته می‌شود تا بتوانند خدمات کاملی را به صورت رایگان به ایتم و بیوه‌ها ارائه نمایند.

– هزینهٔ پروژه: ۴۰,۰۰۰ دلار (۱۴۰ میلیون تومان) برای هر مرکز

– تأمین‌کننده مالی پروژه: انجمن توسعه بین‌الملل (I.R.D)

– ذی‌نفعان: ۲۵۰۰۰ نفر (۶۲)

۴-۳-۸-۹- پروژه‌های کشاورزی

• مرکز تصفیه آب

در این پروژه مؤسسه مرکز تصفیهٔ آبی برای تهیهٔ آب آشامیدنی فقرا ایجاد نموده است:

– هزینهٔ پروژه: ۲۲۵,۰۰۰ دلار (۷۷۰ میلیون تومان) برای هر مرکز

– تأمین‌کننده مالی پروژه: انجمن توسعه بین‌الملل (I.R.D)

– ذی‌نفعان: بیش از ۱۰۰۰۰ نفر

• راه‌اندازی ایستگاه فیلترینگ آب

ایجاد یک ایستگاه فیلترینگ آب برای تصفیه آب که جزئیات آن به شرح زیر است:

– هزینهٔ پروژه: ۱۸۵,۰۰۰ دلار (۷۷۰ میلیون تومان) برای هر مرکز

– تأمین‌کننده مالی پروژه: اداره امور بشردوستانهٔ سازمان ملل

– ذی‌نفعان: بیش از ۵۰۰۰ نفر (۶۳)

• توزیع پمپ‌های آب

در این پروژه به کشاورزانی که برای آبیاری زمین‌های زراعی خود نیاز به پمپ آب

دارند، پمپ‌های آب داده می‌شود. این پروژه در نقاط مختلف کشور از جمله تاجی و ابوغریب انجام می‌شود (۶۳).

۴-۳-۸-۱۰- پروژه‌های حقوق بشری

• کمک به آوارگان سوری

مهاجران سوری که به کشور عراق فرار کرده‌اند و در شمال عراق و به خصوص در اربیل ساکن شده‌اند، در شرایط بسیار ناگواری به سر می‌برند و به شدت نیاز به کمک دارند. این مردم خانه و کاشانه خویش را رها نموده و به عراق پناه آورده‌اند. مؤسسه ایثار از طریق اختصاص دادن اموال جمع شده از زکات فطره به این مهاجران به آن‌ها کمک می‌کند.

همچنین این مؤسسه بیش از ۳۲ مرکز اسکان را برای ۵۰۰۰ نفر از این مهاجران ایجاد نموده و به آن‌ها خدمت‌رسانی می‌کند (۶۴).

• همکاری با هلال احمر

مؤسسه ایثار با همکاری جمعیت هلال احمر به توزیع مواد غذایی بین خانواده‌های آواره و ایتام می‌پردازد (۶۴).

۴-۳-۸-۱۱- پروژه‌های آموزش و پرورش

پروژه‌های مرتبط با آموزش و پرورش کودکان به شرح زیر است:

— مراسم فارغ‌التحصیلی برای دانش‌آموزان مهدکودک در ۲۰۱۲، ۲۰۱۳

— کلاس‌های تابستانی برای تدریس و آموزش قرآن

در این پروژه، مؤسسه به تشویق و راهنمایی کودکان یتیم به ترتیل و حفظ قرآن با استفاده از تهیه کردن جوایز و پاداش‌هایی برای آنان می‌پردازد.

— برگزاری نمایشگاه ریاضی در مدرسه بحتری در سال ۲۰۱۳

— برنامه آموزش‌های هنری به دانش‌آموزان

در این پروژه مؤسسه به دانش‌آموزان مقاطع مختلف از مهدکودک تا دبستان و دبیرستان آموزش‌های هنری و فنی می‌دهد. من جمله آموزش‌های صنایع دستی، نقاشی و... (۶۵).

- اردوهای مدرسه‌ای
  - بازارچه‌های خیریه
  - تأسیس مهدکودک دوست‌یابی
    - منطقه: بغداد
    - هزینه پروژه: ۲۷۰۰۰ دلار (۹۰ میلیون تومان)
    - تأمین‌کننده مالی پروژه: انجمن پزشکی بین‌الملل (I.M.C)
    - ذی‌نفعان: ۲۵۵ کودک
  - تأسیس مدرسه ایتام
    - منطقه: بغداد
    - هزینه پروژه: ۲۵۰۰۰ دلار (۸۵ میلیون تومان)
    - ذی‌نفعان: ۱۰۰ کودک
  - تأسیس دبیرستان ایثار
  - تأسیس مدرسه خلاقیت
- در این پروژه به دانش‌آموزان، دوره‌های آموزشی متناسب با سن و رشته و علاقه آن‌ها داده می‌شود تا در آینده کشور خود به افراد سودمند و مفیدی تبدیل شوند.
- پروژه سوادآموزی
    - منطقه: بغداد و مناطق حاشیه‌ای
    - تعداد مراکز: ۷ مرکز
    - تأمین‌کننده مالی پروژه: وزارت آموزش و پرورش و شورای استانی
    - ذی‌نفعان: بیش از ۴۹۰ نفر
  - تجلیل از دانش‌آموزان مدارس
  - تجلیل از دانشجویان دانشگاه‌ها
  - بازسازی و مرمت مدارس
    - منطقه: ابوغریب، طارمیه، تاجی
    - هزینه پروژه: ۶۷۰۰۰ دلار (۲۳۰ میلیون تومان)

○ تأمین‌کننده مالی پروژه: انجمن توسعه بین‌الملل (I.R.D) (۶۵)

۴-۳-۸-۱۲- پروژه‌های ورزش و جوانان

– تیم فوتبال ایثار

○ منطقه: بغداد و عامریه

○ هزینه پروژه: ۲۷۰۰۰ دلار (۹۲ میلیون تومان)

○ تأمین‌کننده مالی پروژه: انجمن پزشکی بین‌الملل (I.M.C)

○ ذی‌نفعان: ۴۰ بازیکن (۶۶)

– پشتیبانی و قدردانی از تیم‌های ورزشی

مؤسسه در راستای حمایت از تیم‌های ورزشی، مسابقاتی را بین تیم‌ها برگزار می‌کند و هدایا و جوایزی را به برندگان مسابقات تقدیم می‌کند.

– تیم‌های آوازخوانی

مؤسسه برای توسعه استعدادهای جوانان و ایجاد شور و شوق در میان آن‌ها، تیم‌های موسیقی و آوازخوانی را تشکیل می‌دهد و از این تیم‌ها در جشن‌ها و جشنواره‌ها، دعوت به عمل می‌آورد تا برنامه‌های خود را در معرض عموم قرار دهند.

– سالن‌های کامپیوتر ایثار

مؤسسه در جهت افزایش توانایی کودکان یتیم در استفاده از اینترنت و کامپیوتر و آشنایی با تکنولوژی‌های روز مراکزی را تشکیل داده و دوره‌های آموزشی را برای این کودکان برگزار نموده است (۶۶).

۴-۳-۸-۱۳- پروژه‌های کارگاهی و آموزشی

پروژه‌هایی که مؤسسه در جهت آموزش فقرا انجام داده است به شرح زیر می‌باشد:

– دوره‌های آموزش کامپیوتر

– دوره‌های آموزش خیاطی

– دوره‌های آموزش آرایشگری

– دوره‌های آموزش آشپزی

- دوره‌های آموزش عکاسی
- دوره‌های آموزش کنترل پروژه
- دوره‌های آموزش حقوق و وکالت برای زنان (۶۷)

۴-۳-۸-۱۴- پروژه‌های توسعه انسانی

- پروژه‌های فرهنگی اجتماعی مؤسسه که در جهت توسعه انسانی فقرا در عراق انجام می‌دهد به شرح زیر است:
- سخنرانی‌های آموزشی
  - دوره‌های آموزش حرفه‌ای
  - پروژه‌های فعال‌سازی جامعه
  - کنفرانس مراقبت از کودکان
  - جشن سپاس از معلمان
  - روز جهانی یتیمان
  - روز عربی یتیمان (۶۸)

۴-۳-۹- مؤسسه خیریه ماریان

۴-۳-۹-۱- مقدمه

مؤسسه خیریه ماریان، یک مؤسسه کانادایی است که با هدف کمک به کودکان، خانواده‌ها و جامعه عراق برای غلبه بر فقر در کشور عراق، فعالیت می‌کند. برنامه‌های مؤسسه شامل: خدمات پزشکی اورژانسی و بلندمدت به سالمندان، کمک به کودکان معلول جسمی و ذهنی و حمایت از آن‌ها در زمینه‌های اسکان، تحصیل و دیگر نیازهای اساسی زندگی است.

مؤسسه تنها با کمک‌های داوطلبانه کار می‌کند و به افراد نیازمند بدون توجه به قوم، نژاد و مذهب آن‌ها خدمت‌رسانی می‌کند.

مؤسسه بیش از ۷/۹۵٪ از درآمدها را مستقیماً خرج نیازمندان می‌کند و هزینه‌های مدیریتی و اجرایی آن بسیار دقیق و منظم است (۵۶).

MARYAN
THE DIVINE MERCY
FOUNDATION

Home

HELP US MAKE A DIFFERENCE

WHO WE ARE WHAT WE DO CONTACT US MEET THE TEAM OUR EVENTS **DONATE NOW**

“WE ARE CALLED TO RELIEVE THEIR SUFFERING.”

Learn More

Donate Now:
You are making a difference today.

FUND AN URGENT PROJECT

SUCCESS STORIES

YOUR DONATION AT WORK ANNUAL REPORT

SPONSORED PROGRAMS

SPONSORS

Maryan the Divine Mercy Foundation

Maryan the Divine Mercy Foundation launched a humanitarian campaign mobilizing a surge of love for the extremely vulnerable children, elderly and families in Iraq, assisting local organizations that benefit the physically and mentally challenged children, the disadvantaged and neglected elderly, the impoverished families of Iraq.

The Maryan the Divine Mercy Foundation support programs for the most vulnerable in Iraq while aiming for the safety and well-being of all individuals of deprived situations, providing them with:

- Shelter
- Clothing
- Meals
- Medical care
- Education

شکل ۴-۳۶: سایت مؤسسه خیریه ماریان

• مأموریت مؤسسه

الهام بخشیدن به جامعه برای کمک به بهبود زندگی کودکان، سالمندان و خانواده‌های تهیدست.

۴-۳-۹-۲- ویژگی‌های مؤسسه

ویژگی‌های مؤسسه خیریه ماریان به شرح زیر است:

— یک مؤسسه مسیحی است اما به تمامی ادیان احترام می‌گذارد و به آن‌ها خدمت می‌کند.

— مؤسسه متعهد به ریشه‌کن کردن فقر است و تلاش خود را برای بهبود شرایط می‌کند.

— مؤسسه به انسان‌ها احترام می‌گذارد و به آن‌ها خدمت می‌کند.

— مؤسسه مباحث در امور خیریه است و هدف آن مدیریت منابع در جهت تخصیص بهینه آن‌هاست.

– مؤسسه مسئول است و در هر کجا که نیاز اضطراری به آن باشد حضور خواهد یافت (۵۶).

مؤسسه به کودکان و سالمندان نیازمند کمک که در حاشیه شهرها و مناطق نیازمند قرار دارند خدمت رسانی می‌کند. همچنین مؤسسه به دنبال ارتقای ظرفیت مؤسسات خیریه محلی است تا امکان خدمت رسانی آن‌ها بهبود یابد. مؤسسه با انجمن‌ها، مؤسسات، و کلیساهایی که در عراق به دنبال مبارزه با فقر هستند و به بهبود شرایط می‌اندیشند همکاری می‌کند (۵۷).

در سال ۲۰۱۴ گردش مالی مؤسسه ۹۵۲۱۰ دلار (۳۲۶ میلیون تومان) بود.

۴-۳-۹-۳- فعالیت‌های مؤسسه

– کمک‌های مالی در شرایط بحرانی در ۴۰ کانتینر به ۹۴۰ خانواده ارائه شدند.

○ ۳۰۰ خانواده در روستاهای اطراف دهوک

○ ۶۰۰ خانواده در روستاهای شمال زاخو

○ ۴۰ خانواده در روستاهای اطراف سلیمانیه

– بسته‌های کالایی به ارزش ۱۵۰۰۰۰ دینار عراقی (۴۲۵۰۰۰ تومان) به ۷۰ خانواده در بغداد داده شد.

– کمک‌هایی شامل یک کانتینر از اجناس به مردم جنوب عراق ارسال شد.

– کمک‌هایی به مردم عراقی مقیم اردن فرستاده شد.

– کمک‌هایی به ارزش ۴۰۰۰ دلار (۱۴ میلیون تومان) به کودکانی که خانواده‌هایشان را در جنگ داعش از دست داده‌اند داده شد (۵۸).

۴-۳-۹-۴- حامیان مؤسسه

در انجام پروژه‌ها و فعالیت‌هایی که مؤسسه انجام می‌دهد، دوستان و شرکایی مؤسسه را همراهی و حمایت می‌کنند که در زیر آورده شده‌اند (۵۹).

شکل ۴-۳۷: کمک‌های مؤسسه خیریه ماریان به دانش آموزان

Become a sponsor today!

شکل ۴-۳۸: حامیان مؤسسه خیریه ماریان

۴-۳-۱- مؤسسه یتیم‌خانه عراقی

۴-۳-۱-۱- مقدمه

این مؤسسه در سال ۲۰۰۳ توسط گروهی از زنان عراقی تشکیل شد. هدف از تشکیل این مؤسسه کمک به کودکان یتیم و خیابانی عراق، بدون توجه به دین و مذهب آنها بود. این مؤسسه یک نهاد غیردولتی با داوطلبان خصوصی است و تمرکز خود را به مردم رنج‌دیده و جنگ‌زده عراقی معطوف کرده است. این مؤسسه با حمایت و کمک‌های افراد و مؤسسات فعال در زمینه کودکان یتیم، فعالیت می‌کند. در طول ۶ سال فعالیت این مؤسسه حدود ۸۰۰۰ یتیم تحت حمایت‌های مؤسسه قرار گرفتند (۶۹).

Call us: 020 8452 4609

Iraqi Orphan Foundation
مؤسسة الیتیم العراقی

Type your keywords... Search

Home About Us What we do Current Projects Get Involved Sponsor an Orphan IOF News Contact Us

To Donate click here.

Can You Sponsor an Iraqi Orphan!

The war on terror has had negative effects on Iraq and its people. Terrorists and suicide bombers have caused several deaths of innocent civilians on an almost daily basis. No one is spared in these deadly events, no man, woman or child. For children who lose one or both parents, becoming an orphan is a bleak prospect. No father to feed them, no mother to wipe their tears. No roof over their head.

Urgent Needs

News & Events

Charity Dinner
Posted on 21 Oct 2015

شکل ۴-۳۹: سایت مؤسسه یتیم‌خانه عراقی

۴-۳-۱۰-۲- مأموریت

مأموریت مؤسسه بهبود شرایط موجود در جامعه عراق در خصوص فقر، گرسنگی و بی‌سوادی با تمرکز فعالیت در زمینه کودکان یتیم است (۶۹). هدف مؤسسه تضمین این موضوع است که یتیم‌های عراقی از نظر تغذیه و پوشاک چیزی کمتر از دیگر کودکان عراقی نداشته باشند و همچنین ایجاد شرایط تحصیلی مناسب برای کودکان یتیم در سطح کودکان بی‌نیاز جامعه.

۴-۳-۱۰-۳- چشم‌انداز

مؤسسه می‌خواهد به کودکان یتیم عراق کمک کند تا سختی‌های محرومیت از آن‌ها کاسته شود.

مؤسسه با تهیه موارد زیر این اقدام را می‌نماید:

– تغذیه مناسب و کافی

– پناهگاه

– پوشاک

– آب تمیز و بهداشت

– مراقبت‌های پزشکی

– آموزش (۶۹)

عراق در وضعیت کنونی در وضعیت جنگی و آشوب به سر می‌برد و شرایط بسیار نامناسبی دارد. برای کودکانی که یکی از والدین یا هر دوی آن‌ها را از دست داده‌اند شرایط زندگی بسیار سخت است.

در حال حاضر بیش از ۳ میلیون یتیم در عراق وجود دارند و این تعداد به سرعت در حال افزایش است. این فضا شرایط را برای افراد سودجو برای فروش کودکان و قاچاق آن‌ها و هرگونه سوءاستفاده دیگر از آن‌ها ایجاد می‌کند. بنابراین نیاز به مراقبت از کودکان در جامعه عراق بسیار به چشم می‌آید (۷۰).

| فصل پنجم |

جمع بندی

الله أكبر

۵- جمع‌بندی

عراق با نام رسمی جمهوری عراق (به عربی: الجهورية العراقية) کشوری در شرق میانه و جنوب غربی آسیا است. پایتخت عراق شهر بغداد است. این کشور از جنوب با عربستان سعودی و کویت، از غرب با اردن و سوریه، از شرق با ایران و از شمال با ترکیه همسایه است. عراق در بخش جنوبی خود، مرز آبی کوچکی با خلیج فارس دارد و دو رود مشهور دجله و فرات که سرآغاز تمدن‌های باستانی میان دو رود اند نماد تاریخ کهن این کشورند که از شمال کشور به جنوب آن روان هستند و با پیوستن به رود کارون، اروندرود را تشکیل می‌دهند و به خلیج فارس می‌ریزند.

گستره عراق ۴۳۸،۳۱۷ کیلومتر مربع (۱۵۸م، نزدیک به یک چهارم ایران) است. بیشتر سرزمین عراق پست و هموار و گرمسیری است. غرب عراق کویر است و شرق آن جلگه‌های حاصلخیز. ولی بخشی از کردستان عراق (شمال شرق) کوهستانی و سردسیر می‌باشد. همچنین عراق یکی از بزرگ‌ترین کشورهای دارای منابع نفت می‌باشد. این کشور دارای ۱۴۳ میلیارد بشکه ذخایر تأیید شده نفتی می‌باشد.

عراق با ۳۲،۵۸۵،۶۹۲ نفر جمعیت چهارمین کشور پرجمعیت جهان است. عرب‌ها ۷۵٪-۸۰٪، کردها ۱۵٪-۲۰٪، ترکمنان، آشوریان و غیره نزدیک ۵٪ از جمعیت عراق را تشکیل می‌دهند. همچنین حدود ۶۰٪-۶۵٪ درصد مردم عراق شیعه، ۳۲٪-۳۷٪ درصد سنی و ۳ درصد مسیحی و پیروان دیگر ادیان هستند. عراق محل زندگی و خاک سپاری ۶ امام شیعه است و شهرهای نجف، کربلا، کاظمین و سامرا زیارتگاه

شیعیان جهان است.

عراق دارای تمدن و فرهنگ دیرینه و پربراری است. سومریان، اکدی‌ها و آشوری‌ها نخستین تمدن‌های باستانی عراق را چند هزار سال پیش از میلاد بنیاد نهادند. پس از آن این منطقه بخشی از قلمرو هخامنشیان، سلوکیان، اشکانیان، ساسانیان و امپراتوری روم بود. پس از سرنگونی امویان و روی کار آمدن عباسیان پایتخت خلافت اسلامی از شام به عراق (شهر بغداد) آورده شد. بعدها این حکومت با حمله مغولان از هم پاشید. از میانه سده دهم تا پایان سده سیزدهم هجری خورشیدی، عراق بارها میان ایران و عثمانی دست به دست شد. عراق در سال ۱۹۱۹ به سرپرستی بریتانیا درآمد و در سال ۱۹۳۲ استقلال یافت.

در این گزارش و در فصل اول نحوه جمع‌آوری اطلاعات موجود و شناسایی مطالعات پیشین انجام شده شرح داده شده است. در فصل دوم محتوای این مطالعات ارائه گردیده و در نهایت در فصل سوم محتوای هریک از مطالعات بررسی گردیده و با تطبیق آن‌ها با سؤالات تحقیق، مواردی که نیاز به تکمیل مطالعه و دقت نظری بیشتری باشد شناسایی می‌گردد. بر همین اساس در فازهای بعدی پروژه، به تکمیل مطالعات پرداخته خواهد شد.

در این بخش به خلاصه آنچه در امور وقف و خیریه کشور عراق می‌گذرد به طور خلاصه و با نگاهی اجمالی پرداخته شده است.

در دهه دوم قرن بیستم عراق استقلال یافت و در سال ۱۹۲۰ نخستین تشکیلات وزارتی برقرار گردید که در بین آن‌ها وزارتخانه‌ای نیز برای اوقاف در نظر گرفته شد، اما بعدها در سال ۱۹۲۹ به موجب قانون شماره ۳۶ این وزارتخانه منحل و به اداره کل تبدیل شد که وابسته به نخست‌وزیری بود. سپس کلیه اختیارات و حقوق موجود در قوانین و مقررات مربوط به اوقاف و اداره آن به نخست‌وزیر واگذار شد.

در سال ۱۹۶۴ بار دیگر وزارت اوقاف به موجب قانون شماره ۳۴ سال ۱۹۶۴ تشکیل شد و این با توجه به گسترش حاصل در کارهای اوقاف و نیاز رسیدگی به امور از سوی یک وزیر بود تا به طور مستقیم بر آن نظارت داشته باشد. وضع تا سال ۱۹۶۵ این گونه بود تا اینکه بار دیگر وزارتخانه به موجب قانون شماره ۱۴۳ در سال ۱۹۶۵ و به دلیل صرفه‌جویی در

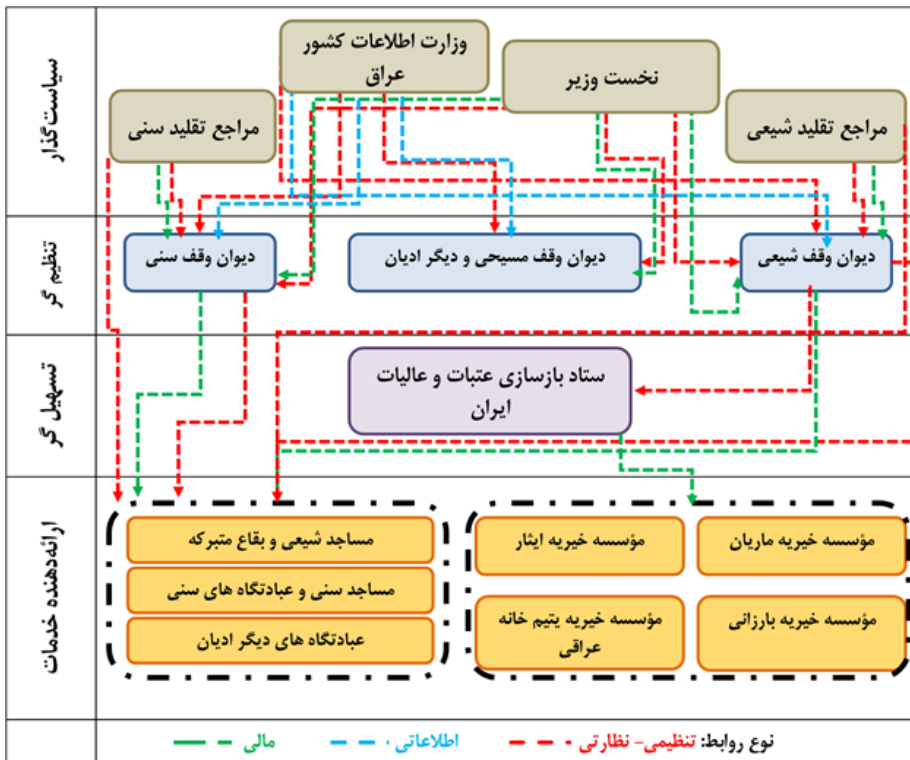
هزینه منحل شد؛ زیرا اوقاف بودجه مستقلی داشت و این هزینه سنگینی برای دولت به بار می‌آورد، از این رو همانند سابق تحت نظارت نخست وزیر درآمد؛ البته توأم با تشکیل «ریاست دفتر اوقاف» به ریاست فردی که در رتبه سرپرست وزارتخانه بود. در سال ۱۹۷۰ دفتر ریاست اوقاف به دفتر ریاست جمهور ملحق (وابسته) شد که این به موجب مصوبه شورای فرماندهی انقلاب به شماره ۳۲۱ در تاریخ ۲۹/۳/۱۹۷۰ صورت می‌گرفت، به موجب این مصوبه رئیس جمهور، خود رییس عالی دیوان اوقاف و ناظر مستقیم بر اجرای قوانین و مقررات مربوط به این تشکیلات بود که طبق آن لازم بود صدور مقررات و دستورات و رهنمودها از سوی رئیس جمهور یا از سوی کسی که رئیس جمهور او را مأمور کرده است، باشد و این طبق ماده نخست قانون دیوان اوقاف به شماره ۴۴ سال ۱۹۷۰ انجام می‌شد. شورای عالی اوقاف که پیش از این مجلس شورای اوقاف نامیده می‌شد، اسم جدید خود را به موجب قانون منسوخ اداره اوقاف به شماره ۱۰۷ سال ۱۹۶۶ پیدا کرد، پس از صدور قانون اصلاحی جدید اوقاف به شماره ۶۴ سال ۱۹۶۶ به همین نام باقی ماند. این شورای عالی به موجب قانون اصلاحی شماره ۵۰ سال ۱۹۶۹ به دو هیئت دینی و مالی تقسیم شد، سپس با قانون اصلاحی چهارم به شماره ۱۶۷ سال ۱۹۷۰ به وضع اول خود بازگردانده شد.

ماده ۴ این سازمان تصریح دارد که شورای عالی متشکل است از: رییس دیوان اوقاف، عضو دادگاه تمییز و دو تن از علمای بزرگ، رییس دانشکده امام الاعظم، دو تن از اقتصاددانان برجسته و کارشناس املاک.

با توجه به وجود موقوفات شیعه در عراق و به ویژه موقوفات عتبات عالیات در نجف و کربلا و کاظمین و سامرا و مساجد تاریخی، مانند مسجد کوفه و مسجد براتا در بغداد و قبور اولیایی همچون حضرت ابوالفضل العباس در کربلا و دیگر قبور مهم و مشهور که ماده بیست و هفتم از سازمان عتبات مقدس، شماره ۲۱، سال ۱۹۶۹ م نیز به آن‌ها اشاره دارد. و حکومت‌های آل بویه و صفویه و دیگر تاجران و ثروتمندان وقف عتبات کرده بودند که مقدار آن‌ها نیز بسیار زیاد است. از این رو قانون اداره عتبات مقدس در سال ۱۹۶۶ وضع گردید و اصلاحیه‌هایی نیز بر آن وارد شد که تصریح داشت به اختصاص دادن اداره مخصوصی برای عتبات مقدس و این نبود جز نتیجه درخواست‌های مصرانه

جامعه شیعه در عراق؛ اما بازهم مشکل اوقاف حل نشد.

به عنوان مثال در کربلا شهری که قبور مقدس امام حسین بن علی (ع) و برادرش ابوالفضل العباس و شهدای طف را در خود دارد، زمین های موقوفه ای که در اداره اوقاف به ثبت رسیده باشد ندارد؛ بلکه برخی منابع اشاره دارد که موقوفات آن شهر از برخی سراها و محله ها تجاوز نمی کند که این در مقایسه با قبور دیگر اولیا در بغداد بسیار اندک است و این معقول نیست. چنانچه در برخی منابع دقت کنیم خواهیم دید که تا دهه چهل، منبع حقوق خدام ضریح در کربلا اساساً مبتنی بر نذورات زوار این مرقدها بود، البته پیش از آنکه دولت حقوق ناچیزی برای ایشان در نظر بگیرد، وانگهی چنانچه همه عایدات وقف در کربلا گردآوری شود برای ترمیم مساجد و دیگر اماکن دینی این شهر کافی نخواهد بود. همین وضع در نجف و کوفه و حله و سایر مناطقی که انبوه شیعیان در آنجا اقامت دارند نیز وجود داشت، حتی سنت تدفین اموات در قبرستان های بزرگ شهرهای مقدس، خود از منابع درآمد قابل توجه بود که این نیز در اختیار عتبات قرار نگرفت، بلکه در بودجه انبوه و کلی اوقاف گم شد (۳۷).

در عراق به طور کلی اوقاف زیر نظر ۳ سازمان مختلف، دیوان وقف شیعی و دیوان وقف سنی و دیوان وقف مسیحی و دیگر ادیان است. این دیوان‌ها زیر نظر دولت فعالیت می‌کنند. هر یک از این سازمان‌ها به صورت جدا از هم دیگر فعالیت می‌کنند و سعی دارند بودجه‌ها و دارایی‌ها را به سمت خود جذب کنند.

این دیوان‌های اوقاف زیر نظر مستقیم نخست‌وزیری فعالیت می‌کنند. این ساختار جدید در تشکیلات اوقاف پس از اشغال عراق توسط آمریکا و سقوط صدام به روی کار آمد. در تشکیلات جدید با توجه به سیاست‌های جدید حکومت عراق، هر یک از اعضای مختلف دیوان‌ها و جایگاه‌های سازمانی از احزاب گوناگون تشکیل می‌شوند. برای مثال رئیس را از «حزب دعوه» و معاونان بخش را از «حزب جند الامام» و... انتخاب می‌کنند. این اختلافات حزبی باعث عدم هماهنگی سازمان و به هدر رفت درآمدها و دارایی‌ها می‌شود (۳۶).

به طور کلی اتحاد و هماهنگی اعضای دیوان وقف سنی از دیوان وقف شیعی بیشتر است و این باعث شده است که دیوان وقف سنی در فعالیت‌های خود موفق‌تر ظاهر شود و درآمدهای بیشتری را نصیب خود کند؛ اما در وقف شیعی که اختلافات بیشتر است، مشکلات نیز بیشتر به چشم می‌خورد.

بودجه این دیوان‌ها توسط دولت تأمین می‌شود. دیوان وقف سنی همواره سعی کرده است بودجه‌های بیشتری را جذب خود نماید. اما دیوان وقف شیعی برعکس آن‌ها عمل کرده و در این زمینه بسیار ضعیف بوده و حتی گاهی مقدار اضافات بودجه را به دولت برمی‌گردانده است.

در عراق مساجد و بقاع متبرکه زیر نظر دیوان‌های اوقاف است و پرداختی‌های امامان مساجد توسط دیوان‌ها پرداخت می‌شود (۳۶).

البته مراجع نیز در عراق دارای قدرت و اختیارات بسیاری هستند. برای مثال مراجع بزرگ شهرهای مختلف در تعیین امامان جمعه شهرها نقش دارند و حتی دیوان‌های اوقاف نیز از این مراجع اطاعت می‌کنند. برای مثال آیت‌الله سیستانی در نجف، سرپرست امامزاده‌ها و بقاع نجف است. همچنین برای وقف شیعی موافقت مرجعیت لازم و ضروری است.

وظیفه نظارت بر بقاع متبرکه و امامزاده‌ها بر عهده دیوان وقف شیعی است. در خصوص بقاع متبرکه نیز بودجه‌ای خاص در نظر گرفته شده است. این بودجه توسط دیوان وقف شیعی درخواست می‌شود و پس از تأیید مجلس از دولت دریافت می‌گردد. درآمدهایی که در خود عتبات به دست می‌آیند مستقیماً به بانک انتقال داده می‌شوند و این درآمدها فقط با اجازه مراجع قابل استفاده هستند. حتی رئیس دیوان اوقاف نیز حق استفاده از این اموال را بدون کسب اجازه از مرجعیت ندارد. مراجع در حوزه بقاع متبرکه نظیر کربلا، کاظمین، نجف، سامرا و... اختیارات تام دارند و حتی می‌توانند بدون هماهنگی با دیوان‌ها اموال و درآمدهای جمع‌آوری شده را استفاده کنند. اما در این میان امامزاده‌ها زیر نظر دیوان هستند و دیوان مستقیماً بر آن‌ها تسلط دارد.

مؤسسات خارجی خاصی در عراق فعالیت نمی‌کنند و مؤسساتی هم که وجود دارند بسیار کوچک و در حوزه محله‌ای هستند. کشور ایران نیز در حوزه امور خیریه در عراق وارد شده است و کمک‌هایی را برای این کشور ارسال می‌کند. برای مثال پروژه‌هایی مانند درمانگاه‌ها، بیمارستان‌ها و خانه‌های سازمانی در عراق با کمک کشور ایران در حال انجام می‌باشند (۳۶). مؤسسات خیریه برای ثبت خود باید از دیوان‌ها مجوز دریافت کنند و پس از دریافت مجوز و شروع به فعالیت می‌توانند از برخی وزارتخانه‌ها نظیر وزارت آموزش و پرورش کمک‌های مالی دریافت کنند.

البته در عراق علاوه بر دیوان‌های وقف شیعی و سنی، دیوان دیگری نیز وجود دارد که به موقوفات ادیان مسیحیت و دیگر ادیان غیراسلامی مرتبط است. این ۳ دیوان تحت نظر اداره نخست‌وزیری کار می‌کنند و برای نگهداری و حفاظت از تجهیزات مذهبی از بودجه دولتی استفاده می‌کنند. دولت مستقل کردستان عراق، از طریق وزارت اوقاف منطقه‌ای خود، حقوق و پاداش‌های امامان و روحانیون خود را می‌پردازد و به ساخت و نگهداری از مساجد اقدام می‌کند. این بودجه‌ها برای مسیحیان نیز قابل دسترس است، اما آن‌ها ترجیح می‌دهند که برای کلیساهای خود از سرمایه‌های شخصی استفاده کنند. دولت در سال‌های اخیر در ادامه حمایت‌هایش از موقوفات غیرمسلمانان به بازسازی اماکن مذهبی اقلیت‌ها پرداخته است. برای مثال در سال ۲۰۰۹ یکی از

زیارتگاه‌های یهودیان به نام حزقیال را که مسلمانان و مسیحیان نیز بدان احترام قائل بودند، بازسازی کرد (۳۴).

نکته دیگری که ذکر آن لازم است این است که در عراق با توجه به درآمدهای بالای حوزه وقف و بقاع متبرکه، وزارت اطلاعات عراق نیز بر فعالیت‌های دیوان‌های وقف نظارت می‌کند و گاهی برای آن‌ها خط‌مشی و دستوراتی صادر می‌نماید (۳۴).

مسئولان وقف شیعی در مدیریت فعالیت‌های خود با مشکلات بسیاری مواجه شدند. آن‌ها در راه بازسازی وقف شیعی سعی کردند از کمک‌های دولت‌های همسایه و حامیان داخلی و خارجی استفاده کنند.

فعالیت‌های دیوان به ساخت مساجد و عبادتگاه‌ها با قوانین شرعی گسترش یافت. همچنین این دیوان به دنبال اجرای پروژه‌های فرهنگی، اجتماعی و مهندسی گوناگون و برگزاری سخنرانی‌ها و کمپین‌های اسلامی و مذهبی بوده است.

دیوان در طی سال‌های گذشته در حفظ و نگهداری بقاع متبرکه تلاش‌های بسیاری کرده است.

بعد از سقوط حکومت عراق در سال ۲۰۰۳ برخی از تشکیلات حکومتی از جمله وزارت اوقاف، منحل شدند. وزارت اوقاف عراق به ۳ دیوان تقسیم شد. دیوان وقف سنی، دیوان وقف شیعی و دیوان وقف مسیحی و دیگر ادیان. هیئت وزیران بر فعالیت‌های این دیوان‌ها نظارت می‌کند و گزارش‌های دوره‌ای را از این دیوان‌ها دریافت می‌نماید.

دیوان وقف سنی عراق یک سازمان غیرانتفاعی در عراق است که بعد از تهاجم آمریکا در سال ۲۰۰۳ این نام را به خود گرفت. این دیوان قبل از آن، مسئول تمامی موقوفات مذهبی و بقاع متبرکه بود ولی در حال حاضر این دیوان مسئول مساجد و موقوفات سنی است و از حوزه‌های دیگری مذهب، مانند شیعیان، یهودیان و مسیحیان خارج شده است (۵).

در سال ۲۰۰۳ وزارت اوقاف و امور مذهبی عراق منحل گردید و به دیوان‌های اوقاف تجزیه شد و وظایف وزارتخانه بین این دیوان‌ها تقسیم گردید. در این سال امور مربوط به وقف‌های سنی و امور اسلامی آن‌ها زیر نظر دیوان وقف سنی درآمد (۶).

دیوان وقف مسیحی و دیگر ادیان در سال ۲۰۰۳ ایجاد گردید. این دیوان یک دیوان

مستقل دولتی است و وابسته به هیچ وزارتخانه ای نیست، اما زیر نظر نخست وزیری فعالیت می کند. بودجه اختصاص داده شده به دیوان برای ۲ کار تخصیص داده شده است. اولی برای تأمین مخارج خود دیوان از قبیل ساخت و ساز و مبلمان کردن دیوان و مخارج نوسازی و از این قبیل اقدامات و دیگری از جهت سرمایه گذاری در بخش های مذهبی و فرقه ای که معمولاً صرف ارائه خدمات و نگهداری از اماکن دینی می شود (۷۲). دیوان وقف مسیحی و دیگر ادیان به ادیان سه گانه مسیحیت، ایزدی ها و مندائیان تقسیم می شود و از هر یک از این شاخه ها یکی از رؤسای طایفه در دیوان فعالیت می کند. اهداف دیوان: تشویق و کمک جامعه در ایجاد و ساخت مدارس، یتیم خانه ها و بیمارستان هاست.

این دیوان در سال ۲۰۰۳ و پس از الغاشدن وزارت اوقاف به وجود آمد. عتبات عالیات عراق در طول یک قرن گذشته نه تنها مطابق زمان توسعه نیافتند بلکه بر اثر سیاست های سوء در حال تخریب بودند. با سقوط رژیم بعثی و امکان حضور عاشقان و مشتاقان زیارت اهل بیت (ع)، به همت جمعی از دوستان اهل بیت علیهم السلام و متخصصان و معتمدان و خیرین، با استفاده از رهنمودهای مقام معظم رهبری، ستاد بازسازی عتبات عالیات و پشتیبانی عراق در سال ۱۳۸۲ تشکیل گردید (۳۸).

کلیات: نوع فعالیت ستاد، غیردولتی، داوطلبانه و غیرانتفاعی است و حوزه فعالیت آن بین المللی است و مدت فعالیت، از تاریخ تأسیس نامحدود است. مرکز اصلی آن در تهران می باشد.

موضوع فعالیت ستاد، بازسازی عتبات عالیات و اماکن مذهبی عراق و دیگر کشورها و انجام خدمات علمی، فرهنگی، آموزشی، بهداشتی، عمرانی و فعالیت های انسان دوستانه می باشد.

منابع مالی و دارایی های ستاد از طریق قبول کمک های مالی داوطلبانه از سازمان های دولتی و غیردولتی و سایر اشخاص خیر و عاشقان بازسازی حرم های مطهر تأمین می شود (۳۸).

- [1] <https://goo.gl/UxuRIV>
- [2] <http://logman.blogfa.com/post-28.aspx>
- [3] <http://www.notiziegeopolitiche.net/?p=37539>
- [4] شیوه‌های جدید بهره‌وری و سرمایه‌گذاری اموال وقف، صادق عبادی، مجله «وقف میراث جاویدان» بهار ۱۳۸۸ - شماره ۶۵.
- [5] <http://sunniaffairs.gov.iq/en/endowment-rules>
- [6] <https://goo.gl/GuHoZi>
- [7] <https://goo.gl/n19S7G>
- [8] <https://goo.gl/fJNyKm>
- [9] <https://goo.gl/eEnwpp>
- [10] <https://goo.gl/KiGvcs>
- [11] <https://goo.gl/SfqJkb>
- [12] <http://www.alwaqfalsheai.gov.iq/ar/اداره-واستثمار-اموال-الوقف-الشیعی>
- [13] <http://www.alwaqfalsheai.gov.iq/ar/الدائرة-الإدارية-والمالية>
- [14] <http://www.alwaqfalsheai.gov.iq/ar/دائرة-التعليم-الديني-والدراسات-الاسلامية>
- [15] <http://www.alwaqfalsheai.gov.iq/ar/دائرة-المؤسسات-الدينية-والخيريه>
- [16] <http://www.alwaqfalsheai.gov.iq/ar/الدائرة-القانونية>
- [17] www.alwaqfalsheai.gov.iq/ar/دائرة-التخطيط-والمتابعة
- [18] <http://www.alwaqfalsheai.gov.iq/ar/الدائرة-الهندسية>
- [19] <http://www.alwaqfalsheai.gov.iq/ar/كلية-الامام-الكاظم>
- [20] <http://www.alwaqfalsheai.gov.iq/ar/دائرة-أوقاف-المحافظات>
- [21] <http://www.alwaqfalsheai.gov.iq/ar/دائرة-احياء-الشعائر-الحسينيه>
- [22] <http://www.alwaqfalsheai.gov.iq/ar/دائرة-البحوث-والدراسات>
- [23] <http://www.alwaqfalsheai.gov.iq/ar/المركز-الوطني-لعلوم-القران>
- [24] <http://www.alwaqfalsheai.gov.iq/ar/قسم-الاعلام-و-العلاقات-العامة>
- [25] <https://goo.gl/mbxYO>
- [26] <http://www.alwaqfalsheai.gov.iq/ar/قسم-العقود-الحكومية>
- [27] <http://www.alwaqfalsheai.gov.iq/ar/قسم-تكنولوجيا-المعلومات>
- [28] <http://www.alwaqfalsheai.gov.iq/ar/قسم-شؤون-المواطنين>
- [29] <http://www.alwaqfalsheai.gov.iq/ar/قسم-التدقيق-والرقابة-الداخلية>
- [30] <https://goo.gl/UAYxFA>
- [31] <https://goo.gl/UqOYri>
- [32] <http://www.alwaqfalsheai.gov.iq/ar/اخر-الاخبار-الوقف-الشیعی-فی-البصرة-یقیم-دورة-...تدریجیة-فی-نصب-كامرا>
- [33] <http://www.oneiraqidinar.com/activists-launch-a-project-to-activate-economic-laws-passed-by-parliament-in-years/>

- [34] <http://www.state.gov/documents/organization/171735.pdf>
- [35] <https://goo.gl/mKyIXW>
- [۳۶] نماینده جناب آقای حجت الاسلام سیستانی، دفتر آل البیت، شهر قم
- [37] <http://www.mirasejavidan.com/content/article/show/678/>-و-اداری-و-تاریخی-پیشینه-ی-
لوقف-در-عراق
- [38] <http://fa.atabat.org/view/3011/>
- [39] <http://fa.atabat.org/view/3016/>
- [40] <http://fa.atabat.org/view/3015/>
- [41] <http://fa.atabat.org/view/3013/>
- [42] <http://fa.atabat.org/view/3014/>
- [43] <http://fa.atabat.org/view/3111/>
- [44] <http://fa.atabat.org/view/3255/>اهم-فعالیت-های-و-اقدامات-شهر-بلد-3255
- [45] <http://fa.atabat.org/view/3578/>گزارش-تصویری-اقدامات-ستاد-در-حرم-مطهر-حضرت-ز-3578
- [46] <http://atabat-tehran.ir/new/index.php/2013.01.21.20-2013.01.23.20/48.59-311.2014.04.16.07.38.40/2013.02.02.13.19.06/14.01>
- [47] <http://atabat-tehran.ir/new/index.php/2013.01.21.18.21.302013.01.21.18.39.57/41-854.2016.02.27.23.00/>
- [48] <http://atabat-tehran.ir/new/index.php/2013.01.21.18.21.30815/2013.01.21.18.39.57/150>
- [49] http://www.barzanifoundation.org/en/index.php?option=com_imagebrowser&view=gallery&Itemid=122
- [50] http://www.barzanifoundation.org/en/index.php?option=com_content&view=category&id=75&Itemid=112
- [51] http://www.barzanifoundation.org/en/index.php?option=com_content&view=article&id=757:barzani-charity-foundation-distributes-six-months-salaries-to-4507-orphans-&catid=75:project-activities-&Itemid=112
- [52] http://www.barzanifoundation.org/en/index.php?option=com_content&view=article&id=716:barzani-charity-foundation-provides-salaries-to-4551-disadvantage-kids&catid=75:project-activities-&Itemid=112
- [53] http://www.barzanifoundation.org/en/index.php?option=com_content&view=category&id=73&Itemid=110
- [54] http://www.barzanifoundation.org/en/index.php?option=com_content&view=category&id=71&Itemid=108
- [55] http://www.barzanifoundation.org/en/index.php?option=com_content&view=category&id=72&Itemid=109
- [56] <http://maryan.org/whoweare.html>
- [57] <http://maryan.org/whatwedo.html>
- [58] <http://maryan.org/donationatwork.html>

- [59] <http://maryan.org/sponsors.html>
- [60] <http://www.alethar.com/about-us.htm>
- [61] <http://www.alethar.com/Social-care.htm>
- [62] <http://www.alethar.com/Health-care.htm>
- [63] <http://www.alethar.com/Health-care.htm>
- [64] <http://www.alethar.com/Human-Rights.htm>
- [65] <http://www.alethar.com/Educational-field.htm>
- [66] <http://www.alethar.com/Sports-and-Youth.htm>
- [67] <http://www.alethar.com/Training-workshops.htm>
- [68] <http://www.alethar.com/Human-Development.htm>
- [69] <http://www.iraqiorphanfoundation.org/about-us/>
- [70] <http://www.iraqiorphanfoundation.org/>
- [71] <http://www.alethar.com/M-Projects.htm>
- [72] <http://www.cese.iq/>
- [73] <http://www.cese.iq/alreassa.htm>
- [74] <http://www.cese.iq/index.html>
- [75] <http://www.cese.iq/M/Syana%20w%20tashgheel/Syana%20w%20tashgheel.htm>
- [76] <http://cese.iq/M/Takhtet&tatweer/Takhtet%20&%20Tatweer.htm>
- [77] http://www.cese.iq/t_m/t_m_c/cese-t-m-c-Akbat-Arth/Katidraiya-mariam o anbaa/CESE-T-M-Ch-mariam o an...
- [78] http://www.cese.iq/t_m/t_m_c/cese-t-m-c-Kald-Kath/Ch-Dar%20al-Dhiafa/CESE-T-M-Ch-Dar%20al-Dhiafa.htm
- [79] http://www.cese.iq/t_m/t_m_c/cese-t-m-c-Mashrik&Sharkia/Ch-Mar-Georgies/CESE-T-M-Ch-Mar-Georgies.htm
- [80] http://www.cese.iq/t_m/t_m_c/cese-t-m-c-Kald-Kath/Ch-Kald-Babil/CESE-T-M-Ch-Kald-Babil.htm
- [81] charities aid foundation, CAF world giving index, report 20015
- [82] Global-Humanitarian-Assistance-Report-2016

پیوست

اللّٰه اَكْبَر

الوقف الشيعي العراقي

وه قابعي عيراقى

الجريدة الرسمية لجمهورية العراق
رؤؤناهمى فهرمى كؤمارى عيراق

- قانون ديوان الوقف السني رقم (٥٦) لسنة ٢٠١٢
- قانون ديوان الوقف الشيعي رقم (٥٧) لسنة ٢٠١٢
- قانون ديوان اوقاف الديانات المسيحية والايثيوبية والصابنة المندائية رقم (٥٨) لسنة ٢٠١٢
- قانون القرى العصرية الزراعية رقم (٥٩) لسنة ٢٠١٢
- قانون تصديق اتفاقية التشجيع والحماية المتبادلة للاستثمارات والبروتوكول الملحق بها بين حكومة جمهورية العراق وحكومة جمهورية ألمانيا الاتحادية رقم (٦٠) لسنة ٢٠١٢
- قانون منحة طلبة الجامعات والمعاهد العراقية الحكومية رقم (٦٣) لسنة ٢٠١٢

محتويات
العدد
٤٢٥٤

قوانین

باسم الشعب
رئاسة الجمهورية

قرار رقم (٥٧)

بناءً على ما اقره مجلس النواب طبقاً لأحكام البند (اولاً) من المادة (٦١) والبند (ثالثاً) من المادة (٧٣) من الدستور .
قرر رئيس الجمهورية بتاريخ ٢٠١٢/١٠/١
اصدار القانون الآتي :-

رقم (٥٦) لسنة ٢٠١٢

قانون

ديوان الوقف السني

(الفصل الأول)

التأسيس والاهداف والوسائل

الفرع الاول

التأسيس

المادة - ١- يؤسس ديوان يسمى (ديوان الوقف السني) يرتبط بمجلس الوزراء ويتمتع بالشخصية المعنوية ويمثله رئيسه او من يخوله .

الفرع الثاني

الاهداف والوسائل

المادة - ٢- يعمل الديوان على تحقيق الاهداف الآتية :-

أولاً : توثيق الروابط الدينية مع العالم الاسلامي بوجه خاص والعالم بوجه عام.
ثانياً : تنظيم شؤون ادارة الاوقاف والاشراف عليها ومراقبتها وفق الواجه الشرعية.

ثالثاً : استثمار اموال الاوقاف في الالوجه الشرعية بما يضمن الحفاظ عليها وتنميتها.

رابعاً : العناية بتنفيذ شروط الواقفين والاشراف على الاوقاف الملحقه.

خامساً : العناية بشؤون المؤسسات السنية الدينية والخيرية ومرافق الاولياء والصحابه والصالحين ومقاماتهم.

سادساً : تعزيز وتنمية الثقافة الاسلامية واحياء التراث الاسلامي والاثار الاسلامية والمحافظة عليها.

المادة - ٣ - لديوان اعتماد كافة الوسائل اللازمة لتحقيق اهدافه وفقاً لأحكام هذا القانون وطبقاً لأحكام القوانين المرعية الاخرى والانظمة والتعليمات الصادرة بموجبها.

(الفصل الثاني)

رئيس الديوان

المادة - ٤ - أولاً : رئيس الديوان هو الرئيس الاعلى له والمسؤول عن تنفيذ سياسته وتوجيه اعماله ، والاشراف والرقابة على تنفيذ القوانين وتصدر عنه التعليمات والقرارات والالوامر في كل ماله علاقة بمهام الديوان وتشكيلاته واختصاصاته .

ثانياً : يكون رئيس الديوان بدرجة وزير ويعين باقتراح من مجلس الوزراء بعد موافقة المجمع الفقهي العراقي لكبار العلماء للدعوة والافتاء.

ثالثاً: لرئيس الديوان:

أ . تشكيل لجان دائمة او مؤقتة يعهد اليها بمهام مالية او ادارية او تنظيمية او رقابية او دراسية ، تتعلق بسائر الالانشطة والفعاليات التي يقوم بها الديوان.

ب . الاستعانة بالمستشارين والخبراء والاختصاصيين في اداء بعض المهام المتعلقة بشؤون الديوان او الاوقاف التي يشرف عليها.

ج . منح المخصصات والاعانات والمكافآت لموظفي الديوان وغيرهم وفقاً للقاتنون.

قوانین

رابعاً : يكون لرئيس الديوان مكتب خاص يتولى ادارته موظف ذو شهادة جامعية اولية بدرجة مدير يعاونه عدد من الموظفين بحسب الاقتضاء.

المادة - ٥ - أولاً : يكون للديوان وكيلان كل منهما بدرجة وكيل وزير احدهما للشؤون الدينية والثقافية والآخر للشؤون الادارية والمالية .
ثانياً : لرئيس الديوان تخويل بعض مهامه الى اي من وكيليه او المديرين العامين وفقاً للقانون .

(الفصل الثالث)

مجلس ديوان الوقف السني

المادة - ٦ - أولاً : يشرف على الديوان من النواحي الادارية والمالية والفنية مجلس يسمى (مجلس ديوان الوقف السني) ويتكون من :

- أ. رئيس الديوان
  - ب. وكلي الديوان
  - ج. المديرين العامين في الديوان
  - د. ثلاثة من كبار العلماء يسميهم المجلس العلمي والافتائي
- ثانياً : يسمي رئيس مجلس الديوان مقررراً للمجلس ، من بين موظفي الديوان .
ثالثاً : يحل احد وكلي الديوان محل رئيس الديوان ، بتكليف من رئيس مجلس الديوان عند غيابه.

المادة - ٧ - يتولى المجلس ماياتي :-

- أولاً : رسم السياسات والخطط والبرامج الثقافية والمالية والادارية والتنظيمية اللازمة لتسيير نشاط الديوان وتحقيق اهدافه ،
واجراء التعديلات عليها وقرارها ومتابعة تنفيذها.
ثانياً : مناقشة الموازنة السنوية للديوان تمهيدا للتشريعها.
ثالثاً : دراسة وقرار فرص استثمار الاموال الموقوفة في مشروعات استثمارية بعد تحقق الجدوى الاقتصادية فيها ومراعاة شرط الواقف.

رابعاً : دراسة ومناقشة تقارير ديوان الرقابة المالية ، والعمل على معالجة الملاحظات الواردة فيها .

خامساً : البت في الاعتراضات المتعلقة بقرارات لجان محاسبة المتولين.

سادساً : البت في امر تسلّم وإدارة الجوامع والمساجد والمؤسسات الخيرية ، المنشأة من المحسنين.

سابعاً : النظر في تأسيس الجوامع والمساجد والمؤسسات الخيرية ، والموافقة عليها وفقاً للنظام المعد لها.

ثامناً : البت في طلبات المتولين لشراء املاك للوقف او تعميره او انشاء مبان جديدة له.

تاسعاً : البت في الاستبدال العيني واجراءاته وفقاً لاحكام الشرع والقانون.

عاشراً : دراسة القضايا التي تعرض عليه من رئيس الديوان وتقديم مقترحاته وتوصياته في شأنها .

المادة ٨-أولاً : تحدد الشؤون المتعلقة بأنعقاد المجلس وكيفية سير اعماله ومواعيد

اجتماعاته بتعليمات يصدرها رئيس الديوان.

ثانياً : يكون للمجلس سكرتارية يرأسها موظف حاصل على شهادة جامعية اولية.

ثالثاً : يتخذ المجلس قراراته بالاغلبية المطلقة لعدد الاعضاء.

(الفصل الرابع)

الهيكل التنظيمي

المادة ٩-أولاً : ترتبط بمركز الديوان التشكيلات الآتية :-

أ. مكتب المفتش العام .

ب . الدائرة القانونية .

جـ. الدائرة الادارية والمالية.

د . الدائرة الهندسية .

هـ . دائرة التعليم الديني والدراسات الاسلامية .

قوانین

- و . دائرة المؤسسات الدينية والخيرية .
  - ز . دائرة التخطيط والمتابعة .
  - ح . دائرة الاضرحة والمقامات والمرافد السنية .
  - ط . دائرة البحوث والدراسات .
  - ي . دائرة صندوق الزكاة .
  - ك . دائرة الاحتفالات الدينية والمولد النبوي الشريف .
  - ل . قسم التدقيق والرقابة الداخلية .
  - م . قسم الاعلام والعلاقات العامة .
  - ن . قسم تكنولوجيا المعلومات .
  - ص . مطبعة ديوان الوقف السني .
- ثانياً : ترتبط بالديوان التشكيلات الآتية :-
- أ . دوائر الديوان في المحافظات .
  - ب . هيئة ادارة واستثمار اموال الوقف السني ، وتتمتع بالشخصية المعنوية والاستقلال المالي والاداري ، تتولى ادارة واستثمار اموال الوقف السني.
  - ج . كلية الامام الاعظم (رحمه الله) الجامعة .
  - د . المركز العراقي للقران الكريم.

(الفصل الخامس)

المجلس العلمي والافتائي

- المادة - ١٠ - أولاً : يشكل المجلس العلمي بقرار من رئيس الديوان من عدد من علماء الدين لا يقل عددهم عن (٧) سبعة علماء بضمنهم رئيس المجلس ومن المشهود لهم بالتضلع بالعلوم الاسلامية .
- ثانياً : يتولى المجلس العلمي المهام الآتية :
- أ . التوصية بتعيين الموظفين الدينين ونقلهم وترقيتهم وترقيتهم ومعاقبتهم واحالتهم الى التقاعد.
  - ب . النظر في تعيين المتولين.

ج . الاذن بأقامة صلاة العيدين والجمعة.

د . رصد ثبوت الروية الشرعية للشهر القمريّة.

هـ . ما يحيله عليه رئيس الديوان.

ثالثاً : يعقد المجلس اجتماعا واحدا في الشهر في الأقل ، ويكتمل نصاب انعقاد المجلس بحضور ثلثي عدد الاعضاء ، وتتخذ القرارات والتوصيات بأغلبية عدد اصوات الحاضرين وعند تساوي الاصوات يرجح الجانب الذي صوت معه الرئيس.

رابعاً : تخضع قرارات وتوصيات المجلس لمصادقة رئيس الديوان.

خامساً : تكون مدة الرئاسة والعضوية في المجلس (٣) ثلاث سنوات قابلة للتتمديد لمرة واحدة.

سادساً : تحدد الشروط الواجب توافرها في رئيس المجلس وأعضائه وسير العمل فيه والامور ذوات العلاقة باعمال المجلس بتعليمات يصدرها رئيس الديوان.

سابعاً : يسمي رئيس المجلس احد موظفي الديوان مقررًا له يتولى تنظيم جدول اعماله وتدوين محاضر اجتماعاته وتبليغ قراراته وتوصياته وعرضها على رئيس الديوان للنظر فيها.

المادة - ١١ - يُمارس المفتش العام مهامه وفقاً للقانون.

(الفصل السادس)

الاحكام المالية

المادة - ١٢ - تتكون مالية الديوان من :-

أولاً : ما يخصص للديوان ضمن الموازنة العامة الاتحادية .

ثانياً : ريع واردات الاموال الموقوفة طبقاً للاحكام الشرعية.

ثالثاً : بدلات استملاك واستبدال الاموال الموقوفة طبقاً للاحكام الشرعية.

رابعاً : عوائد نشاطات الديوان.

خامساً : مايرد الى الديوان من هبات وتبرعات وفقاً للقانون.

(الفصل السابع)

ادارة الوقف

المادة - ١٣ - يتولى الديوان ماياتي :-

أولاً : ادارة الوقف المضبوط.

ثانياً : الرقابة على الوقف الملحق ، ومحاسبة متوليه سنوياً ، وادارته عند انحلال التولية ، او وفاة المتولي ، او سحب يده ، وإقامة الدعاوى عند استغلال الوقف او تحويله الى ملك صرف خلافاً للقانون.

ثالثاً : ضبط وادارة الوقف الملحق المهمل او المتروك من المتولي لحين ترشيح متول شرعي جديد .

(الفصل الثامن)

احكام عامة وختامية

المادة - ١٤ - تعفى الاموال الموقوفة التابعة للديوان من الضرائب والرسوم المنصوص عليها قانوناً ويشمل الاعفاء رسوم الانتقال للعقارات الموقوفة وقفاً خيرياً صحيحاً غير قابل للرجوع اذا تم الوقف قبل اتمام معاملة الانتقال.

المادة - ١٥ - أولاً : تحدد بنظام تشكيلات الديوان واختصاصاتها المنصوص عليها في المادة (٩) من هذا القانون.

ثانياً : تحدد تقسيمات الديوان والشعب التابعة لكل منها واختصاصاتها وواجباتها بتعليمات يصدرها رئيس الديوان.

ثالثاً : لرئيس الديوان استحداث اقسام وشعب جديدة ضمن الدوائر التابعة للديوان بتعليمات يصدرها وتحديد اختصاصاتها وواجباتها وتعديلها ودمج اي من الوحدات المستحدثة ببعضها او فك او تعديل ارتباطها او إلغائها وفقاً للضرورات العملية .

المادة - ١٦ - يحدد بنظام ما يأتي:

- أولاً : هيئة ادارة واستثمار اموال الوقف السني.
ثانياً : كلية الامام الاعظم (رحمه الله) الجامعة .
ثالثاً : المركز العراقي للقران الكريم.

المادة - ١٧ - أولاً : يدير كل دائرة من الدوائر المنصوص عليها في الفقرة (اولاً) من المادة (٩) من هذا القانون موظف بعنوان مدير عام حاصل على شهادة جامعية اولية في الاقل في حقل الاختصاص ولديه خدمة لاتقل عن (٨) ثماني سنوات.

ثانياً : يدير كل قسم من الاقسام المنصوص عليها في الفقرة(اولاً) من المادة (٩) موظف بعنوان مدير حاصل على شهادة جامعية اولية في الاقل في حقل الاختصاص وله خدمة لاتقل عن (٤) اربع سنوات.

المادة - ١٨ - تخضع حسابات الديوان الى رقابة وتدقيق ديوان الرقابة المالية .

المادة - ١٩ - أولاً : تسري على موظفي الديوان احكام قوانين الخدمة المدنية رقم (٢٤) لسنة ١٩٦٠ وتعديلاته والملاك رقم (٢٥) لسنة ١٩٦٠ وتعديلاته وانضباط موظفي الدولة والقطاع العام رقم (١٤) لسنة ١٩٩١ وتعديلاته والتقاعد الموحد رقم (٢٧) لسنة ٢٠٠٦ وتعديلاته . وقانون رواتب موظفي الدولة والقطاع العام رقم (٢٢) لسنة ٢٠٠٨ وتعديلاته .

ثانياً : أ- يتمتع منتسبو ديوان الوقف في دائرة التعليم الديني بالحقوق والامتيازات المنصوص عليها في قانون وزارة التربية رقم (٢٢) لسنة (٢٠١١) وتعديلاته .

ب- يتمتع منتسبو ديوان الوقف ممن تتوافر فيهم شروط اعضاء الهيئة التدريسية من حملة الشهادات العليا بالحقوق والامتيازات المنصوص عليها في قانون وزارة التعليم العالي

قوانین

والبحث العلمي رقم (٤٠) لسنة (١٩٨٨) . وقانون الخدمة

الجامعية رقم (٢٣) لسنة ٢٠٠٨ المعدل .

ج- يمنح العاملين في الوظائف الدينية المخصصات المنصوص

عليها في المادة (١٣) و(١٥) من قانون رواتب موظفي

الدولة والقطاع العام رقم (٢٢) لسنة ٢٠٠٨ .

المادة -٢٠- يحل ديوان الوقف السني محل وزارة الاوقاف والشؤون الدينية فيما

يتعلق بالاوقاف والاموال والحقوق ذوات العلاقة بالوقف السني.

المادة -٢١- أولاً : لرئيس الديوان إصدار التعليمات لتسهيل تنفيذ احكام هذا القانون.

ثانياً : ليعمل بأي نص يتعارض واحكام هذا القانون.

المادة -٢٢- يلغى قانون وزارة الاوقاف والشؤون الدينية رقم (٥٠) لسنة ١٩٨١ .

المادة -٢٣- ينفذ هذا القانون من تاريخ نشره في الجريدة الرسمية .

جلال طالباني

رئيس الجمهورية

الاسباب الموجبة

نظرا لإلغاء وزارة الاوقاف والشؤون الدينية ، وتوزيع مهامها على دواوين

الاوقاف المختصة ومن اجل تنظيم ديوان الوقف السني وتحديد تشكيلاته

ومهامه . شرع هذا القانون .

قوانين

باسم الشعب
رئاسة الجمهورية

قرار رقم (٥٨)

بناءً على ما اقره مجلس النواب طبقاً لاحكام البند (اولاً) من المادة (٦١) والبند (ثالثاً) من المادة (٧٣) من الدستور .
قرر رئيس الجمهورية بتاريخ ٢٠١٢/١٠/١
اصدار القانون الآتي :-

رقم (٥٧) لسنة ٢٠١٢

قانون

ديوان الوقف الشيعي

(الفصل الأول)

التأسيس والأهداف والوسائل

الفرع الأول

التأسيس

المادة - ١ - يؤسس ديوان يسمى (ديوان الوقف الشيعي) يرتبط بمجلس الوزراء ويتمتع بالشخصية المعنوية ويمثله رئيسه أو من يخوله .

الفرع الثاني

الأهداف والوسائل

الأهداف

المادة - ٢ - يعمل الديوان على تحقيق الأهداف الآتية :-

أولاً : ادارة الأوقاف التي ليس لها متولٍ خاص ، والعناية بتنفيذ شروط الواقفين في الاوقاف التي لها متولٍ خاص.

قوانین

ثانياً: استثمار الاموال التي ليس لها متول خاص بما يضمن الحفاظ عليها وتنميتها.

ثالثاً: العناية بشؤون الجوامع والحسينيات والمؤسسات الدينية والخيرية وتطويرها .

رابعاً: تعزيز وتنمية الثقافة الاسلامية و احياء التراث الاسلامي والاثار الاسلامية والمحافظة عليها.

خامساً : توثيق الروابط الدينية مع العالم الاسلامي والتقريب بين المذاهب الاسلامية

سادساً : رعاية شؤون العتبات المقدسة ومرقد الأئمة (عليهم السلام) ومقامات الصحابة والأولياء والمساجد والحسينيات.

المادة -٣- للديوان اعتماد كافة الوسائل اللازمة لتحقيق اهدافه وفقاً لأحكام هذا القانون وطبقاً لاحكام القوانين المرعية الاخرى والانتظمة والتعليمات الصادرة بموجبها ، وفقاً للمشهور من الفقه الشيعي وفتاوى الفقهاء الأعلام.

(الفصل الثاني)

رئيس الديوان

المادة -٤- أولاً: رئيس الديوان هو الرئيس الاعلى له والمسؤول عن تنفيذ سياسته وتوجيه اعماله ، والاشراف والرقابة على تنفيذ القوانين وتصدر عنه التعليمات والقرارات والوامر في كل ماله علاقة بمهام الديوان وتشكيلاته واختصاصاته .

ثانياً: يكون رئيس الديوان بدرجة وزير ويعين باقتراح من مجلس الوزراء بعد موافقة المرجع الديني الاعلى - وهو الفقيه الذي يرجع اليه في التقليد اكثر الشيعة في العراق من فقهاء النجف الاشرف.

ثالثاً: لرئيس الديوان:

أ- تخويل بعض صلاحياته ضمن احكام القوانين والانتظمة والقرارات السارية المفعول الى اي من وكيليه او المديرين العامين وفقاً للقانون.

قوانين

ب- تشكيل لجان دائمة او مؤقتة يعهد اليها بمهام مالية او ادارية او تنظيمية او رقابية او دراسية ، تتعلق بسائر الانشطة والفعاليات التي يقوم بها الديوان وفقاً للقانون.

ج- الاستعانة بالمستشارين والخبراء والاختصاصيين في اداء بعض المهام المتعلقة بشؤون الديوان او الاوقاف التي يشرف عليها وفقاً للقانون.

د- منح المخصصات والاعانات والمكافآت لموظفي الديوان وغيرهم وفقاً للقانون.

هـ - اعادة تعيين الأمين العام للعبئة او المزارات اذا استنفذ خدماته بعد اكماله المدة المقررة مع مراعاة الآلية المنصوص عليها في القانون رقم ١٩ لسنة ٢٠٠٥.

رابعاً: يكون لرئيس الديوان مكتب خاص يتولى ادارته موظف ذو شهادة جامعية اولية بدرجة مدير يعاونه عدد من الموظفين بحسب الاقتضاء.

المادة - ٥ - يكون للديوان وكيلان كل منهما بدرجة وكيل وزير احدهما للشؤون الدينية والثقافية والاخر للشؤون الادارية والمالية .

(الفصل الثالث)

مجلس ديوان الوقف الشيعي

المادة - ٦ - أولاً: يتألف مجلس (ديوان الوقف الشيعي) من :

- أ . رئيس الديوان
- ب . وكلي الديوان
- ج . المديرين العامين في الديوان
- د . ثلاثة من علماء الشيعة المعروفين بسميهم رئيس الديوان

ثانياً: يسمي رئيس مجلس الديوان مقررًا للمجلس ، من بين موظفي الديوان.
ثالثاً: يحل احد وكلي الديوان محل رئيس الديوان ، بتكليف من رئيس مجلس الديوان عند غيابه.

قوانین

المادة - ٧- يتولى المجلس مايتى :-

أولاً : رسم السياسات والخطط والبرامج الثقافية والمالية والادارية والتنظيمية

اللازمة لتسيير نشاط الديوان وتحقيق اهدافه ، واجراء التعديلات عليها

واقرارها ومتابعة تنفيذها.

ثانياً: مناقشة الموازنة السنوية للديوان تمهيدا لتشريعها.

ثالثاً: دراسة واقرار فرص استثمار املاك الاوقاف في مشروعات استثمارية

بعد تحقق الجدوى الاقتصادية فيها ومراعاة شرط الواقف.

رابعاً: دراسة ومناقشة تقارير ديوان الرقابة المالية ، والعمل على معالجة

الملاحظات الواردة فيها .

خامساً: البت في الاعتراضات المتعلقة في قرارات لجان محاسبة المتولين.

سادساً: البت في امر تسلم وادارة الجوامع والمساجد والحسينيات

والمؤسسات الخيرية ، المنشأة من المحسنين بطلب منهم .

سابعاً: النظر في تأسيس الجوامع والمساجد والحسينيات والمؤسسات

الخيرية ، والموافقة عليها وفقاً للنظام المعد لها.

ثامناً: البت في طلبات المتولين لشراء املاك للوقف او تعميره او انشاء مبان

جديدة له.

تاسعاً: البت في بيع الوقف واستبداله بغيره وفقاً لاحكام الشرع والقانون.

عاشراً: دراسة القضايا التي تعرض عليه من رئيس الديوان وتقديم مقترحاته

وتوصياته في شأنها .

المادة - ٨- أولاً : تحدد الشؤون المتعلقة بأنعقاد المجلس وكيفية سير اعماله ومواعيد

اجتماعاته بتعليمات يصدرها رئيس الديوان.

ثانياً : يكون للمجلس سكرتارية يرأسها موظف حاصل على شهادة جامعية

اولية.

ثالثاً : يتخذ المجلس قراراته بالاغلبية المطلقة لعدد الاعضاء.

(الفصل الرابع)

الهيكل التنظيمي

المادة - ۹ - أولاً: ترتبط بمركز الديوان التشكيلات الآتية :-

- أ . مكتب المفتش العام .
  - ب . الدائرة القانونية.
  - ج. الدائرة الادارية والمالية.
  - د. الدائرة الهندسية .
  - هـ . دائرة ادارة العتبات المقدسة والمزارات الشيعية الشريفة
المؤسسة بموجب القانون رقم (۱۹) لسنة ۲۰۰۵ .
  - و . دائرة التعليم الديني والدراسات الاسلامية .
  - ز . دائرة المؤسسات الدينية والخيرية.
  - ح. دائرة التخطيط والمتابعة .
  - ط . دائرة أوقاف المحافظات.
  - ي . دائرة البحوث والدراسات.
  - ك . دائرة إحياء الشعائر الحسينية .
  - ل. قسم الاعلام والعلاقات العامة .
  - م . قسم تكنولوجيا المعلومات .
  - ص . قسم التدقيق والرقابة الداخلية.
  - ع . مطبعة ديوان الوقف الشيعي.
- ثانياً : ترتبط بالديوان التشكيلات الآتية :-
- أ . دوائر الديوان في المحافظات .
  - ب . كلية الامام الكاظم (عليه السلام) للعلوم الاسلامية الجامعة .
  - ج . المركز الوطني لعلوم القرآن.
  - د . المجلس العلمي لديوان الوقف الشيعي.
  - هـ . هيئة ادارة واستثمار اموال الوقف الشيعي : وتتمتع بالشخصية
المعنوية والاستقلال المالي والاداري .

(الفصل الخامس)

المجلس العلمي

المادة - ١٠ - أولاً: المجلس العلمي لديوان الوقف الشيعي هو الجهة العلمية التي تتولى النظر في كفاءة الموظفين الدينيين والمصادقة على تعيين المتولين ، إضافة الى ما يحيله رئيس الديوان .

ثانياً: يشكل المجلس العلمي بقرار من رئيس الديوان من (٥) خمسة اعضاء بضمهم رئيس المجلس ومن المشهود لهم بالتضلع في العلوم الاسلامية .

ثالثاً: يعقد المجلس اجتماعا واحدا في الشهر في الاقل ، ويكتمل النصاب بحضور ثلثي عدد الاعضاء وتتخذ القرارات والتوصيات باغلبية اصوات الحاضرين وعند التساوي يرجح الجانب الذي صوت معه رئيس الجلسة.

رابعا: ينتخب المجلس في اول اجتماع له رئيسا ونائبا للرئيس ويقوم بمهام الرئيس عند غيابه.

خامسا: تخضع قرارات وتوصيات المجلس لمصادقة رئيس الديوان. سادسا: تكون مدة الرئاسة والعضوية في المجلس (٣) ثلاث سنوات قابلة للتديد مرة واحدة .

سابعاً: تحدد الشروط الواجب توافرها في رئيس المجلس واعضائه وسير العمل فيه والامور ذات العلاقة بالمجلس بتعليمات يصدرها رئيس الديوان.

ثامناً: يسمي رئيس المجلس احد موظفي الديوان مقررًا له يتولى تنظيم جدول اعمال اجتماعاته وتدوين محاضر جلساته وتبليغ قراراته وتوصياته وعرضها على رئيس الديوان للنظر فيها.

المادة - ١١ - يمارس المفتش العام مهامه وفقاً للقانون.

(الفصل السادس)

الاحكام المالية

المادة - ١٢ - تتكون مالية الديوان من: -

أولاً: مايبخص للديوان ضمن قانون الموازنة العامة الاتحادية .

ثانياً: ريع واردات الاموال الموقوفة طبقاً للاحكام الشرعية.

ثالثاً: بدلات استملاك واستبدال الاموال الموقوفة طبقاً للاحكام الشرعية.

رابعاً: عوائد نشاطات الديوان.

خامساً: مايرد الى الديوان من هبات وتبرعات وفقاً للقانون.

(الفصل السابع)

ادارة الوقف

المادة - ١٣ - يتولى الديوان ماياتي :

أولاً: ادارة الوقف الذي ليس له متول خاص وهو المنصب لادارته من قبل

الواقف او المرجع الديني.

ثانياً : السرقابة على الوقف الذي له متول خاص ، ومحاسبة متوليه

سنوياً ، وادارته عند وفاة المتولي او عزله او استقالته الى حين

تعيين متول جديد ، واقامة الدعاوى عند استغلال الوقف أو تحويله

الى ملك صرف خلافاً للقانون.

المادة - ١٤ - تتم ادارة الاوقاف وتنظيم شؤونها وكل ما يتعلق بها - ومنه تعيين المتولي

وعزله وفقاً للرأي المشهور من آراء فقهاء الشيعة الامامية وعند عدم

الشهرة يؤخذ برأي (المرجع الديني الأعلى) ويقصد به الفقيه الذي يرجع

اليه في التقليد اكثر الشيعة في العراق من فقهاء النجف الأشرف .

المادة - ١٥ - لايتولى الديوان شؤون المدارس الدينية وغيرها من الاوقاف التابعة

للحوزات العلمية ، ولايتدخل في شيء من امورها الا بموافقة المرجع

الديني الاعلى.

(الفصل الثامن)

احكام عامة وختامية

المادة - ١٦ - تُعفى الأموال الموقوفة التابعة للديوان والعتبات المقدسة والمزارات الشيعية الشريفة وما الحق بها من الضرائب والرسوم المنصوص عليها قانوناً ويشمل الاعفاء رسوم الانتقال للعقارات الموقوفة وفقاً خيراً صحيحاً غير قابل للرجوع إذا تم الوقف قبل اتمام معاملة الانتقال.

المادة - ١٧ - أولاً : تُحدد بنظام تشكيلات الديوان واختصاصاتها المنصوص عليها في المادة (٩) من هذا القانون.

ثانياً: تُحدد تقسيمات الديوان والشعب التابعة لكل منها واختصاصاتها وواجباتها بتعليمات يصدرها رئيس الديوان.

ثالثاً : لرئيس الديوان استحداث اقسام وشعب جديدة ضمن الدوائر التابعة للديوان بتعليمات يصدرها وتحديد اختصاصاتها وواجباتها وتعديلها ودمج اي من الوحدات المستحدثة ببعضها او فك او تعديل ارتباطها او إلغائها وفقاً للضرورات العملية .

المادة - ١٨ - يحدد بنظام مايتي:

أولاً: كلية الامام الكاظم (عليه السلام) للعلوم الاسلامية الجامعة.

ثانياً: المركز الوطني لعلوم القران.

المادة - ١٩ - أولاً : يدير كل دائرة من الدوائر المنصوص عليها في الفقرة (اولا) من المادة (٩) من هذا القانون موظف بعنوان مدير عام حاصل على شهادة جامعية اولية في الأقل في حقل الاختصاص ولديه خدمة لا تقل عن (٨) ثماني سنوات.

ثانياً : يدير كل قسم من الاقسام المنصوص عليها في الفقرة (اولا) من المادة (٩) ومطبعة ديوان الوقف الشيعي موظف بعنوان مدير حاصل

على شهادة جامعية اولية في الاقل في حقل الاختصاص وله خدمة
لاتقل عن (٤) اربع سنوات.

المادة -٢٠- تخضع حسابات الديوان لرقابة وتدقيق ديوان الرقابة المالية.

المادة -٢١- أولاً : تسري على موظفي الديوان احكام قوانين الخدمة المدنية رقم (٢٤)
لسنة ١٩٦٠ وتعديلاته والملاك رقم (٢٥) لسنة ١٩٦٠ وتعديلاته
وانضباط موظفي الدولة والقطاع العام رقم (١٤) لسنة ١٩٩١
وتعديلاته والتقاعد الموحد رقم (٢٧) لسنة ٢٠٠٦ وتعديلاته .
وقانون رواتب موظفي الدولة والقطاع العام رقم (٢٢) لسنة
٢٠٠٨ وتعديلاته.

ثانياً : أ- يتمتع منتسبو ديوان الوقف في دائرة التعليم الديني بالحقوق
والامتيازات المنصوص عليها في قانون وزارة التربية رقم (٢٢)
لسنة (٢٠١١) وتعديلاته .

ب- يتمتع منتسبو ديوان الوقف ممن تتوافر فيهم شروط اعضاء الهيئة
التدرسية من حملة الشهادات العليا بالحقوق والامتيازات
المنصوص عليها في قانون وزارة التعليم العالي والبحث
العلمي رقم (٤٠) لسنة (١٩٨٨) . وقانون الخدمة الجامعية
رقم (٢٣) لسنة ٢٠٠٨ المعدل .

ج- يمنح العاملون في الوظائف الدينية المخصصات المنصوص عليها
في المادة (١٣) و(١٥) من قانون رواتب موظفي الدولة والقطاع
العام رقم ٢٢ لسنة ٢٠٠٨ .

المادة -٢٢- أولاً: لرئيس الديوان إصدار تعليمات لتسهيل تنفيذ احكام هذا القانون.
ثانيا: لايعمل بأي نص يتعارض واحكام هذا القانون.

المادة -٢٣- يحل ديوان الوقف الشيعي محل وزارة الاوقاف والشؤون الدينية فيما
يتعلق بالاوقاف والاموال والحقوق نوات العلاقة بالوقف الشيعي.

قوانين

المادة - ٢٤- أولاً : العتبات المقدسة والمزارات الشيعية الشريفة كيانات حضارية تتمتع بالشخصية المعنوية والاستقلال المالي والاداري اللازم لتحقيق اهدافها .

ثانيا: العتبات المقدسة والأضرحة والمزارات والجوامع والمساجد والحسينيات اماكن مقدسة لايجوز المساس بها او انتهاك حرمتها.
ثالثاً : المدن المقدسة لها حرمة لايجوز انتهاكها بأي فعل مخالف للأداب او الاخلاق العامة ويحظر فيها ممارسة كل فعل فاضح مخل بالحياء .

المادة - ٢٥- يلغى قانون وزارة الاوقاف والشؤون الدينية رقم (٥٠) لسنة ١٩٨١.

المادة - ٢٦- يُنفذ هذا القانون من تاريخ نشره في الجريدة الرسمية.

جلال طالباني

رئيس الجمهورية

الاسباب الموجبة

نظرا لالغاء وزارة الاوقاف والشؤون الدينية ، وتوزيع مهامها على دواوين الاوقاف المختصة ومن اجل تنظيم ديوان الوقف الشيعي وتحديد تشكيلاته ومهامه. شرع هذا القانون .

قوانين

بأسم الشعب
رئاسة الجمهورية

قرار رقم (٥٩)

بناءً على ما اقره مجلس النواب طبقاً لأحكام البند (أولاً) من المادة (٦١) والبند(ثالثاً) من المادة (٧٣) من الدستور .
قرر رئيس الجمهورية بتاريخ ٢٠١٢/١٠/١
إصدار القانون الآتي :

رقم (٥٨) لسنة ٢٠١٢

قانون

ديوان اوقاف الديانات المسيحية والاييزيدية والصابئة المندائية

الفصل الاول

التأسيس والاهداف والوسائل

الفرع الاول

التأسيس

المادة - ١- يؤسس ديوان يسمى (ديوان اوقاف الديانات المسيحية والاييزيدية والصابئة المندائية) يرتبط بمجلس الوزراء ويتمتع بالشخصية المعنوية ويمثله رئيسه أو من يخوله.

الفرع الثاني

الأهداف والوسائل

المادة -٢- يعمل الديوان على تحقيق الأهداف الآتية :-
أولاً : توثيق الروابط الدينية مع العالم الاسلامي بوجه خاص والعالم بوجه عام.

قوانین

ثانياً : رعاية شؤون العبادة واماكنها ورجال الدين والمعاهد والمؤسسات الدينية بما يساعد على تقديم افضل الخدمات لابنائها.
ثالثاً : دعم ورعاية متولي الوقف لغرض ادارة واستثمار اموال الاوقاف المشمولة باحكام هذا القانون.
رابعاً: التشجيع والاسهام في فتح المدارس ودور الايتام والعجزة والمستشفيات.
خامساً : تأسيس مكاتب عامة لتكون مرجعا للباحثين.

المادة -٣- للديوان اعتماد كافة الوسائل اللازمة لتحقيق اهدافه وفقاً لأحكام هذا القانون وطبقاً لاحكام القوانين المرعية الاخرى والانتظمة والتعليمات الصادرة بموجبها.

الفصل الثاني

رئيس الديوان

المادة -٤- أولاً : رئيس الديوان هو الرئيس الاعلى له والمسؤول عن تنفيذ سياسته وتوجيه اعماله ، والاشراف والرقابة على تنفيذ القوانين وتصدر عنه التعليمات والقرارات والاورام في كل ماله علاقة بمهام الديوان وتشكيلاته واختصاصاته .

ثانياً : يكون رئيس الديوان بدرجة وزير ويعين بأقتراح من مجلس الوزراء بعد ترشيحه من قبل مرجعيات الاديان الثلاثة.

ثالثاً : لرئيس الديوان تخويل بعض صلاحياته ضمن احكام القوانين والانتظمة والقرارات السارية المفعول الى احد وكيليه او المديرين العامين وفقاً للقانون.

رابعاً: لرئيس الديوان تشكيل لجان دائمة او مؤقتة يعهد اليها بمهام مالية او ادارية او تنظيمية او رقابية او دراسية ، تتعلق بسائر الانشطة والفعاليات التي يقوم بها الديوان وفقاً للقانون.

خامساً: لرئيس الديوان الاستعانة بالمستشارين والخبراء والاختصاصيين في اداء بعض المهام المتعلقة بشؤون الديوان او الاوقاف التي يشرف عليها وفقاً للقانون.

سادساً: منح المخصصات والاعانات والمكافآت لموظفي الديوان وغيرهم وفقاً للقانون.

سابعاً: يكون لرئيس الديوان مكتب خاص يتولى ادارته موظف ذو شهادة جامعية اولية بدرجة مدير يعاونه عدد من الموظفين بحسب الاقتضاء.

المادة - ٥ - يكون للديوان وكيلان كل منهما بدرجة وكيل وزير احدهما للشؤون الدينية والثقافية والآخر للشؤون الادارية والمالية على ان يراعى التوازن بين المكونات الدينية في الديوان.

(الفصل الثالث)

مجلس ديوان اوقاف الديانات المسيحية والايديوية والصابئة المندائية

المادة - ٦ - أولاً : يشرف على الديوان مجلس يسمى (مجلس ديوان اوقاف الديانات المسيحية والايديوية والصابئة المندائية) ويتكون من :

أ- رئيس الديوان	رئيسا
ب- وكلي الديوان	عضوين
ج- المديرين العامين في الديوان	اعضاء
د- ممثل عن كل ديانة (يتم اختياره من ممثلي الاديان لمدة سنتين قابلة للتجديد)	اعضاء

ثانياً: يسمى رئيس مجلس الديوان مقرراً للمجلس من بين موظفي الديوان.

ثالثاً : يحل احد وكليي الديوان محل رئيس الديوان بتكليف منه عند غيابه.

المادة - ٧ - يتولى المجلس ماياتي:

أولاً: رسم السياسات والخطط والبرامج الثقافية والمالية والادارية والتنظيمية اللازمة لتسيير نشاط الديوان وتحقيق اهدافه ، واجراء التعديلات عليها واقرارها ومتابعة تنفيذها.

قوانین

ثانياً: مناقشة الموازنة السنوية للديوان تمهيدا لتشريعها.
ثالثاً: دراسة وقرار فرص استثمار الاموال الموقوفة في مشروعات استثمارية بعد تحقق الجدوى الاقتصادية فيها.
رابعاً: دراسة ومناقشة تقارير ديوان الرقابة المالية ، والعمل على معالجة الملاحظات الواردة فيها .
خامساً: دراسة القضايا التي تعرض عليه من رئيس الديوان وتقديم مقترحاته وتوصياته في شأنها .

المادة - ٨ - أولاً : تحدد الشؤون المتعلقة بأنعقاد المجلس وكيفية سير اعماله ومواعيد اجتماعاته بتعليمات يصدرها رئيس الديوان.
ثانياً : يكون للمجلس سكرتارية يرأسها موظف حاصل على شهادة جامعية اولية.
ثالثاً : يتخذ المجلس قراراته بالاغلبية المطلقة لعدد الاعضاء.

(الفصل الرابع)

الهيكل التنظيمي

المادة - ٩ - أولاً: تتكون تشكيلات الديوان من :
أولاً: مكتب المفتش العام.
ثانياً: دائرة شؤون المسيحيين .
ثالثاً: دائرة شؤون الايزيديين.
رابعاً: دائرة شؤون الصابئة المندائيين.
خامساً: الدائرة الادارية والمالية.
سادساً: الدائرة القانونية.
سابعاً: الدائرة الهندسية.
ثامناً: دائرة اوقاف المحافظات .
تاسعاً: قسم التدقيق والرقابة الداخلية .
عاشراً: قسم البحوث والدراسات.

حادي عشر: قسم تكنولوجيا المعلومات.
ثاني عشر: قسم الاعلام والعلاقات العامة.
ثانياً : تعنى دائرة شؤون المسيحيين ودائرة شؤون الايزيديين ودائرة شؤون الصابئة المندائيين بطوائفها.

المادة -١٠- يُمارس المفتش العام مهامه وفقاً للقانون .

(الفصل الخامس)

الاحكام المالية

المادة -١١- تتكون مالية الديوان من :-

أولاً: ما يخص للديوان ضمن قانون الموازنة العامة الاتحادية .

ثانياً: ما يرد الى الديوان من هبات وتبرعات وفقاً للقانون.

ثالثاً: عوائد نشاطات الديوان.

رابعاً: توزع الموازنة الاستثمارية والتشغيلية المخصصة للديوان من الموازنة العامة الاتحادية بعدالة بين الاديان الثلاثة.

الفصل السادس

احكام عامة وختامية

المادة -١٢- تُعفى الاموال الموقوفة للديانات المشمولة بأحكام هذا القانون من الضرائب والرسوم المنصوص عليها قانوناً.

المادة -١٣- أولاً: تحدد بنظام تشكيلات الديوان واختصاصاتها المنصوص عليها في المادة (٩) من هذا القانون.

ثانياً: تحدد تقسيمات الديوان والشعب التابعة لكل منها واختصاصاتها وواجباتها بتعليمات يصدرها رئيس الديوان.

ثالثاً: لرئيس الديوان استحداث اقسام وشعب جديدة ضمن الدوائر التابعة

قوانين

للدیوان بتعليمات یصدرها وتحدید اختصاصاتها وواجباتها وتعديلها ودمج اي من الوحدات المستحدثة ببعضها او فك او تعديل ارتباطها او الغاؤها وفقاً للضرورات العملية بما یحفظ التوازن بين الاديان الثلاثة .

المادة -١٤- أولاً: یدیر كل دائرة من الدوائر المنصوص علیها في الفقرة (اولا) من المادة (٩) من هذا القانون موظف بعنوان مدير عام حاصل على شهادة جامعية اولية في الاقل في حقل الاختصاص ولديه خدمة لاتقل عن (٨) ثماني سنوات.

ثانياً: یدیر التشكيلات المنصوص علیها في البنود (تاسعا) و(عاشر) و(حادی عشر) و (ثاني عشر) موظف بعنوان مدير حاصل على شهادة جامعية اولية في الاقل في حقل الاختصاص وله خدمة لاتقل عن (٤) اربع سنوات.

المادة -١٥- تخضع حسابات الديوان لرقابة وتدقيق ديوان الرقابة المالية.

المادة -١٦- أولاً : تسري على موظفي الديوان احكام قوانين الخدمة المدنية رقم (٢٤) لسنة ١٩٦٠ وتعديلاته والملاك رقم (٢٥) لسنة ١٩٦٠ وتعديلاته وانضباط موظفي الدولة والقطاع العام رقم (١٤) لسنة ١٩٩١ وتعديلاته والتقاعد الموحد رقم (٢٧) لسنة ٢٠٠٦ وتعديلاته .وقانون رواتب موظفي الدولة والقطاع العام رقم (٢٢) لسنة ٢٠٠٨ وتعديلاته.

ثانياً : أ- يتمتع منتسبو ديوان الوقف من التدريسيين بالحقوق والامتيازات المنصوص علیها في قانون وزارة التربية رقم (٢٢) لسنة (٢٠١١) وتعديلاته .

ب- يتمتع منتسبو ديوان الوقف ممن تتوافر فيهم شروط اعضاء الهيئة التدريسية من حملة الشهادات العليا بالحقوق والامتيازات المنصوص علیها في قانون وزارة التعليم العالي والبحث

العلمي رقم (٤٠) لسنة (١٩٨٨) . وقانون الخدمة الجامعية
رقم (٢٣) لسنة ٢٠٠٨ المعدل .

ج- يمنح العاملون في الوظائف الدينية المخصصات المنصوص عليها
في المادة (١٣) و(١٥) من قانون رواتب موظفي الدولة
والقطاع العام رقم ٢٢ لسنة ٢٠٠٨ .

المادة - ١٧- أولاً : يجوز لرئيس الديوان إصدار تعليمات لتسهيل تنفيذ احكام هذا
القانون.

ثانياً : لايعمل بأي نص يتعارض واحكام هذا القانون.

المادة - ١٨ - يحل ديوان اوقاف الديانات المسيحية والايثيوبية والصابئة المندائية محل
وزارة الاوقاف والشؤون الدينية فيما يتعلق بالاوقاف والاموال
والحقوق ذات العلاقة باوقاف المسيحيين والايثيوبيين والصابئة
المندائيين.

المادة - ١٩ - يلغى قانون وزارة الاوقاف والشؤون الدينية رقم (٥٠) لسنة ١٩٨١ .

المادة - ٢٠- يُنفذ هذا القانون من تاريخ نشره في الجريدة الرسمية .

جلال طالباني

رئيس الجمهورية

الاسباب الموجبة

نظرا لالغاء وزارة الاوقاف والشؤون الدينية ، وتوزيع مهامها واختصاصاتها على
دواوين الاوقاف المختصة ومن اجل تنظيم ديوان اوقاف الديانات المسيحية والايثيوبية
والصابئة المندائيين وتحديد واجبات الديوان وتقسيماته وتشكيلاته . شرع هذا القانون

قوانین

بأسم الشعب
رئاسة الجمهورية

قرار رقم (٦٠)

بناءً على ما اقره مجلس النواب طبقاً لأحكام البند (أولاً) من المادة (٦١) والبند (ثالثاً) من المادة (٧٣) من الدستور .
قرر رئيس الجمهورية بتاريخ ٢٠١٢/١٠/١
إصدار القانون الآتي:

رقم (٥٩) لسنة ٢٠١٢

قانون

القرى العصرية الزراعية

الفصل الاول

التعريف والاهداف والوسائل

المادة - ١ - يقصد بالمصطلحات والعبارات التالية لأغراض هذا القانون المعاني المبينة
ازاؤها:

أولاً - الوزير: وزير الزراعة.

ثانياً - الوزارة : وزارة الزراعة.

ثالثاً- القرية العصرية : مجموعة الدور السكنية والاراضي الزراعية
المخصصة والمنشأة ضمن منطقة معينة بالتعاون والتنسيق مع
الجهات المختصة.

رابعاً- الأرض الزراعية : الأرض المخصصة من وزارة الزراعة للأغراض
الزراعية والتي تُوَجَّر الى المستفيدين منها وفق القانون.